

Werken. Deel 33. De voetbranders

August Snieders

bron

August Snieders, *Werken. Deel 33. De voetbranders*. Maatschappij 'Voor God en 't Volk', Antwerpen
1929

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/snie001voet02_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

De Voetbranders

I.

Rosse Krelis vertelt.

Ik herinner mij dat alles nog levendig, zegde rosse Krelis, al was ik dan ook maar een knaap van veertien jaar; ik zie nog duidelijk al de gebeurtenissen, welke ik heb bijgewoond, al de menschen die in deze optraden.

Laat mij u mijn eerste tocht vertellen.

Generaal Dumouriez, die sedert November 1792 met zijn leger Sansculotten in België was, besloot in de maand Februari 1793, eenen inval in Holland te doen en de Bataafsche Republiek te overrompelen.

Ja, de tocht in België had nog al veel buit opgeleverd en Holland was rijk als de zee diep, zoo dachten de Franschen. ‘Wij zullen daar eens eene kleine wandeling gaan maken!’ voegden zij er luidop bij.

Maar zie, dat ging zoo gemakkelijk niet: de grenssteden waren gewapend en deden juist geene hartelijke en broederlievende ontvangst voorzien.

Ik herinner mij nog hoe wij op de hoeken der straten van Antwerpen, voor den grooten plakbrief, de proclamatie van den Franschen generaal, die door een der uitgeweken Hollanders was vertaald, stil stonden.

Meester Pennekepik, een oude schoolvos met eene rosse staartpruik op, en die mij meer de plak had doen gevoelen, dan kennis en verstand ingegeven, las luid aan de omstanders de hoogdravende proclamatie voor.

‘Wij treden,’ zoo las hij, ‘Holland in als vrienden der Bataven, en als onverzoenlijke vyanden van het Huys van Oranje.’

‘Ja,’ beweerde Neel de mandenmaker spottend, ‘zooals zij hier gekomen zijn als vrienden.’

‘Verbant die zuster (¹) van Frederik Willem, aan welke de wreede Pruyschen ten dienste staan,’ las de schoolmeester voort, ‘zoo dikwerf gij uw slaefsche ketenen zoud willen afwerpen.’

‘Ja,’ zegde Lokker de nachtwaker, ‘die Pruisen zullen hen ginder wachten en hun den schweinenpelz uitkloppen.’

‘Zwijg, *citoyen* Lokker,’ liet de schoolmeester er op volgen, ‘de muren hebben in deze tijden ooren.’

Lokker, bijgenaamd de Duivel, zette schouderophalend en glimlachend zijnen weg voort.

‘Ik heb ongelijk,’ antwoordde hij nog, ‘bij dage uit te gaan; ik kom dan overal de dwaasheid, zelfs in het kleeid van schoolmeesters, tegen; 's nachts is de wereld alleen nog goed; dan ten minste slapen de kleine, groote en verschrikkelijke kinderen.’

Ik zag wel dat Lokker, voor wien ik altijd een ongelooflijken eerbied had, omdat ik soms een paar trekken aan zijne pijp mocht doen, geen vriend was van de nieuwe

1 De gemalin van den prins van Oranje.

expeditie, en hij had mij gewis bekeerd, indien de gisting mij niet hadde meêgesleept.

Overall, door gansch de stad, heerschte beweging.

Aan de afspanning, in onze buurt, gingen en kwamen een paar postiljons, met laarzen aan zoo groot als ik was, met rood afgezette, kort geslipte wammessen aan en blinkende hoedjes op.

De paarden stonden getuigd en de gele postkoets was gereed. Wat heerschap daarmee vertrok, weet ik niet; maar hij droeg epauletten op zijn blauw, met rood geboord, kleet; eene gele broek, kaplaarzen, sjerp en sabel; op zijnen hoed pronkten voor 't minst zes hanenstaarten.

De koets was met vier paarden bespannen, vier paarden, mager alsof zij van hout waren; de twee postiljons stegen op, kletsten met hunne zweep en weg reed de man met de hanenstaarten.

In de straten wemelde het van Fransche soldaten, zoo haveloos als eene dievenbende; velen, waren slechts gedeeltelijk in uniform, anderen in 't geheel niet.

Er waren er die den burgerjas over den blauwen kiel droegen; anderen hadden klompen aan en een vuilen doek om het hoofd gewonden, ter vervanging van den hoed.

Voor wapens hadden ze verroeste geweren, pieken en lansen.

De kavalerie was weinig beter uitgerust: sommige ruiters hadden geen zadel, een stuk koord voor teugel; zij reden niet zelden zonder stijgbeugels, zonder mantels, soms met een wollen deken om de schouders geslagen.

Maar hoe verhakkeld en armoedig de soldaat er dan ook mocht uitzien, toch was hij vroolijk en zong opgewonden de *Marseillaise*.

Al die troepen trokken, met min of meer orde, de Roodepoort uit, dat is de weg op naar Breda.

Ik zat op eene der leuning van de brug en zag ze lachende, zingende of schreeuwende voorbijtrekken; velen

waren jong, ik zou haast zeggen, kinderen; anderen waren oud en hunne grijze knevels en lange haren schenen neêrhangende ijskegels te zijn.

Ik benijdde de kleine tamboers, die fier als generaals vooropgingen en het trommelvlies schier te bersten sloegen; maar meer nog benijdde ik eenen knaap, die, weinig ouder dan ik en met een zwaar geweer beladen, in de gelederen voortstapte, fier alsof hij te Jemappes de overwinning had behaald.

Mismoedig en nadenkend keerde ik in de stad terug. Had ik een geweer in mijn bezit gehad, ik zou even als die knaap het leger hebben kunnen vergezellen.

Ja, ik was een geweer rijk geweest; doch mijne moeder had het, bij den ouden woekeraar Braek, voor eenige duiten verpand.

Indien ik naar Braek ging?... Ik had tijdens de begrafenis van den Bult Verrières (¹) een *dixken*, dat was een assignaat van tien francs, gekregen, omdat ik eene fakkel had gedragen.

't Papier had geene waarde, want de bakker wilde er nog geen enkel brood op geven; maar die oude bloedzuiger zou misschien, tegen dit assignaat, mijn geweer wel willen inwisselen.

Op een drafke snelde ik naar de buurt waar Braek woonde. Zijn huis was oud en vervallen, had een verzakt houten geveltje, en als de regen het niet eens van tijd tot tijd afspoelde, zou het onder stof en spinneweb begraven zijn geworden.

De oude schurk weigerde de deur te openen; toen ik tegen de ijzeren spijlen van het venster opklom, zag ik hem in den hoek van den haard zitten en hij at, uit eenen zwarten pot, iets dat ik voor grauwe erwten aanzag.

1 Zie het verhaal *Op den Toren*.

Op een zoo zoeten toon als mogelijk was riep ik hem toe, na op het groenachtige glas getikt te hebben:

‘Braek, mijn beste Braek! Ik heb een assignaat van tien francs, dat ik u zou willen ter hand stellen.’

En om de waarheid te bevestigen van hetgeen ik zegde, klampte ik mij met de rechterhand aan de ijzeren spijlen, en hield met de linker het Fransche *pampiere l'argent* tegen het glas.

Braek lichtte het hoofd op, zette den zwarten pot neer en naderde behoedzaam het venster.

Er kwam een grijnslach op het perkamenten gezicht van den woekeraar.

‘Steek het papier maar door de spleet der deur,’ zegde hij.

‘Neen,’ was mijn antwoord, ‘ik moet binnen zijn; gij moet mij het geweer teruggeven, dat mijne moeder hier beleende.’

‘Ho, ho! dat papiertje is geen duit waard; om uw geweer terug te krijgen, moet gij mij drie goed klinkende schellingen brengen.’

‘En is het *dixken* dan niet meer waard?’

‘Ja, zoo zegt men; maar gaat eens ter markt met uw voddepapiertje.’

‘Braek, dat is eene belediging jegens de republiek! Ik zal u aanklagen en men zal uwe kisten, vol goud, ten voordeele der republiek verbeurd verklaren!’

‘Gij, schavuit,’ riep Braek, ‘wat durft gij daar zeggen!’

‘De waarheid. Ik zal u aanklagen als gij de deur niet opent en mijn geweer teruggeeft.’

De oude ging morrend voor het venster heen en weer.

‘Ik ken u wel bekwaam om te doen wat ge zegt!’ riep hij met vlamvend oog toe.

‘Dat geloof ik wel!’ antwoordde ik stout.

‘En gij zoudt een arm, oud man aan al die gevaren blootstellen?’

‘Zeker.’

‘Gij hebt een boosaardig hart, jongen; slecht zult gij eindigen, slecht....’

‘Zult gij mijn geweer geven?’

‘Nu ja, wat kan ik met dat oud verroest ijzer ook doen! Geef uw *dixken*....’

‘Neen, eerst het geweer.’

‘Neen, eerst het assignaat.’

‘Ik geef u nog tien tellens en ik vlieg naar den proconsul....’

‘Naar den proconsul? Maar die kleine schurk schijnt dat plundervolk te kennen.’

‘Plundervolk? Braek, ik tel zelfs geen tien meer!’

Ik liet mij naar beneden vallen, en liep op een drafke de straat in.

Braek opende driftig de deur en riep mij na, dat hij mij het geweer geven zou. Ik stond stil en wendde mij om.

‘Zonder het assignaat?’ vroeg ik.

‘Ja, zonder dat.’

Braek stond op den dorpel van zijne kleine woning; 't is straks eene halve eeuw geleden, maar ik zie hem nog voor me.

De kerel had een vuil gelen mantel om, waarop een half dozijn kragen vastgemaakt waren; eene roode klak met groote klep op de staartpruik, en hij sleftte op sloffen, die hij van de voeten van een paar laarzen gesneden had.

Morrend en altijd schuins op mij loerend, ging hij tot in den hoek der kamer en kwam met het oude wapen te voorschijn.

Ik greep het geweer vast, doch de pandbeleener hield het stevig in de vuist geklemd.

‘Zult gij mij nog aanklagen?’ vroeg hij, en zijn vurig oog tintelde als dat eener getergde slang.

‘Neen,’ was mijn antwoord.

‘Ze zouden toch niets vinden bij den armen Braek.’

‘t Is mogelijk.’

‘Geef mij het *dixken*.’

‘Gij hebt gezegd, dat gij mij zonder dat mijn geweer zoudt teruggeven.’

‘Denkt gij, dat ik zóó mijne schellingen weg werp?’

‘Braek, ik begin te tellen: een, twee, drie, vier, vijf....’

‘Zoo haastig niet!’

‘Zes, zeven, acht, negen....’

Braek liet het geweer los; hij was inderdaad bang voor me. Ik zag er ook juist niet heel vredelievend uit en ging door voor eenen straatrakker, wel bekwaam om iemand eene slechte poets te spelen. Ik wist dit en maakte er gebruik van, om datgene af te dwingen wat mij anders geweigerd werd.

Geloof me, ik zou Braek niet hebben aangeklaagd; ik was zoo slecht niet als men beweerde.

Och, men verbitterde mij gedurig; men verweet mij dat mijn vader een twistzoeker, een vechter was geweest; dat mijne moeder eene tooverheks, dat ik een vos was; en toen ik dit lang genoeg verdragen had, werd ik boos en deed mij voortaan vreezen.

Ik had Braek het geweer uit de hand gerukt en snelde lachend de straat in; hij had toch mijn assignaat niet verbeurd verklaard.

Mij dunkt ik zie hem nog in zijnen vuilen mantelkraag, met gebalde vuisten op den dorpel zijner deur staan.

Wat hij mij naschreeuwde, weet ik niet; ik haastte mij al te zeer, om het leger in te halen, dat ik vreesde mij te zullen ontsnappen.

Ik rende langs moeders huis; aan het kleine venster was met scharnieren een houten blad vastgemaakt, dat 's avonds het vensterke sloot, en bij dag neêrgelaten, voor uitstalling van appelen, noten en eieren diende, welke zij aan de kinderen en voorbijgaande werklieden verkocht.

Mijne moeder bleef trouw op haar houten stoeltje, bij

hare koopwaar zitten, en zelfs 's avonds brandde zij een blikken lampke in het open venster, tot na het uur dat de kinderen naar bed en de werklieden huiswaarts gegaan waren.

Op het oogenblik dat ik voorbij rende, riep de goede vrouw mij toe; want ze moet verwonderd zijn geweest, dat ik het oud verpand geweer had weten los te maken.

Wat zij riep, weet ik evenmin als 't geen Braek zegde; ik hoorde de trompetten klinken, de trommels roffelen, en die krijgstonen verdoofden voor mij elk ander geluid.

Het heeft mij later dikwijls gegriefd, dat ik op dat oogenblik den dooveman speelde; want toen ik in de stad terugkeerde, vond ik het vensterke gesloten en het winkeltjen opgeruimd.

Mijne arme moeder was dood, begraven en vergeten....

Het leger trok nog altijd de poort uit, en zonder mij aan iemand te storen, voegde ik mij bij de bende.

Een oude, grijze knevelbaard riep eenige woorden die ik niet verstond; toen ik het hoofd omwendde, zag ik dat hij lachte, en dat ik het was die zijnen lachlust opwekte.

Zijne kameraden lachten ook, en dat deed mij onderstellen dat ik in het leger toegelaten was.

Toen eene marketenster den ouden soldaat een glas brandewijn verkocht, schudde deze er een zekere hoeveelheid kruit in, roerde dien zwarten duivelsdrank met den vinger om, dronk zonder het gezicht te vertrekken en smakte integendeel met de tong, als had hij de fijnste likeur gedronken.

Er bleef nog eenen vingerhoed of twee in het glas; de grijze snor reikte het mij over en ik, die dacht reeds soldaat te zijn vóór dat ik nog het doopsel ontvangen had, ik greep mannelijk het glas en dronk het ledig.

Al de soldaten schokten van 't lachen om het afschuwelijke gezicht dat ik op dat oogenblik trok; het duivelsnat ver-

brandde mij mond en keel, en de tranen liepen mij over de wangen.

‘En waar moet jij heen?’ klonk er plotseling eene stem achter mij, terwijl een magere blonde kerel, met een langen neus, mij bij het oor trok.

‘t Was een Hollander, een van die welke in Antwerpen door het Bataafsche Comiteit waren aangeworven, en, evenals velen zijner landgenooten, ter verlossing van zijn vaderland oprukte.

‘Wel, ik ga naar den oorlog,’ was mijn antwoord.

De kerel lachte luidruchtig, toen hij beweerde dat ik, door mijne rosse haren, eene natuurlijke Jacobijnenmuts droeg, en ik, onder zijn bereik uitspringende, zag hem boos in de oogen en duwde hem toe:

‘Gij lange zwikzwak!’

‘Ho, ho! een republikaan mag niet boos worden, als hij nog zóó rekrut is geen brandewijn met kruit te kunnen drinken.’

‘Nu dan zal ik het leeren!’ gaf ik boos ten antwoord.

‘En is 't met zulk een snaphaan, dat je de Oranjemannen wilt gaan neêrblazen!’ spotte de Hollander.

Ik was beleedigd over de vernederende wijze, waarop die lange boonstak mij behandelde.

‘Er is verduiveld geen haan op je geweer, jongen!’

Ik zag naar de plaats waar haan en pan zich moesten bevinden, en inderdaad, het eenige goed dat er aan het oude wapen te vinden was, had die rakker van een Braek er af geschroefd.

Ik voelde mij rood worden tot achter de ooren, en er kriemelde mij iets in de haren, of deze recht op het hoofd kwamen.

Wat moest ik met dat geweer aanvangen! Zoo lang ik dat droeg, ik was er van overtuigd, zou die lange Hollander en al zijne vrienden, den spot met mij drijven.

Al marcheerende lachten de soldaten, en de Bataaf

spotte niet het minste luidruchtig, totdat ik eindelijk rood werd van gramschap en, met tranen van spijt en toorn in de oogen, met den loop naar hem sloeg.

De kerel lachte nu nog harder, stak zijne vreeselijke groote hand uit, greep mij in het kruis mijner broek, deed mij zoo een oogenblik voortloopen en hield, toen hij mij losliet, een deel van mijn kleedingstuk in de hand.

Een algemeen gelach berstte in de ordeloze gelederen los.

‘Daar,’ riep de lange Hollander, ‘nu waait de witte vlag, en je kunt nog eens als parlementair worden uitgezonden.’

Ik weet niet wat ik zou gedaan hebben om mij te mogen wreken, toen juist de marketenster tusschen beiden trad. Ik verstond niet wat zij zegde, maar het scheen dat de vrede geteekend was, want toen wij een half uur verder, in een dorp, halt hielden, gaf men mij brood en schonk men mij brandewijn. De lange Bataaf beweerde, dat ik de brandewijnproef moest doorstaan, alvorens tot de vuurproef te worden toegelaten.

Ik dronk dapper, in de hoop alzoo in het groote leger aangenomen te worden, en een ander geweer, kruit en lood te bekomen.

Wat gebeurde er verder? Ik weet het niet; maar alles draaide mij een oogenblik voor de oogen; het was of de zware kanonnen en de logge treinwagens, zoo luchtig als de kleine vogels huppelden en sprongen; de paarden en de republikenen dansten, naar het mij toescheen, en allen dreven den spot met mij.

Ik hoorde nog eenige oogenblikken het schaterlachen der soldaten en toen?...

Ik werd wakker; het was donker rondom mij. Ik lag op den naakten grond en beefde van koude.

Het leger was verdwenen; in de duisternis zag ik geen spoor meer van kampement.

Ik twijfelde zelfs een oogenblik of ik daar, ter plaatse waar ik mij bevond, wel een leger had gezien; ik dacht aan een ijselijken droom.

Nu echter herinnerde ik mij den brandewijn met kruit, mij door den langen Hollander toegereikt; ik meende weer zijn lach te hooren en, rechts van mij starende, zag ik, op eenige stappen afstand, zijn lange, zwarte gestalte, met uitgestrekte armen. Dat wezen scheen mij torenhoog te zijn.

Ik wreef mijne oogen, en het sterrenlicht overtuigde mij welhaast dat ik mij vergiste: de lange gestalte was een handwijzer die, met twee uitgestrekte armen, op den kruisweg stond.

Verstijfd van koude, richtte ik mij op; bij het oprichten bemerkte ik, dat eene meêlijdende hand een stuk paardendecken over mij heen geworpen had, ten einde mij eenigszins tegen de koude te beveiligen.

't Was gewis de hand der marketenster geweest.

Op eenigen afstand voor mij uit, zag ik twee of drie groote wachtvuren; het leger, of ten minste een deel van hetzelfde, moest dus daar gekampeerd zijn.

Ik hing de deken op den schouder, en richtte mij naar die gloeiende baken in de duisternis.

De hemel was wel met schitterende sterren bezaaid, maar toch dat bestraalde den grond niet, en ik baadde niet zelden tot aan de knieën door het water.

Nu eens tuimelde ik over de ongelijkheid van den bodem, dan eens stiet ik mij tegen eenen wegpaal, of rolde ik langs de helling van eenen grachtkant naar beneden.

Mijn geweer was in dien eersten veldslag, in welken men mij met den brandewijn had doen vechten, verloren geraakt en ik betreurde dat verlies niet.

Bemorst, beslijkt, nat en bevend van koude, naderde ik, tot op eenigen afstand, de wachtvuren.

Ik hoorde luidruchtige stemmen; ik zag nu de zwarte

gestalte van eenen voetganger, dan die van eenen ruiter in den gloed van het vuur verschijnen.

Wat ik voor het leger aangezien had, was echter slechts eenig voetvolk, eenige stukken geschut en een paar legerwagens.

De manschappen hadden zich in de verspreid liggende hoeven ingekwartierd, en de vuren welke ik nu nabij kwam, waren tegen den kerkhofmuur aangelegd en wierpen een doodschen schijn over de grauwe muren van den toren.

Soms, als men een droogen mutsaard op het vuur wierp en er knetterend nieuwe vonken opstegen, weêrspiegelden zich die gloeiende sterren in de hooge vensters der dorpskerk.

Eenige soldaten zaten tusschen de twee vuren en door den muur tegen den wind beveiligd; ze zaten diep in hunne mantels gedoken en waren druk bezig, zoo dacht mij ten minste, met aardappels onder de heete asch te braden.

Vroolijk als altijd waren ze; ik hoorde hen op tamelijk verren afstand reeds lachen en razen, en nu ik dichtbij kwam, herkende ik mijn lange Hollander, die, op zijn geweer leunend, bij het vuur stond en het werk zijner kameraden half droomend scheen na te gaan.

Eensklaps richtte hij zich op en luisterde; ik lag in de weide langs den weg, achter eenige elzenstruiken en had, door het plonsen in de gracht, eenig gerucht gemaakt.

'*Qui vive!*' klonk het.

Ik bleef stil als eene muis.

De lange Hollander had de plaats, waar ik genesteld was, zeer goed geraden; eene straal vuur schitterde in de duisternis, het schot joeg sissend en fluitend eenen kogel over mijn hoofd heen.

't Is veel jaren geleden, en ik heb later veel kogels om de ooren hooren fluiten; maar nooit heeft mij een gevoel bekropen als dat in dien nacht.

Ik trok mijn gansche lichaam als het ware ineen, toen

die fluit over mij heen sneed, en het scheen mij toe dat ik geen vuist groot meer was.

Mijne leden rilden en griezelden; ik had het koud en warm; mijn hart schokte alsof de smid van op den hoek, daar binnen, op een aambeeld bonsde; de adem werd mij schier afgesneden.

Even boven mijn hoofd had er iets gekraakt; de kogel had een elzentak verbrijzeld en toen deze op mijn gezicht viel, dacht ik dat het firmament, met al zijne sterren, op mij terecht kwam.

Gelukkig dat ik den angstkreet, die op het punt was mij te ontsnappen, onderdrukte; ik bleef doodstil liggen en verwenschte den langen zwikzwak.

Ik hoorde de kameraden van de voorpost lachen; want men hield de schildwacht gewis voor eenen bloodaard, die zijn kruit op een ingebeelden vijand verschoot.

Uit mijne hinderlaag zag ik de wachthebbende soldaten heen en weer gaan, hoorde hen lachen, spreken, geeuwen en eindelijk, 't had lang genoeg geduurd, werd alles stil.

De wachtvuren werden niet meer opgestookt: zij maakten eenen hoop vuur uit, dat door den wind gloeiend werd gehouden.

Soms kwam een der gloeiende kolen, door den wind voortgedreven, over den weg naar mij gerold, alsof het een rood kogeltje was.

Dan werd er eene vonk voortgestuwd tot aan den fourragiewagen, of naar eene niet verafstaande schuur, die met stroo gedekt was.

Op een ander oogenblik joeg de wind de laatste vonken, in eene wolk van rook gemengeld, in de hoogte, en ze daalden rechts en links als een uitgebrand vuurwerk neer.

Dat had gewis de wagens of de strooien daken in brand kunnen steken; doch wat geeft de soldaat te velde om iets dergelijks! Puinen maken is hem eigen; hij zou beweren dat de oorlog hem geene lauweren aanbracht, indien hij

zijnen tocht niet door eene lijn afgebrande woningen, vernielde eigendommen, plat getrapte landerijen, rompen van vee en menschenlijken kenmerkte!

Dat dacht ik toen niet; dat denk ik nu. Ik wenschte, integendeel, dat die hoog opgeladen fourragiewagen, tegen welke de lange Hollander leunde en staande sliep, in lichtlaaie vlam ware gevlogen, en dat hij, de zwikzwak, als een schapenbout gebraden ware.

De klok sloeg zes ure; de dag begon door te breken; er kwam beweging in het dorp.

Deuren werden geopend en toegeslagen; stemmen weêrklonken in de verte; er dreven door de halve duisternis lichten - gewis lantaarns - heen en weer.

In de verte roffelde de trom; de legermassa moest dus hoogerop gekampeerd zijn.

Ik verliet verstijfd van koude mijne schuilplaats, en ging, langs eenen omweg, het dorp in.

Inderdaad, ik bevond mij welhaast in het midden van een uitgestrekt kampement, en hetwelk reeds volop in beweging was. Op een plein, dat door eenige huizen was omringd, stonden kanonnen en legerwagens, tusschen welke groote, zwarte massa's menschen zich naar alle kanten bewogen; 't waren als groote mierenhoopen.

De deuren der huizen stonden open, en door den gloed van het vuur in den haard, teekende zich het langwerpige vierkant der deuren duidelijk af.

Vóór de huizen stonden de geweren in rotten, en aan de bajonetten hingen de ransels.

Ik naderde een der huizen, welks deur openstond en gewis omdat ik zoo sluipend voortging, werd ik verdacht, door een der schildwachten bij den kraag gegrepen en, terwijl ik den ouden kogelvreter boven mijn hoofd hoorde morren en grommen, tot op den dorpel van het huis gestooten.

De tafel stond in het midden der groote voorkamer,

welke laatste er zoo zwart berookt uitzag, dat men niets kon onderscheiden, dan hetgeen door den gloed van het vuur beschenen werd.

Op de tafel brandde eene kleine lamp, welke haar licht over eene uitgespreide landkaart wierp. Een officier van het republikaansche leger zat over deze gebogen, terwijl het hoofd in de eene hand rustte.

Naast hem stond een blonde jongeling in burgerkleeding en enkel den gekleurden sjerp, als onderscheidingsteeken, dragende.

De jongeling had het woord, wees met den vinger op de kaart en gaf blijkbaar inlichtingen over den tocht des legers.

De officier was zoodanig in de studie verdiept, dat hij niet eens het hoofd oplichtte.

Ik liet een schreeuw van verbazing hooren en riep blijde, als hadde ik den hemel voor mij geopend gezien:

‘Kapitein Cordonnet! Kapitein Cordonnet!’

De toegeroepene, want hij was het wel, hield de hand boven de oogen, om ze tegen het flikkerend licht te vrijwaren en beter in het donker te zien.

‘Wat is dat daar?’ vroeg hij eenigszins barsch, gewis lastig omdat men hem in zijne studie kwam storen.

‘Kapitein Cordonnet,’ herhaalde ik, ‘*moi Krelis, rosse Krelis, Anvers, savez-vous!*’

Ik had daar, in eenen adem, schier al het Fransch uitgekraamd, dat ik was meester geworden; ik voegde er nog bij: ‘*Vivat le république!*’

De kapitein nam mij van het hoofd tot de voeten op, en begon te lachen; hij had mij herkend en richtte zich tot den jongeling die naast hem stond, om mij eenige vragen te doen. Dat was er nog een van het Bataafsche Comiteit.

‘Waar kom je vandaan?’

‘Van Antwerpen.’

‘Wat zoekt je hier?’

‘Ik wil in het leger opgenomen worden.’

‘Je bent te jong.’

‘De jongen kunnen ook vechten.... Vraag maar eens aan kapitein Cordonnet, of ik bij hem blijven mag?’

Ik vertelde verder mijn wedervaren, ik vergat het geval met den langen zwikzwak niet en blufte dat ik niets, hoegenaamd niets bang was geweest, toen de kogel over mijn hoofd heen schuifelde.

De jonge Hollander bracht mijne woorden in het Fransch over.

Kapitein Cordonnet wenkte mij nader te treden, schonk een glas wijn in, schoof mij brood en kaas toe, en deed mij plaats nemen in den hoek van den haard.

Verder bekommerde de kapitein zich niet meer om mij; hij hervatte zijn werk en schreef zijne aanmerkingen in zijn notitieboekje op.

Ik beschouwde gedurende eenige oogenblikken den fieren officier; hij was jong; zijn gelaat was bleek en zijne donkere oogen waren diep in hunne holten gezonken.

Een breede en lange knevel bedekte zijne bovenlip, en, gaf aan zijn wezen eene krijgshaftige uitdrukking.

Ik had altijd een onbeschrijflijken eerbied voor hem gevoeld en nu meer dan ooit was ik overtuigd, dat als hij wilde, ik mij aan hem hechten zou, met eene getrouwheid welke boven alle beproeving was.

Waar leerde ik hem kennen?

Te Antwerpen, waar hij tijdens den inval der Franschen, bij meester Link in *Het Gouden Kompas*, werd ingekwartierd.

't Was daar een goed en gastvrij huis, toen de deftige, rijke en door iedereen geachte burger het nog bewoonde, en ik was in meer dan een geval, opzichtsens dit huis en zijne bewoners betrokken geweest.

Daarbij ging ik schier elke week met het schoonste fruit

van mijn moeders kraam, naar *Het Gouden Kompas* en was er zoo goed bekend, dat kat en hond, bij mijn binnentreden, mij vriendschappelijk schenen te groeten.

Ik herinner mij nog hoe Martha, de oude dienstmeid, elken appel in de vingers ronddraaide en dezen knorrende en met hangende lip onderzocht.

Wee, als er een wormsteek of een plekske op de roode wangen der appelen te vinden was! Maar als de oude meid dan ook goed geknord hard, vroeg ze mij ‘Wat ik nu het liefste had?’ waarop ik stoutweg vroeg, uit meester Link's koperen doos eens te mogen stoppen.

Voor galg en rad zou ik opgroeien, meende Martha; want het was een stalen spreekwoord in mijne kinderjaren, dat hij die vóór zijn twintigste jaar eene pijp in den mond durfde nemen, een slecht subject was of worden moest.

Wat zijn de tijden sinds die jaren veranderd!

Grommend zag ik de goede oude, de doos, op welker dekset met puntjes, allerhande figuren gedreven waren, van de kas nemen en ik stopte om eenen zestiger beschaamd te maken.

Meester Link had een dochterke, een lief, blond kind met blauwe oogen, dat men in de wandeling Blond-Marieke noemde en kapitein Cordonnet was niet onverschillig voor al hare schoonheid en goedheid gebleven; ik geloof zelfs dat hij niet zonder spijt Antwerpen verlaten en den tocht in Holland ondernomen had.

Nu, omtrent die zaken bekommerde ik mij destijds zeer weinig; maar ik herinner mij wel, dat menig jong sinjeur Blond-Marieke met oog en hart volgde, als zij 's Zondags ter kerke ging, en dat Lokker de hannekenuit, altijd zegde als hij van juffer Link sprak: ‘Hartje van goud en beursje van goud!’

Meester Link hield niet van soldaten - neen! dat is erfelijk in Antwerpen; doch kapitein Cordonnet was, buiten zijnen dienst, geen militair en nog was hij dit maar,

omdat hij, republikaan van overtuiging, door de bajonet den weg voor de nieuwe maatschappelijke denkbeelden meende te openen.

De eigenaar van *Het Gouden Kompas* had de inborst van den officier leeren hoogschatten, en het voorbeeld van den vader scheen besmettelijk voor de dochter te zijn geweest.

Ik begreep dan ook wel, toen ik in den hoek van den haard lag, dat ik den kapitein slechts welkom was, om de betrekking waarin ik met meester Link stond, en ik had veel gegeven, indien ik hem een enkel woord van zijne Antwerpsche vrienden had kunnen overbrengen.

De vermoeyenis en de warmte deden mij inslapen.

Ik lag op eenen hoop heiturf en droomde van het leger, van de hoeden met hanenstaarten, generaalsuniformen, van dien langen Hollander en den fluitenden kogel.

't Was reeds volop dag, toen ik door den kapitein werd gewekt. Hij stond in volle monteering, zooals ik hem bij het kamplicht gezien had, voor mij.

Op dat oogenblik roffelde de trom in het dorp.

De kapitein deed mij warmen koffie en brood geven, en toen eindelijk het kampement werd opgebroken, greep de officier mij bij den kraag en lichtte mij op een der fourragiewagens.

Op die hoogte zag ik, als in zegepraal, over gansch het leger heen.

Naast mij zag ik plotseling twee met nagelkoppen beslagen voetzoelen, en allengs twee magere beenen vooruitkomen, welke laatsten inderdaad zonder einde schenen te zijn: zij kwamen tusschen hooi en strooi te voorschijn en bewogen zich als twee molenwieken.

Eindelijk verscheen het onderlijf, en bijna tegelijkertijd twee vreeselijk lange armen.

Toen ik mij omkeerde, zag ik een hoofd met verwarde lange haren, versierd met hooi- en strooipijlen, voor den

dag komen; maar ik kan u niet zeggen wat afstand er was tusschen de blinkende nagelknoppen der zolen en den haarbos!

De slaper wreef zich de oogen, streek de haren weg, en ik herkende den langen zwikzwak, die mij grommend en morrend aanstaarde alsof hij droomde.

‘He!’ zegde hij, ‘droom ik of waak ik? Is dat die kleine Brabander weer?’

‘Ja, die ben ik!’ was mijn kort, afgebeten antwoord.

De Hollander lachte nu luidkeels en hervatte: ‘Wat doe je hier? Je hebt immers geen soldatenbloed in het lijf: je kunt nog geen brandewijn met kruit drinken!’

‘Dat zal ik wel leeren, zeg ik u.’

‘Nu dat wil ik zien!’ was zijn antwoord en, na aan zijn blikken veldflesch gebobbeld te hebben, reikte hij mij deze over. ‘Middelerwijl wil ik zien, of de duivelsche brandewijn je andermaal doet tuimelen zooals gisteren.’

Ik dronk zonder eene spier te vertrekken.

‘*A la bonne heure!*’ riep de lange kerel vroolijk uit; je maakt vorderingen. Nu nog een half dozijn kogels, die je om de ooren fluiten....’

‘Ik heb geen knipoog gegeven, al float dezen nacht uw kogel mij op een haarbreedte langs de ooren!’ blufte ik.

‘Hoe?’ was jij dat mormeldier?... Nu, daar heb je mijn hand! Als je ooit in 't nauw komt, moet je maar op mij betrouwen.’

Ik zag naar de vreeselijk lange beenen, en ik dacht onwillekeurig aan... lopen. Doch ik zweeg stil. De vrede was voor het oogenblik geteekend en ik had, in dat voor mij vreemde leven, bondgenooten noodig.

II. Abel Niels.

Het leger zette zijne marsch, langs eenen weg met hooge boomen bezet, voort.

De voorjaarszon bestraalde het landschap en deed de geweren der soldaten flikkeren.

't Was wonderlijk om te zien: op mijnen wagen gezeten, zag ik ver voor mij uit, dat leger als een veelkleurige en hier en daar glinsterende slang, in rechte lijn vooruitkruipen.

Het landschap was als uitgestorven; de huizen, die langs den weg stonden, waren schier allen verlaten, zoodanig waren de vreedzame bewoners overtuigd, dat de Franschen als *vrienden*, als *broeders* kwamen.

Omtrent den middag bereikte men een dorp. Welk dorp? Dat doet eigenlijk niets ter zake: om zekere reden zal ik het niet noemen. 't Zag er daar akelig uit.

De bewoners waren gevlucht, de stallen waren ledig, de schuren geplunderd, strooidaken waren uitgerukt, leemen wanden beschadigd, deuren lagen op den grond, glasruiten waren stuk geslagen, verbrijzelde meubels rechts en links verspreid.

Aan den ingang van het dorp lag de handwijzer gebroken op den grond, en eene kleine kapel, langs den weg opgericht, was letterlijk neêrgehaald.

Ik herinner mij altijd nog dat een onzer soldaten, het hoofd van een beeld, dat op den weg lag, op de punt zijner bajonet stak. 't Was, zoo dacht ik later, het hoofd van het vereerde beeld uit het kapelleke.

Wij sloegen ons in het dorp neer.

In de meeste woningen bleef er slechts een enkel levend wezen achter - de hond namelijk, die echter den moed niet meer had, de verlaten erf zijns meesters tegen een nieuwen aanval te beschermen.

Wel is waar stond die wachter een oogenblik op eenigen afstand, te grommen; doch als men naderde, trok hij zich terug en het werpen van eenen steen of een enkelen sabel-zwaai deed hem jankend, met den staart tusschen de pooten, de vlucht nemen.

Hoe ieverig wij echter in de kelders en op de zolders zochten, wij vonden schier niets om te eten: het dorp was letterlijk leeggeplunderd.

Sprinkhanen konden een korenveld zoo kaal niet scheren, als de soldaten der republiek dit dorp geschoren hadden.

Voorwaar, de oorlog is een heerlijk ding voor den armen boer! Nadat hij zijn eigen kinderen aan dat monster gegeven heeft, komt het nog zijne rust storen, zijnen eigendom vernielen, zijnen oogst vertrappen, de rustplaats zijner dooden onteeren!

Er werden rechts en links fourrageerders uitgezonden.

Men hoopte wel eenige afgelegen hoeven te vinden, welke aan de plundering ontsnapt waren.

Ik maakte deel van eene dier benden.

Nooit is mij de moedwil des soldaats zoo scherp in het oog gesprongen als op dit oogenblik, niettegenstaande kapitein Cordonnet zijne manschappen het mededoogen aanbevoel.

Verbeeld u een twintigtal huzaren en evenveel voetgangers, onbepaald meester om naar goedvinden te handelen! Tegenstand werd met geweld gebroken; bidden, smeeken, tranen, knievallen werden met spotgelach of met eenen sabelslag, soms met een pistoolschot beantwoord.

Onze bende omsingelde eene in steen gebouwde hoeve.

Op eenigen afstand van ons zagen wij de mannelijke en

vrouwelijke bewoners, over het veld de vlucht nemen en in het naburige bosch verdwijnen.

Een man, in de kleeding van eenen geestelijke, verscheen op den dorpel van het huis.

Hij was hoog van jaren, sneeuwwit van hoofd en dit laatste knikte van ouderdom.

Armoedig was zijne kleeding; maar ik moet zeggen, dat een ongekend gevoel van eerbied voor hem mij bezielde.

‘Wat verlangt gij, *citoyen*?’ zegde hij kalm in het Vlaamsch tot den bevelvoerenden officier.

Deze verstond den grijsaard niet.

‘Wij moeten levensmiddelen hebben!’ antwoordde ik, die op eenige stappen van daar stond, nog altijd met mijne wollen deken om den schouder en het hoofd met een rooden zakdoek omwonden, zooals dit door de oude soldaten gedaan werd. Ik ook hoorde immers tot het groote leger!

‘Kind,’ zegde de priester, met eene van ontroering bevende stem en mij droevig aanstarende, ‘hier, in dit huis is niets meer te vinden dan de dood!’

Een der Franschsprekende Hollanders bracht de woorden over, en zette nu het gesprek met den ouden man voort.

De officier was echter niet licht van zijn stuk te brengen; hij kommandeerde met forsche stem aan zijne huzaren, af te stijgen en de hoeve te doorzoeken.

In een oogenblik vielen de woestaards in de eenzame woning; de grijsaard ging bevend voor hen uit den weg, en misschien voor de eerste maal mijns levens, had ik een gevoel van medelijden voor iemand, die mij echter vreemd was.

Ik ook naderde de deur en wierp eenen blik in de woning.

Mijn hart klopte van ontroering: ik zag, met een enkelen oogslag, een huis dat aan de grootste verwoesting ten prooi was geweest, waar alles gebroken en vernield was; maar dat juist schokte mij niet.

Het was tamelijk donker in dat huis, tengevolge der gesloten vensters; op eene tafel, nabij een bed, stond eenegele waskaars te branden, en toen een der huzaren, het bed genaderd zijnde, de gordijnen ophief, bemerkten wij een menschenlijk, met vreeselijk gekleefd hoofd - eene akelige mengeling van bloed en marmerbleekte.

De huzaar, ofschoon aan verschrikkelijke tooneelen gewoon, stoof achteruit.

‘Wie is dat, mijnheer pastoor?’ vroeg ik, den ouden man naderend.

‘Kind, die doode was de vader van eene gelukkige familie. De soldaten zijn gekomen en hebben hem vermoord....’

De oude geestelijke weende en ging heen; op eenige stappen van mij, wendde hij zich nogmaals om en zegde:

‘Kind, gij zijt nog zoo jong! Wat doet gij toch onder de wapens? Hebt gij dan geene moeder meer?’

Er welde inderdaad een gevoel van afkeer voor al wat soldaat was in mij op. Ik zag Cordonnet die het huis was binnengetreden en het nu weer verlaten had, niet zonder ontroering den officier der ruitery naderen en met hem over het geval spreken.

Men riep den pastoor terug, en met behulp van den Bataafschen vrijwilliger, werd het verslag, dat de geestelijke deed, aan de bevelvoerenden overgebracht.

‘Ze zijn gekomen,’ zegde de geestelijke, ‘en hebben hier vreeselijk huisgehouden. Ze hebben het huis van den braven Niels verwoest en vernield, en al wat rijkdom was, weggenomen en eindelijk kliefde een der soldaten den armen Niels het hoofd. 't Is verschrikkelijk! De dochter zag haren vader koelbloedig vermoord worden....

Al de huisgenooten hadden de vlucht genomen. Dezen morgen zijn ze schoorvoetend teruggekeerd; doch toen zij deze bende zagen aankomen, zijn ze andermaal naar het bosch gevlucht.’

De officier der huzaren trok de schouders op, toen de taalman die woorden overbracht; kapitein Cordonnet was zichtbaar bewogen.

De laatste trad andermaal het huis binnen, nam het waslicht van tafel en doorzocht het huis, waarschijnlijk om te zien, of hij iets kon ontdekken dat hem op het spoor der misdadigers kon brengen; hij keerde echter onvoldaan terug.

De oude priester had de waarheid gezegd: er was in den omtrek niets meer te vinden wat op levensmiddelen betrekking had.

De bende steeg andermaal te paard; het voetvolk wierp misnoegd het geweer op den schouder, en men sloeg eene andere richting in, welke ons ten slotte weer bij het leger brengen moest.

Wij waren een paar honderd stappen van de hoeve verwijderd, toen ik het besluit nam terug te keeren.

Ik had boven de bedstede, tegen de bruin geworden planken, een geweer zien hangen - een geweer, wel degelijk met haan en vuursteen.

Toen ik, aan de deur staande, binnenloerde had ik reeds gewenscht dit wapen te kunnen bezitten; doch het gezicht van dat somber vertrek, de brandende gewijde kaars en eindelijk dat gekielde hoofd, hadden mij weerhouden.

Nu ik echter het huis verlaten had, gevoelde ik spijt; wie weet wanneer ik andermaal in staat zou zijn een geweer te bemachtigen. Het leger zelve was er immers, slechts schaars van voorzien!

Ik zeg dan, dat ik terugkeerde.

Stoutmoedig opende ik de deur, trok de tafel vooruit, sprong daar op en nam het geweer van zijne plaats.

Ik zal nooit het wonderlijke gevoel vergeten dat mij op dat oogenblik overmeesterde. Ik dacht: nu moest de doode-zijne hand eens uitsteken, mij vastgrijpen en on-

verbiddelijk vasthouden, om mij voor den diefstal te straffen!

Ik sprong dan ook snel met mijnen buit van tafel en het huis uit, toen een knaap van mijnen ouderdom en eenen dorschvlegel boven het hoofd zwaaiende, mij den pas afsneed.

't Was een sterke boerenjongen, met eene grauw wollen slaapmuts op de blonde, platte haren en die op zijn voorhoofd neerhingen; zijn oog fonkelde en zijne gebruinde vuist hield den vreeselijken vlegel krachtig omkneld.

'Gij, dief!' riep de knaap en zwaaide den dorschvlegel, dien ik enkel, door het afweren met het oude roer, belette op mijn hoofd neer te komen.

De strijd duurde eenige oogenblikken voort; vlegel en geweer klotsten en botsten tegen elkander, toen eindelijk het wapen van mijne tegenpartij tegen mijn hoofd vloog en mij duizelig ten gronde deed vallen.

Ik hoorde in dit oogenblik de stem van mijnen aanvaller; ik hoorde het geklots van zijne klompen; ik zag in de schemering, zoo dacht mij, kapitein Cordonnet, die zich over mij heen boog, doch verder herinner ik mij niets meer.

Toen ik tot het bewustzijn terugkeerde, lag ik op een bed in eene groote kamer, en voor dat bed stond de oude pastoor, die mij alle mogelijke zorg toewijdde.

'Waar ben ik?' vroeg ik tamelijk barsch.

'In de pastorie,' was het antwoord van den ouden man.

'Ik wil heengaen!' riep ik en stampte boosaardig het deksel weg.

'En waar zoudt gij heengaan, kindlief?' vroeg de pastoor.

'Ik moet den deugniet opzoeken, die mij met den dorschvlegel geslagen heeft.'

'Om kwaad met kwaad te vergelden? neen, neen, ik zal u de zoetste wraak leeren, welke er kan genomen

worden. Daarbij, de arme jongen die u, gewis bij ongeluk, geslagen heeft, is reeds genoeg gestraft.'

Er tintelde eene vonk van genoeg in mijne oogen.

'De soldaten hebben hem, toen hij de vlucht nam, eenen kogel nagezonden.'

'En is hij dood geschoten?'

'Neen, maar de kogel heeft hem aan den arm gekwetst.'

'Wel besteed!'

'Spreek zoo niet, kindlief; gij toch waart de eerste schuldige. Dat geweer was uw eigendom niet, en gij hadt het recht niet in het huis van Niels te dringen, om dat wapen weg te nemen.'

Dat was waar; ik antwoordde dan ook niet, maar zegde wrevelig eene poos daarna:

'Ik wil naar de soldaten.'

'Wat zoudt gij bij die menschen zoeken, kindlief; bij hen, die niets doen dan moorden en plunderen. Daarbij, de soldaten zijn weggegaan, Goddank!'

'Ik zal hen wel vinden.'

'De kapitein, die op zijne voetstappen terugkeerde en belang in u scheen te stellen, heeft mij belast u ten mijnent te houden, totdat hij terugkeerde.'

'En heeft hij beloofd mij te komen halen?'

'Zeker.'

'Wanneer?'

'Binnen weinige dagen.'

'Nu dan zal ik blijven; maar met den deugniet, die mij geslagen heeft moet ik vechten. Dien slag met den vlegel zal hij mij betalen.'

De kamer, in welke ik mij bevond, was ruim, doch zonder veel meubels. Deze bepaalden zich bij het bed met donkergroene gordijnen, eenige stoelen met biezen zittingen, eene tafel en aan den wit gekalkten muur, een kruisbeeld.

Twee vensters gaven uitzicht op een grooten hof, in

welken een aantal boomen stonden, die destijds nog een doodsch aanzien hadden behalve eenige spits geschoren lariksboomen, die zelfs in den Winter hun groen behielden.

Lijnrechte paden doorsneden den hof en in het midden, op een rood vak, stond een witte paal met een vergulden zonnewijzer.

Langs drie kanten was de hof omgeven door eene hooge beukenheg, die nog de dorre, geelbruine blaren droeg van het voorgaande jaar; maar vlak achter het huis was de met steentjes belegde binnenplaats, van den hof gescheiden door eene kleine heg van donkergroen plantsoen, op welke haantjes, duifkens en zwaantjes, in het loof zelf, waren uitgesneden.

In den zomer moest de hof der pastorijs mild voorzien zijn van bloemen en appelen.

Op de binnenplaats liepen eenige hoenders, duiven en eenden, de oude, dikke en waggelende meid na, die zelf den eendengang scheen aangenomen te hebben.

Wat den dorpsgeestelijke betreft, hij was, zooals ik zegde, reeds oud; zijn gelaat is mij nooit uit het geheugen gegaan, zoo indrukwekkend was het.

Er lag iets zoets in zijn oog, iets zalvends in zijne woorden, iets vredelievends in den toon zijner stem.

Destijds verstond ik dat alles niet; later kwam het mij in al zijne schoonheid en reinheid voor den geest.

De oude man werd algemeen als een vader bemind; zijn dorp was zijn vaderland en hij had zich, in die enge grenzen, nooit om de laatste twisten tusschen Statisten, Vonckisten en Vijgen bekommerd, en zou schier niet geweten hebben dat er eene Fransche republiek in de wereld was, hadden de Sansculotten zijne vreedzame gemeente niet overrompeld.

De priester kende maar ééne wet; het was die welke hem leerde: 'Bemin God boven al en uwen naaste als u

zeiven!’ en hij moet ze immer, in al de oprechtheid en zuiverheid des harten, hebben toegepast.

Niet alleen was hij de herder d r gemeente, maar ook de vrederechter in al de geschillen, de raadsman in al de moeilijkheden, de vertrouweling in al de geheimen, de scheidsman in al de erfenissen - de vader van allen.

Schier al de dorpelingen waren onder zijn priesterschap geboren; hij had de oogen der ouderen gesloten, den jongeren den weg des Christendoms ingeleid, hunne huwelijken ingezegend en de kinderen gedoopt.

Hij kende allen, ouden en jongen, bij naam en voornaam, hunne inborst, neigingen, wenschen, hunne zwakheden, goede hoedanigheden en gebreken.

Kon er wel iemand inniger met de dorpelingen vereenzelvigd zijn dan hij.

De dikke, waggelende meid, wier kleine oogen in de bolle wangen schier verborgen zaten, was ook eene door en door goede ziel.

Kort na mijne komst op de pastorie, had zij mij in een gansch ander kleedsel gestoken.

Ik droeg nu eene oude broek van mijnheer pastoor, die Wanna, zoo heette de meid, in een omzien passend meende gemaakt te hebben, door enkel de knopen te verzetten.

Verder had ze mij haren purper katoenen schoudermantel omgehangen, en het hoofd met een witten doek omwonden, dat mij het aanzien van eenen Turk moet gegeven hebben.

Wat mijne wonde betreft, deze bepaalde zich bij eene kneuzing aan de linkerzij van het hoofd, en een ferm blauw oog.

Ik was dan ook zoo ziek niet, of ik ontwaarde den volgenden dag, bij het vallen van den avond en toen ik mij in de voorkamer der pastorie bevond, een on-weerstaanbaren trek, om de pijp van mijnheer pastoor uit de koperen tabaksdoos vol te stoppen en voor het venster

te gaan zitten dampen: want rooken had voor mij altijd eene onbeschrijfbare aantrekkelijkheid.

Het venster gaf uitzicht op de straat.

Het vertrek waar ik mij bevond, was even nederig als het overige van het groote, steenen huis; maar voor mij, die altijd in eene afgelegen buurt in de stad, en een appelkraam van een voet of zes groot, gewoond had, mij scheen de pastorijs paleis te zijn.

Aan de voorzij was het huis, evenals de hof, door eene beukenheg en verder door een zwart hekken, van de straat gescheiden.

Door de traliën van het hekken, zag ik in de verte de kleine dorpskerk, de velden en akkers, en eenige boerenwoningen, die rond het kerkske geschaard lagen, als een kudde schapen rond haren herder.

Het was overal doodstil; zelfs niet uit alle schoorsteenen kronkelde rook op.

De huizen waren als uitgestorven, de stallen bleven gesloten, de schrik had van het dorp een uitgestreken doodenakker gemaakt.

Een flauwe straal der ondergaande voorjaarszon schoot nog langs de kerk, en over den langen kerkhofmuur heen.

Eindelijk kwam er eenige beweging.

Op het kerkhof, dat het oude bedehuis omringde, graafden twee mannen een kuil; zij schenen haast te hebben, want ze werkten dapper voort.

Nog waren zij bezig, toen langzaam en indrukwekkend een lijkstoet langs de pastorijs trok.

Vier mannen droegen blootshoofds eene doodkist, met een zwart baarkleed bedekt.

Achter de kist gingen drie of vier manspersonen met zwarte rouwmantels om, en op deze volgden een aantal vrouwen, de zwarte faliën diep neergehaald.

De eerste vrouwelijke gestalte hield een weenenden

knaap bij de hand: hij droeg den rechterarm in een witten doek, die om zijnen hals was vastgeknoopt.

Die weenende jongen was degene, welke mij onder den vlegelslag had doen neertuimelen.

Ik begreep alles; het lijk dat men op het kerkhof zou ter aarde bestellen, was dat hetwelk ik met gekleefd hoofd in de hoeve had gezien; de knaap vergezelde het lijk zijns vaders.

Dat trof me, hoe ruw ik dan ook zijn mocht, en waarachtig ik had geenen haat meer tegen dat arm jongske!

De klok luidde niet; ik begreep toen niet waarom. Het was gewis, zoo dacht ik later, om de aandacht der in den omtrek dolende Franschen niet op te wekken, en de stroopers derwaarts te lokken.

Hadden de menschen zich, met hunne huizen, in eene voortdurend dikke duisternis kunnen hullen, om zich zoo doende aan de oogen der republikenen te onttrekken, ze zouden het zonder twijfel gedaan hebben: zoo groot was de schrik voor de *verlossers*. Hadden zij den toren kunnen verbergen, die van verre het bestaan van het dorpke aanwees, gewis zouden zij hem wel hebben doen verdwijnen!

De lijkstoet trok de pastorie voorbij, en ik liet nadenkend de pijp uit den mond zakken.

Op het kerkhof zag ik schier al de dorpelingen met gebogen hoofd rondom het graf staan, terwijl de oude pastoor aan den open kuil bad.

Geloof mij, ik had ook daar willen zijn en, vooral met het jongske, voor den doode bidden.

De schemering viel meer en meer. De menschelijke gedaanten, die het kerkhof verlieten, werden allengs onduidelijker; ik wendde mij om, en nadenkend staarde ik in het kleine turfvuur, dat in den haard der kamer vonkte.

De pastoor kwam thuis; ik hoorde den kleinen zwarten

poedel blaffen en weldra den voetstap van den ouden man in den gang.

De deur der kamer werd geopend en de pastoor trad binnen, die het jongske, hetwelk den arm nog altijd in den witten draagband hield, bij de hand leidde.

Het kind was in rouw gekleed; hij, dien men naar zijne laatste rustplaats had gebracht, was, zooals ik zegde, zijn vader. De knaap bleef bedeesd aan de deur staan.

‘Zie Krelis,’ begon de oude pastoor, ‘hier is Abel Niels, die u met den vlegel geslagen heeft, omdat gij het geweer zijns vaders wildet wegnemen.’

Ik bleef bij het venster staan en zag den knaap welwillend aan.

‘Zijt gij nog kwaad op mij?’ vroeg ik.

Abel schudde het hoofd.

‘En gij, Krelis,’ hervatte de pastoor, ‘zijt gij nog boos op kleinen Abel?’

‘Neen; maar toch....’

‘Hoe, maar toch?...’

‘Is het zijne schuld, dat ik niet met kapitein Cordonnet kon voortmarcheeren.’

‘Dat heeft de goede God zoo gewild, beste jongen, en gij zult er Hem eens voor danken,’ zegde de pastoor.

‘Gij zijt te jong, lief kind, om al de ijselijkheden des oorlogs bij te wonen. Blijf hier in het dorp en wat gij hier gezien hebt en misschien nog zien zult, zal voldoende zijn om u eenen afschrik voor al die barbaarschheden in te boezemen.

Dat was zoo innig, des te inniger gezegd, dewijl de stem van den ouden man beefde, dat ik nadenkend werd.

Innerlijk was ik tevreden, uiterlijk, en dat heeft altijd in mijne booze natuur gelegen, wilde ik mij nog niet gevangen geven.

‘Kom,’ hervatte de pastoor, ‘geeft elkander de hand. Vijandschap leidt tot wanorde en ongeluk.’

Kleine Abel - ik weet juist niet waarom ik altijd dat adjectivum gebruikt heb, want Abel Niels was van denzelfden ouderdom als ik en misschien wel een paar handen groter; maar 't zal geweest zijn, omdat ik mij reeds meer man waande dan hij, en in alle geval deel maakte van het leger - kleine Abel kwam naar mij toe; er was iets welwillends in zijn blauw oog en ik voelde mij geneigd de mij toegestoken hand aan te nemen.

Dat jongske, in zijn zwart pak, staat mij nog altijd voor oogen.

‘Nu, zoo is het goed!’ zegde de oude pastoor, en hij was zoo verheugd als een kind, dat voor goed gedrag eene print van zijnen meester gekregen heeft.

Hij opende eene hoekkas, haalde er eenige groote blozende appelen uit en deelde ze onder ons tweeën.

Abel Niels kuste de hand alvorens de appelen aan te nemen, maar sprak geen woord; hij lichtte ternauwernood de heldere, blauwe oogen tot den priester op.

Toen het jongske heenging, staarde Wanna met tranen in het oog, den bloed na. ‘Arm kind!’ mompelde zij. ‘Wat zal het huis der Nielsen dezen avond droevig en doodsch zijn! Och, zij hielden toch zooveel van dien armen vader, die nu al op het kerkhof rust!’

Zich tot mij wendende, zegde zij: ‘Hebt gij nog eenen vader?’

‘Ik heb hem nooit gekend,’ was mijn antwoord.

‘En eene moeder?’

Ik knikte.

‘Hoe kunt gij haar toch zoo verlaten? Wat zal dat arme mensch ongerust zijn!’

Ik voelde dien avond iets wat ik nooit voor mijne moeder gevoeld had: een onbeschrijflijken trek tot haar. Op dat oogenblik had ik willen terugkeeren, om voortaan trouw nabij het kleine appelkraam te blijven. 't Was of zij mij tot zich riep....

Een indruk in het hart der kinderen vergaat echter zoo snel, en bij mij was die beweeglijkheid vooral verbazend. Arme moeder! Indien zij mij op dat oogenblik had kunnen bespieden, zou zij wellicht al haar levensleed vergeten hebben!

III.

Op zoek naar avonturen.

Eenige dagen daarna stond ik voor het venster der pastorie. Ik had mijn katoenen mantel afgelegd en de oude broek des pastoors weggeworpen.

Mijn eigen plunje was nu, door de oude Wanna, gelapt en gewasschen. Er was geene verandering in mijne kleeding, tenzij dat ik eene blauw wollen slaapmuts en een paar nieuwe klompen veroverd had.

Wanna had me nog een witten doek om het hoofd gebonden, ten einde den purperblauwen buil aan mijn hoofd te bedekken.

Ik zag Abel aan het hekken der pastorie staan, nog altijd den arm in een gekleurden halsdoek dragende.

De kleine Niels wenkte mij, en hoewel Wanna duidelijk zegde dat ik niet mocht uitgaan, wipte ik naar buiten en ging het hekken open doen.

‘Wilt gij hier in den grooten hof komen?’ vroeg ik. ‘Ik zal u leeren exerceeren gelijk de soldaten en *vergiel-jotineeren*, zooals de republikenen doen.’

‘Neen, dat wil ik niet!’ antwoordde Abel. ‘Gaat ge met mij het dorp in?’

‘Ja, dat wil ik wel.’

Nu gingen wij naast elkander - twee invaliden van zoo omtrent veertien jaren.

Het eigenlijke dorp lag een bolworp van dé pastorij en om de kleine, oude dorpskerk geschaard.

De doortocht van een deel der troepen had daar, evenals op elke andere plaats, een verschrikkelijk spoor achtergelaten.

Rechts van ons lag een huis zonder deur of vensters, en we bleven een oogenblik bij den timmerman staan, die de schaafbank in de openlucht geplaatst had en bezig was met te herstellen wat de soldaten hadden vernield.

‘En waarom hebben zij die deur en vensters uitgehaakt en gebroken?’

‘Wel, om de witte jonge koe te braden, die ze bij de weduwe van den ossenboer hadden gestolen.’

De timmerman hield op met schaven, en ik hoorde hem tot eene arme vrouw zeggen, die wat krullen en kleine stukjes hout in haren schoot verzamelde:

‘Dat is de vreemde jongen, die met de Franschen gekomen is.’

Zie, dat deed me trotsch omzien, en een grenadier had niet fierder kunnen zijn dan ik was, indien men achter zijnen rug gezegd had: Zie, dat is Dumouriez!

Ik zag dat de timmerman en de arme vrouw ons gapend nastaarden, toen wij naar de plaats gingen waar men het rund geslacht had.

Abel vertelde mij, hoe men het beest aan den tak van den lindeboom had opgetrokken, om het de huid af te doen.

De weduwe stond er bij en weende; maar 't mocht niet baten.

Men had haar enkel de vier pooten, den kop en den staart teruggegeven en gezegd, dat ze daarmee gemakkelijk een ander rund kon maken.

‘Maar dat kon niet,’ had Abel er bijgevoegd; ‘t was

enkel om den spot te drijven met de arme vrouw, die nu niets meer had en arm, doodarm was....’

Eenige stappen verder hadden de geweren in rotten gestaan, en ik vond eenen vuursteen, eene halve patroon, waarvan het kruit reeds klammig geworden was, een gebroken hoefijzer, een geblutst, gebult en onbruikbaar geworden veldketeltje.

Dat laatste diende ons om al het gevondene te bergen; doch er schoot mij een denkbeeld door het hoofd en ik voerde het ook onmiddellijk uit.

Met behulp van het hoefijzer deed ik vuur uit den steen springen en een lapke, van Abels broek gescheurd, ontvonken.

Het klammige kruid werd aangestoken en... sissss! ging het, terwijl het vuur in helle vonken wegspatte.

Dat deed een ouden, mageren kerel, met een licht bruinen kazak aan en een zwart kalotjen op, en die over de onderdeur van zijn huis gebogen stond, dreigend schreeuwen.

‘Wie is die vogelschrik?’ vroeg ik.

‘De schoolmeester,’ antwoordde Abel verlegen en een onnoozel gezicht trekkende. ‘Hij is zoo boos op de Franschen.’

‘Ja, en waarom?’

‘Men heeft hem met de twee ooren aan de deur van zijn huis willen nagelen.’

‘Nu,’ riep ik lachend, ‘dat zou eene schoone vleermuis geweest zijn! Nagelt men hier ook de vleermuizen, met de twee vleugels op de deuren?’

‘Ja, zeker; maar toch de schoolmeesters niet.’

‘En wat had die bruine beer dan aan de Franschen in den weg gelegd?’

‘Wel, wat hadden *wij* hun gedaan?’ was het antwoord, grondiger en dieper dan wij het destijds konden beseffen.

Ik heb in later leeftijd begrepen, dat duizenden stemmen

tot zelfs uit de graven opwaarts klinken, om de zegepralende legers te vervloeken. De soldaat uit de beschaafde wereld is niet menschelijker dan de Roodhuid, in het Far-West van Amerika.

Abel ging door, want het scheen dat de schoolmeester een gevreesd persoon in het dorp was. Wat mij betreft, ik zette mij, op eenigen afstand, voor zijne deur neêr, en nam eene uitdagende houding aan.

‘Du rōthen spitsbube.... Du schweinenpelz,’ riep de schoolmeester, en zijne oogen vlamden.

‘Wat zegt hij?’ vroeg ik aan Abel.

‘t Is een oude Pruis,’ fluisterde deze, ‘die den kinderkoning, een oud drilsergeant, welke hier met het Oostenrijksch bewind was komen neêrwaaien, ook niet veel achting toedroeg.’

‘Wacht maar,’ dreigde ik, ‘als mijne vrienden terugkeeren, zal ik u doen *vergieljotineeren*, gij leelijke Pruis?’

De man werd bleek als een lijkdoek, en ging heen.

Ik raapte een uniformknop en eene kokarde op en wierp ze in het blikken keteltje, dat nu aan mijnen arm hing.

Toen wij den hoek omsloegen, zag ik de puinen, het geblakerde geraamte van een huis. Het stond daar als een nieuwe en verschrikkelijke getuige van den moedwil des soldaats.

‘Dat was het huis van den ketellapper!’ zegde Abel.

We gingen op de puinen en voelden of de steenen nog warm waren; we rakelden in de assche om te zien of er nog niet eene vonk vuur zou smeulen; we wierpen met steenen tegen het nog rechtstaande geraamte, om het te doen instorten.

Ik stond op een afgebrokkelden muur, trotsch als een zegevierend generaal, en begreep op dat oogenblik niet wat al smart en lijden, wat al hoop en geluk ik onder mijnen voet drukte!

Bij Teunis, den ketellapper, hadden de Franschen verschrikkelijk huis gehouden.

Teunis was juist afwezig; hij liep jaar in jaar uit de dorpen af, zelfs bij nacht en ontij, met een ouden groenen zak, waarin hij zijn koper en zijn gereedschap geborgen had, op den rug en lapte bij de boeren de koperen koeiketels.

's Maandags verdween hij uit het dorp en kwam er soms 's Zaterdags eerst in terug; hij schudde dan den buidel om, die nog al tamelijk voorzien was.

Stuursch en barsch was Teunis; dit kwam misschien van het zwervende leven dat hij leidde. Vergevensgezind was hij ook niet, want reeds jaren ging hij zijnen buurman, den smid, zonder groeten voorbij, omdat deze hem eens door een dwars woord verongelijkt had.

Op den avond dat de Franschen in het dorp vielen, keerde hij terug; want men had hem in den omtrek gezegd, dat de troepen langs zijnen kant afzakten.

Toen hij nog op een kwartier uurs afstand van zijne woning was, had hij in het donker eene gloeiende ster gezien, die allengs een vuurberg werd.

Het hart van Teunis klopte en hij berekende onmiddellijk, volgens den afstand, welk huis of gebouw in de richting van den brand gelegen was.

‘t Is het huis van den smid!’ mompelde de ketellapper en dit deed zijn hart wel ietwat van genot kloppen.

Teunis verhaastte den stap. Wreed was hij bedrogen; 't was zijn eigen woning, die de prooi der vlammen werd.

Hoe was het vuur aan het strooidak gekomen? Niemand wist het; maar, even als de andere huizen, was dat van den ketellapper door den goedwilligen soldaat overrompeld.

Zoo ruw, zoo verkoperd zal ik zeggen, kon het hart van Teunis niet zijn of hij dacht, in het oogenblik van het gevaar, aan zijne kinderen. Zij waren gered; het was zijn

aartsvijand, de smid, die den armen ketellapper, op den dorpel van zijn huis, als een trouwe vriend ontving....

Dit vertelde mij, zoo omtrent, de oude pastoor, die mij als eene soort van heiden beschouwende - en dat was ook wel zoo gedurig voor mij zedepreekte.

Abel en ik gingen langs het huis van den smid, en loerden door de half openstaande deur.

Teunis de ketellapper zat in den hoek van den haard; zijn ruw, zwart hoofd leunde in de twee handen, en zijn sombere blik bleef strak in de vlammen van het turfvuur gevestigd.

In de bedstee daarnaast hoorden wij diep zuchten en kermen: 't was de vrouw van Teunis, die in den brand gewond was, terwijl zij haar kleinste kind uit het vuur wilde halen; maar dat was er in gebleven, het arme lammeke!

En de andere kinderen van den ketellapper? Die beseften het verdriet en den ondergang niet; die speelden lachend en vroolijk in den hoefstal van den smid, touterden in de kettingen, klommen op de balken en hadden eikanders gezicht zoodanig met de houtskool van het afgebrande huis bemorst, dat zij negerkinderen schenen te zijn.

Toen wij bij den hoefstal stil stonden, hielden zij op met spelen; zij begonnen te schateren van lachen nu ze mij zagen, met mijn verband om het oog.

‘Wat heeft die daar nu?’ riep een hunner. ‘En wat hebt gij aan den arm, Abel?’

‘Ik? weet ge dat niet?’

‘Neen!’ en al de kinderen - er waren er wel een half dozijn - kwamen rondom ons staan.

‘De soldaten hebben mijnen arm in stuk geschoten.’

‘Och, kom!’ lachten zij.

‘Ja, 't is zeker waar!’ en Abel lichtte even het verband op; men kon de vleeschwonde niet zien, maar 't was toch genoeg dat zij het verband zagen, en dit met den vinger

eens mochten aanraken, om overtuigd te zijn dat het zóó was en daarna heel het dorp door te gaan vertellen, dat men Abel Nielsen's arm tot groezelementen had 'kapot' geschoten, en dat het zóó zeer - zóó zeer deed, dat het niet om te gelooven was.

'En die daar?' vroeg het jongske weêr en op mij wijzende; maar Abel durfde niet antwoorden, want hij gevoelde als het ware dat een antwoord, de wonde tusschen ons beiden meer zou openrijten.

Ik zelf, ik was overtuigd, dat ik vernederd zou zijn geworden, als Abel gezegd had dat hij mij met eenen vlegel op het hoofd geslagen had.

Hij, gewond door eenen kogel - en ik, door den slag van eenen vlegel!

'Die is met de soldaten meê gekomen!' zegde Abel, en deze woorden zalfden op eens de wonde. Mijne trotschheid was er door gestreeld; want ik zag dat de kinderen van den ketellapper bang voor mij waren, behalve het jongske, hetwelk mij, en zijn oog fonkelde, vroeg:

'Hebt gij ons huis in brand gestoken?'

'Neen, dat heeft hij niet!' riep Abel driftig. 'En als gij hem aan het lijf durft komen, zult gij mij te doen hebben!'

En in een omzien zou de bijeenkomst in eene vechtpartij veranderd zijn. Dreigend, als twee hanen, stonden Abel en de zoon van den ketellapper tegenover elkander.

'Durf eens!' zegde deze.

'Durf eens!' zegde de andere.

Ik stond het spel aan te zien, wel beraden om tusschen beiden te springen, en te toonen dat het iets zegt, als men tot het groote republikaansche leger behoort.

Maar de kindertroep werd grooter; van alle kanten kwamen er bengels afrennen en er waren er bij zóó sterk gekneukeld, dat ik mijnen moed voelde wankelen.

‘Sla er maar op, Teunis!’ riep men reeds van verre.

De smidsknecht was buiten gekomen, en zijne witte tanden en zijne schelmsche oogen blonken in zijn zwart gezicht.

‘Kis, kis, kis!’ stookte hij op, even als men twee honden tegen elkander opjaagt.

De duivel uit de smis lachte.

Abel scheen zijnen man te zullen staan, zelfs met eenen arm; ik sprak hoog en luid en bewoog mijne vuisten dreigend boven de bende.

Er was echter een woord, dat het onweer plotseling deed bedaren.

‘Dat is de vreemde jongen, die bij mijnheer pastoor woont,’ zegde een der knapen.

Ik zag het, die woorden, ‘mijnheer pastoor’, hadden eene ongelooflijke tooverkracht, en het luid schreeuwen en hevig dreigen gingen langzaam over in een versmacht gepreutel, en alle verzet stierf eindelijk weg.

Een oogenblik was de vrede geteekend en al de kinderen speelden nu ‘gekwetste’. Deze droeg den arm gelijk Abel, gene had eenen voorschoot of halsdoek om het hoofd gebonden, gelijk de vreemde jongen, en een aantal ging met ons meê en vertelde van de Franschen.

En ik dan? Ik had ze te Antwerpen zien binnenkomen; ik kende er velen bij naam; ik was de vriend van kapitein Cordonnet; de lange Hollander had mij brandewijn met kruit laten drinken, en alwie brandewijn met kruit drinken kan, wordt als soldaat aangenomen. En nu wachtte ik kapitein Cordonnet, die mij zou komen halen, in uniform steken en een klein geweer geven - en dan ging ik overal met de soldaten om te vechten, kalveren en ossen te slachten en ze zelfs rauw op te eten.

Een dof gedommel liet zich in de verte hooren.

‘Het dondert!’ zegde een der knapen, en iedereen luisterde.

‘Ja, het dondert!’

‘Hoe zou het nu donderen!’ wierp Abel op. ‘Als het dondert, is het heet; dat komt in den hooi- of maaitijd. En waar hangt het onweer?’ vroeg hij, naar den hemel ziende.

En iedereen zag naar boven, doch er was geen zwart wolkske aan den hemel, groot genoeg om voor eenen dondertoren door te gaan.

‘En het bliksemt zelfs niet!’

‘Neen!’ was aller antwoord, ‘neen, het bliksemt niet!’

‘Toch dondert het!’

‘Ja, en 't is, of het van beneden komt!’ zegde Abel en ieder zette groote oogen open, hield den adem in en luisterde.

Abel ging met het oor op het voetpad liggen, want het was, zoo beweerde hij, of de donder in den grond zat.

In een, twee, drie lag gansch de bende, in eene langerij op den grond, en iedereen riep dat het in den grond donderde.

Ik lag de eerste en hoorde inderdaad een lang en dof gedommel, soms met schokken doormengd.

‘Weet ge wat het is?’ riep ik plotseling opspringende en heel de bende sprong overeind.

‘Wat is het?’

‘Dat is het kanon! Ze zijn ginder wijd aan 't vechten.’

En elke jongen ging op zijne teenen staan en rekte den hals, denkende dat ginder wijd, beteekende op een honderdtal stappen van daar.

‘Laat er ons heengaan!’ riep ik.

‘Neen, laat Teunis in den boom klimmen en zien waar het te doen is.’

In een, twee, drie zat de zoon van den ketellapper in den berkeboom, die op den rand van de weide stond, en wij allemaal met den neus in de lucht, zagen naar boven.

‘Wat ziet ge?’

‘Niets.’

‘Klim hooger. Wat ziet ge nu?’

‘Nog niets.’

Die woorden ontmoedigden gansch de bende, en Teunis kwam uit den boom geschoven, en liet bij de operatie de laatste wol, die er nog op zijne diemitten broek stond.

Nu ging de bende uiteen; de meeste jongens draafden in verschillende richtingen naar het dorp; ze gingen overal zeggen:

‘Het dondert, en dat is het kanon! De vreemde soldatenjongen heeft het gezegd!’

Abel en ik zetten onzen weg voort, en we kwamen aan zijn huis.

Het was een schoon gedoei, zooals de boeren zeggen. Huis en stalling waren in steen gebouwd. Boven de ronde deur kronkelde een oude Wingert, die er 's Zomers een schoonen krans moet hebben geslingerd.

De twee kleine vensters waren in lood gevat, en in het bovengedeelte stond, in een rond vak, eene geschilderde glasruit, die mij vooral in het oog sprong, omdat de zon er juist zoo vroolijk op tintelde.

Een weinig terzijde van het huis lag de zwarte bandhond, met gekleefden kop, voor zijn hok. De trouwe wachter was denzelfden dood gestorven als zijn meester, als vader Niels, en men had er nog niet aan gedacht, zijn corpus hier of daar in den grond te steken.

De stallen waren ledig; het vee was, zooals ik later vernam, op een uur afstands in eene schans geplaatst, en dewijl de knecht derwaarts ging, wilden wij met hem gaan.

Maar juist kwam eene jonge vrouw, in rouw gekleed, met bleek gelaat en rood geweende oogen, buiten en ze riep kleinen Abel, hield hem bij zich, en zegde daarna dat Abel niet meer mocht weggaan.

Jammer, ik had die geheime schans, van voor jaar en

dag in een afgelegen hoek en verre van den gebaanden weg, gemaakt en waarin het vee veiliger was dan in de stallen langs den heirweg gelegen - ik had, zeg ik, die schans wel eens willen zien.

In Abel's huis zag het er zoo droevig uit als eenige dagen vroeger; doch 't was er minder doodsch: knechts en meiden waren teruggekeerd.... Maar ach! de goede baas, de arme Niels was er niet meer.

De oude moeder zat in den hoek, en mompelde en kermde gedurig in zichzelf. Aan ieder die in huis kwam vroeg ze: 'Komt Niels nog niet terug van het dorp?' ofwel: 'Zijn daar de Franschen alweer?' ofwel: 'Waarom blaft onze Spits niet meer?' De arme vrouw was in haar verstand gekrenkt.

Truïke, de dochter, trachtte haar te troosten en telkens een ontwijkend antwoord te geven; maar het antwoord stikte het arme kind dikwijls in de keel.

De meid gaf mij eenen boterham en eene kom melk en ik keerde alleen naar de pastorie terug, nadat ik eenen horen, die voor de staldeur lag en gewis aan den koei-wachter toe hoorde, had opgeraapt; Truïke Niels knikte mij toe dat ik hem nemen mocht.

Ik wilde er eene trompet van maken, en dan voor de jongens de marsch der Fransche dragonders blazen.

Toen ik aan de pastorie kwam, was het dorp in rep en roer. Al de jongens liepen den grooten weg op; want voor de afspanning, *In Den Reizenden Passant*, hield een wagen vol gekwetsten stil, en daar lagen er, o zooveel! op; en het bloed liep onder den wagen uit en op den weg; en de pastoor ging er heen om de stervenden te bedienen, en nog al meer nieuws.

Ik ook rende den weg op, en inderdaad, voor de herberg aan de baan, stond de wagen met twee dampende paarden bespannen, en die den kop van vermoeidheid schier tot op den grond lieten hangen.

Er waren echter maar twee gekwetsten, en die zaten op den treinwagen te rooken, dezen in een huzarenmantel, de andere in eene deken gewikkeld; de eerste met eene policiemuts op en de tweede met eenen doek om het hoofd gewonden.

Neen, dat waren geene gekwetsten, zooals ik ze gedroomd had. Een gekwetste, volgens mij, moest zonder armen, zonder beenen, misschien wel zonder hoofd terugkomen....

Maar wat mij meer belang inboezemde, was eene groep officieren, van welke twee of drie te paard en de andere, voor op den bok van den wagen gezeten, den trein vergezelden.

Onder deze laatsten zag ik kapitein Cordonnet, en ik groette hem door te schreeuwen, en de twee handen op te steken.

De kapitein zag mij wel, maar hij lachte mij niet toe. Hij was ernstig en zijn aangezicht was bleek als dat van eenen doode.

Aan de pastorie hield de zwarte wagen, met de twee magere paarden, en dien wij volgden, andermaal stil.

Kapitein Cordonnet stapte af, drukte de hand van zijne vrienden, en de wagen - 't was als een doodenwagen - reed dommelend verder.

Al de dorpsjongens volgden, doch altijd op zekeren afstand blijvende, het voertuig; de ouderen staken hier en daar het hoofd buiten de deur en zagen angstig den wagen na.

Wat mij betreft, ik volgde kapitein Cordonnet in de pastorie.

IV.

De vioolspeler Tops.

Kapitein Cordonnet keerde op zijne stappen terug om, op hooger bevel, onderzoek te doen over den moord op den ouden Niels gepleegd.

Generaal Dumouriez had voortreffelijke inzichten; hij wilde streng te werk gaan, in wat betreft de tuchteloosheid van het leger, die zoo groot was, dat dit laatste eer aan eene stroopersbende, dan aan eene regelmatige armee geleek.

Weinige weken later schreef hij in eene proclamatie, gedagteekend uit Thienen, wat hij sedert lang aan zijne ondergeschikte officieren voorhield.

‘De wanorde zal onze ondergang zijn!’ had hij dikwijls gezegd.

In bedoeld stuk was de voorzegging voltrokken.

‘De oorzaak der neerlagen,’ zoo schreef de generaal, ligt in de tuchteloosheid en in de strooperij....’

Het was ook toen, dat de generaal de strengste maatregelen tot wet maakte.

‘De officier die zijn corps verlaat, in tegenwoordigheid van den vijand, zal met kaal geschoren hoofd worden weggejaagd.

‘De officier of soldaat die vlucht, roepende dat men verraden of afgesneden is, wordt gestraft met den dood.

‘De officier of soldaat, overtuigd plichtig te zijn aan diefstal of moord, zal terstond zonder beroep gevonnist en met den dood gestraft worden.’

Generaal Dumouriez meende het goed; maar de af-

zonderlijke voorbeelden, die hij reeds had doen geven, maakten weinig indruk op de bandelooze menigte.

Vooraf had men het gemunt op eene bende *trainards*, waarvan zekere Thierry-Brutus, de zoon van den Antwerpschen beiaardspeler, maar die zijn land verlaten en verloochend had, en verder zekere Doche en Pasque, twee losgelaten galeiboven, de zielen, de helsche zielen waren. ⁽¹⁾

Waren zij andermaal de daders van het schelmstuk? Ziedaar de vraag, welke kapitein Cordonnet te beantwoorden had, met last om in geval van bevestiging, de strengste maatregelen te nemen.

Ik herinner mij de geschiedenis der familie Niels, door hetgeen ik destijds, vooral door den pastoor, heb hooren vertellen.

Gelukkig en welvarend was het huisgezin der Nielsen. Door iedereen werd het bemind en geacht, want het leefde in vrede met God en de menschen.

Niels gaf den keizer wat den keizer, gaf God wat God toekwam.

Verscheidene graven telde Niels van de zijnen op het kerkhof; enkel Abel en Truike waren hem van een goed half dozijn kinderen overgebleven; maar toch had de oude Niels, telkens als er een naar het gewijde dooenveld gedragen werd, gezegd: God gaf, God nam.

De stallen van den boer waren rijk voorzien van de schoonste koeien en paarden; de schuur borg ieder jaar, niettegenstaande de tienden, een weelderigen oogst, want de vruchtbare akkers gaven honderd voor een.

Truike was een flink meisje, niet groot, wat tener, wat bleek zelfs; maar zij was vol levenslust en gulle opgeruimdheid.

1 Men zie ons verhaal *Op den Toren*.

Eene vriendelijke deerne! zegden de ouderen. Eene lieve meid! beweerden de jongeren. Een braaf, doorbraaf kind, zegden de anderen.

Die goede menschen leefden gelukkig, en hoorden slechts van de republikaansche woelingen spreken, als Niels naar de stad ging om zijn graan te verkoopen, als deze of gene veekoopman op de hoeve kwam, ofwel als Tops, de bultige speelman, op kermissen, op feesten en gilden de viool speelde, in het voorbijgaan op de hoeve zijne pijp kwam aansteken - iets wat hij zelden vergat te doen.

Maar Tops was juist geen gast, die bij de Nielsen welkom was.

De kromme speelman was ook nergens bemind, integendeel overal heimelijk gevreesd. In een afschuwelijk uiterlijk, zat ook eene booze ziel, des te boozter, omdat zij een helsch genoegen had in het verdriet van anderen.

Kwam er eene slechte tijding in het dorp aan, 't was Tops die ze binnenbracht; liep er een kwade ronk over dezen of genen, 't was Tops die het wist.

Tops kende het beloop van ieders fortuin; hij wist wat schuld er hier was, wat intrest er ginder betaald werd; hij rekende de opbrengst van dezen, de nadeelen van genen uit - en 't was inderdaad, of de kleine schelmsche oogen van den krommen speelman door de muren heen keken.

In vroeger jaren was Tops zoo wat schoolmeester geweest, maar de bult vond de grootste kracht van het onderwijs in plak en roê, en de jeugd kwam niet zelden met blauwe oogen en gescheurde ooren uit de school thuis.

Dat beschouwden de dorpelingen niet als diploma's van geleerdheid, en dewijl ze niet openlijk tegen den boozen bult durfden ingaan, nam deze voor, gene na, stillekens zijne kinderen van de school weg.

Dat was reeds lang geleden en schier vergeten; maar Tops vergat niets.

Er waren er zelfs die aan Tops eene wonderlijke macht: toeschreven, en hem hielden voor eenen afgezant van den boozen geest, als hij deze in persoon niet was.

Zóó boos was Tops echter niet; hij was eenvoudig een onvermoeid nieuwsgierige, een harteloos spotter en die zich daardoor wreekte op al het leed, verdriet en ongelijk dat men hem vroeger, om reden zijner mismaaktheid, had aangedaan.

Tops was in zijne jeugd de speelbal der kinderen, in zijnen jongelingstijd de spot zijner gezellen geweest; zijn karakter was er door verbitterd; hij werd slim, arglistig en deed zich vreezen.

Met slimheid kwam hij achter een geheim, met een berekende geslepenheid wist hij het in omloop te brengen, en niet zelden werd het op een paar uren afstand van het dorp uitgeworpen, om even als gevleugeld zaad, dat door den wind onzichtbaar wordt voortgedragen, eindelijk op de plek waar het wezen moest, terecht te komen.

Maar de bult had boeken gelezen en hij wist veel van wet en recht; hij kende ook middelen tegen ziekten onder het vee, tegen het ongedierte dat den oogst ten velde vernietigde, tegen den korenworm, de ratten, veldmuizen en sprinkhanen - en de boer had meer dan eens zijne hulp moeten inroepen.

Dan had Tops nog andere dingen, onder ander een galgekoord, welke hij stukje voor stukje, voor hoog geld, aan bijgeloovige boeren verkocht; want ge weet dat hij, die een stuk van den strop eens gehangen bij zich draagt - ten minste in dien tijd - tegen alle ongelukken bevrijd was.

In de laatste dagen had Tops een ander vaantje uitgestoken: toen hij zag dat de naam der Sansculotten alleen, den vreedzamen dorpling deed beven, had hij zich als verdediger der *verlossers* voorgedaan; van de vrijheid, de broederlijkheid, de gelijkheid en het schavot.

Tops vertelde van gevechten, moordenarijen, strooptochten, brandschattingen, door de Franschen gepleegd, en verborg moeilijk zijn genot; en om des te meer indruk te maken, kleurde de verteller de feiten immer bloediger en somberder.

‘Tops, Tops,’ zegde de oude pastoor bedroefd, ‘gij zijt zoo boos niet als gij wilt doen gelooven.’

En Tops grinnikte.

‘Ja,’ bevestigden de bureu, ‘Tops meent het zeker zoo!’

En Tops grinnikte nogmaals, zonder eenige verklaring te willen geven.

Op zekeren avond der maand Maart, zat de familie Niels bij het ketelvuur.

In een hoek zat Niels en rookte zijne pijp; hij hield trouw de tang tusschen de beenen geplaatst, om van tijd tot tijd een neervallenden turf of een stuk brandend hout, weer in het knetterend vuur terug te brengen.

In den tegenovergestelden hoek zat de oude, ziekelijke vrouw, met haar katoenen schoudermantel om, te kuchen.

Truïke en de meiden deden het spinnewiel snorren; een der knechts breide aan een nieuw vischnet, en de andere aan een paar wollen zokken - eene bezigheid, waartoe zijne grove kneukels zeer weinig geschikt waren.

’t Was buiten een helsch weêr; de wind huilde door de toppen der eikeboomen, die voor het huis stonden; de regen kletterde tegen de vensters.

Men had over verschillende dingen, zelfs over akelige dingen gesproken en dit was de reden, dat het gezelschap nu zwijgend voortwerkte.

Er was daarenboven iets in dat nare weêr, hetgeen tot droefgeestigheid, of ten minste tot ingetogenheid stemde.

Niels had een oogenblik opgeruimd willen zijn en vroolijk gezegd:

‘’t Is of de republikenen daar buiten in de boomen den duivel jagen!’

En toen de wind weer dommelend in den schoorsteen speelde, hervatte Niels lachend:

‘Ik geloof dat de *zonderbroeken* door de schouw willen binnen komen!’

Maar waarlijk! niemand had zin tot lachen, en alles had dien avond een spookachtig aanzien en geluid: het pruttelend koken der sop, het tikken van den slinger der hooge klok, het slaan van het uur, het ratelen van het manneke te paard, dat op den slag van het uur door het bovenste deel der klokkekas reed.

Was het een voorgevoel van 't geen er zou gebeuren?

Nu kraakten buiten de boomen, de wind huilde geweldiger in de schouw, de rook sloeg naar beneden en vulde een oogenblik het woonvertrek; de deur vloog rammelend open en de wind blies het licht uit.

Op hetzelfde oogenblik zegde eene scherpe, vreemde stem:

‘Helsch weêr!’

Al de aanwezigen verschrikten, en toen de deur gesloten en het licht weer aangestoken was, stond Tops voor de tafel.

De randen van zijnen snuifschepper hingen naar beneden en overschaduwden schier geheel zijn wezen; maar men zag zijn breeden mond, om welken een nijdig grijslach speelde.

Tops was doornat.

Toen hij den hoed afnam en het water over den grond wierste, herhaalde hij:

‘Helsch weêr!’

Zijn groot, wanstaltig hoofd met sluike haren; zijne diepliggende en donker beschaduwde oogen; zijn breede mond met onregelmatige en onreine tanden bezet; zijn opkomende, stoppelige grijze baard, gevoegd bij een bultig lijf, lange magere armen en wonderlijk gedraaide spille-beenen - dit alles te samen genomen, moet Tops op dat

oogenblik een spookachtiger uiterlijk dan ooit gegeven hebben.

Niels vond het eerst van al woorden, om de stilte af te breken.

‘Waar komt gij door zoo'n weêr vandaan, Tops?’ vroeg hij.

‘Ze zijn daar!’ antwoordde de dwerg grijnzend.

‘Wie?’

‘Onze vrienden, de Franschen!’

Die woorden werkten als een donderslag op de aanwezigen.

‘Waar?’ vroeg Niels.

Wel, ze naderen het dorp.’

‘Tops, gij brengt ons weer eene booze tijding!’

‘Op mijne ziel, Niels, ik zeg u dat de Franschen gekomen zijn. Zij hebben mij tot aan het dorp vergezeld.’

Niels was opgestaan en zag den boozen speelman strak in de oogen.

‘Tops,’ hervatte hij, ‘ik zie op uw wezen, dat gij er een helsch plezier in hebt, die ongelukkige tijding meê te deelen.’

‘Toch niet, toch niet, Niels!’

‘Ja wel! En zij hebben u tot aan het dorp vergezeld?’

‘Zeker.’

‘En gij hebt hun misschien den weg gewezen?’

‘Waarom niet?’

‘Dan hebt gij de ramp en den ondergang op ons vreedzaam dorp getrokken. Gij waart altijd de geest des kwaads, Tops, en wie weet, hoe onze kinderen uwe nagedachtenis nog zullen vreezen.’

Dat denkbeeld deed den krommen speelman grijnslachend zeggen:

‘Maar het is mijne schuld, Niels, dat de Fransche *citoyens* hier langs komen afzakken. De arme Tops heeft in den vooravond eenige soldaten ontmoet; ze hebben

genoeg den spot met hem gedreven en zijn slechts bedaard geworden, nadat hij dansend voor hen uitging en de *Marseillaise* op zijne viool krabde - want zoo heettet gij immers, op het laatste gildefeest mijn spel, Niels?’

Niels gaf geen acht op die herinnering, welke belediging overigens maar in de verbeelding van den krommen speelman bestond.

‘En wat voert u naar hier, Tops? Is het vriendschap of vijandschap?’ vroeg Niels.

‘En waarom zou het vijandschap zijn? Ik kom u zeggen, dat de Sansculotten in aantocht zijn, en ik word onthaald als een hond in eene keuken!’

‘Vergeef ons dat, Tops,’ onderbrak de oude moeder met eene bange en bevende stem.

‘Vader is u integendeel dankbaar voor den dienst, dien gij hem bewijst,’ zegde Truïke.

‘Och, Tops is zoo'n onthaal reeds gewoon!’ antwoordde de bult, en een sarcastische lach plooidde zijne lippen. ‘En waarom zijt gij allen zoo bang van die goede Franschen, die ons van al de lastige diensten, van tienden en doode hand, van de plagerijen der grooten van allen aard, en Holland van het Oranjejuk komen verlossen. Omdat ze hier en daar een stuk spek, een brood, een rund meênenen? Dat zullen ze bij den armen Tops niet doen; want die heeft niets. Ofwel, omdat ze hier en daar eene gemeentelijke kas, of eenen offerblok ledig maken? Maar waarom laten onze gemeenten en kerken het geld dan ook beschimmelen? Omdat ze hier of daar al een enkelen groote het hoofd van de schouders zullen slaan? Maar waarom steken deze ook hun hoofd boven de anderen uit?...’

‘Mensch!’ riep Niels, ‘speel den duivel zoo niet in dit rampzalig oogenblik. God zal u straffen....’

Tops zette den hoed op, en onderbrak altijd spotlachend den hoevenaar:

‘Dat zou een klein plezier voor onzen Lieven Heer zijn, indien hij den armen Tops nog meer plaagde dan hij reeds gedaan heeft.’

Tops was, gij hoort het, de vrijgeest van het dorp.

De moeder, Truïke en de twee meiden beefden van angst. De twee eersten sloegen de armen om den hals van Niels, om hem te beletten den krommen speelman aan het lijf te willen; maar Niels bedaarde, en hij zweeg toen Truïke met de tranen in de oogen bad:

‘Tops, wat kwaad hebben wij u toch gedaan, dat gij 200 boos spreekt?’

‘Wel, wat heb ik u gedaan?’ vroeg Tops. ‘Ik kom u zeggen dat de Franschen aangekomen en....’

‘En wij denken,’ onderbrak Niels, maar met mismoed in den toon der stem, ‘dat gij het zijt, die hen naar ons dorp hebt geleid.’

Tops grinnikte.

‘En wie weet, of gij ons huis hebt aangewezen; want, Tops, een vriend waart gij nooit van ons....’

‘De arme Tops heeft het weer gedaan!’

‘Welnu, indien gij het deedt, dan zij het u vergeven; indien gij niet plichtig zijt aan 't geen ik vermoedde, dan vraag ik u vergiffenis. Tops.’

De speelman scheen er een helsch genot in te vinden, de Nielsen in eene prangende onzekerheid te houden. Hij had zijn offer onder de knie; hij kon het met eenen slag afmaken, doch hij pijnigde het liever en wrong het moordtuig in de wonde om.

‘Kom, Tops, geef mij de hand!’ hervatte Niels, en terwijl deze zijne hand aan den gevreesden dwerg toestak, kwam Truïke smeekend nader om het hart des speelmans te vermurwen.

‘Ja,’ zegde Tops, ‘zoo gaat het, nu bukken zij allen het hoofd voor den armen speelman, en gisteren nog werd hij beleedigd, ging men hem trotsch voorbij, of spotte men

met zijn spel; ofwel men zet hem den spitshond aan de broek, als hij 's avonds langs de hoeve komt!’

Niels zweeg, want hij was aan geen enkele der beschuldigingen, hem ten laste gelegd, plichtig. Hij vermoedde zelfs niet dat die woorden tot hem gericht waren.

‘Zie, ik ben geen haatdrager; ik wil niemand kwaad,’ hervatte de speelman.

Tops greep de hand van den hoevenaar; maar deze ontzette, want de hand van speelman was mager en ijskoud als die van de dood zelve.

De speelman warmde zich niet, ontstak dien avond evenmin zijne pijp; hij verliet het huis en in het donker hoorde Niels, die hem stil tot buiten de deur was opgevolgd, den dwerg lachen.

De wind was gaan liggen; de regen had opgehouden te vallen,

Niels zag in de richting waar het dorp lag; een of twee lichtjes teekenden de juiste plaats aan.

Een dof gedommel deed zich in de verte op, het rumoer werd duidelijker: 't was het geroffel eener trom.

De dwerg had dus de waarheid gezegd.

Niels sprong driftig het huis in en riep zijne huisgenooten toe:

‘Het vee naar de schans!’

Ik zegde reeds wat de schans was; een op eene afgezonderde plaats gelegen vierkant, uit vier wallen bestaande en door eenen slagboom gesloten, in welk vak de landbouwer van oudsher, zijn vee tegen den moedwil van den soldaat verborg.

Het bevel van Niels, dat de bevestiging was van de tijding door den boozen Tops aangebracht, joeg den angst in ieders hart.

In een omzien waren de koeien uit hare rust opgewekt, drie aan drie gekoppeld en door de knechts en meiden geleid, terwijl kleine Abel ze voortdreef.

De maan brak van tijd tot tijd door de drijvende wolken, en wierp een flauw licht op de hoeve en den omtrek.

Niels zelf ging over den modderigen weg vooruit, om te zien of er geen onraad was.

De schans lag aan gene zij van het mastbosch, dat zich als een pekzwarte band beneden de soms opgeklaarde lucht uitstreckte.

Niels ging slechts een einds weg meê; hij kon toch zijn huis en de zijnen niet alleen aan den moedwil des soldaats overlaten! Toen hij zich vergewist had, dat er aan den kant der schans niets te vreezen was, keerde hij op zijne voetstappen terug en liet aan zijne dienstboden de zorg over, de runderen in veiligheid te brengen.

Plonsend in het slijkerige spoor, verdwenen zij in de duisternis.

Toen Niels bij het terugkeeren in de richting van het dorp staarde, had daar een groote verandering plaats.

Er schitterden nu meer lichten dan vroeger; men hoorde gedurig het geroffel der trom of den schetterenden toon der trompet.

Bange kreten stegen in de duisternis op: het waren moeders, die vluchtend om hunne kinderen riepen; 't waren boeren, die hun vee of hun bezit in veiligheid brachten, 't waren anderen misschien, beladen met wat zij het kostbaarste bezaten.

Wat klonk die trom wonderlijk in het dorp! 't Was een vreeselijk rollende donder in de verte. En dan die scherpe toon der trompet! Indien het de klanken van het laatste oordeel waren geweest, zouden zij minder ontzetting bij die vreedzame bewoners hebben teweeg gebracht.

Er naderde een geschok op den weg: 't was het schokken eener kar in het spoor; maar de voerman moest zijn paard geweldig aanzweepen, om zoo'n gedruisch te doen ontstaan.

De kar kwam dichterbij; het paard draafde snel door;

op het voorste gedeelte der kar stond een lange, zwarte gestalte, welke het moedige beest aandreef.

‘Zijt gij het, Frits?’ riep Niels de zwarte gestalte toe.

‘Niels!’ riep de aangesprokene en hield de teugels in.

‘De Franschen zijn in 't dorp. Ze hebben onzen molen leêggeplunderd. Ik red onze oude moeder en kome er van de rest wat wil!’

En Frits legde de zweep over het paard en zette den weg voort.

‘Brave jongen!’ mompelde Niels. ‘Ik begrijp dat ons Truïke, den jonge meulder goed lijden mag.’

Niels had de kar een oogenblik nagestaard en richtte toen zijne blikken weer naar het dorp.

Daar pinkt een licht; neen! 't is een vuur, een wachtvuur misschien; neen! 't zal eene mutsaardmijt of een hooiberg zijn; ofwel is 't een huis....

Eene ontzaggelijke rookwolk steeg opwaarts, gekleurd door een hellen brand beneden.

Het hart van Niels klopte, en hijgend draafde hij op de hoeve aan, alsof hij nu meer dan ooit voor een ongeluk vreesde.

't Was het huis van Teunis den ketellapper, dat in lichtlaaie vlam stond, en waarvan ik reeds vroeger verteld heb.

Nog eenige sprongen en Niels heeft zijne hoeve bereikt; hij opent onstuimig de deur en het eerste wat hij ziet is, dat zijne woning reeds door de republikenen overrompeld werd.

Twee soldaten, een dezer oud en scheel, met een langen, grijzen knevel, ontdeed zich juist van zijne wapens; de tweede, een zware kerel, wiens knevel ros was, onderzocht morrend en vloekend bij het lamplicht, het slot van zijn geweer.

In den hoek van den haard zat een jong man, met bruinen knevel, gebronsd wezen en donker oog. Zijne

burgerkleeding was verwaarloosd, beslijkt en gescheurd. Om zijn middel droeg hij een driekleurige sjerp, uit welken twee pistoolkolven te voorschijn kwamen.

De man was doornat en de damp, van de kaplaarzen tot aan het hoofd, steeg rondom hem op.

't Scheen wel dat hij bevelhebber was, want hij sprak gebiedend, ofschoon de soldaten niet zeer beleefd jegens hem waren en zich moeilijk aan dat bevelhebberschap schenen te kunnen gewennen.

Twee of drie andere soldaten, die nog een rabauwachtiger uitzicht hadden dan de twee eersten, waren middelerwijl binnengekomen.

Men bekreunde zich weinig om de bewoners; men doorzocht het huis, kas en kelder, en bracht ter tafel wat men eetbaar vond.

De rosse onderzocht de schouw en toen hij daarin spek en hesp zag te rooken hangen, haakte hij het een en ander met de bajonet uit, en in minder dan tien tellens vormden hesp en eieren, eenen koek in de groote struifpan.

Niels begon zich eenigszins met de Franschen te verzoenen; wel hadden zij dapper gegeten, wel hadden zij hem gedwongen op zoek te gaan naar brandewijn, bier en wijn, maar overigens pleegden zij geen de minste baldadigheid.

Hij alleen was van dat alles getuige geweest; moeder en dochter hadden de vlucht genomen naar eene kleine opkamer, waarvan de deur in de schaduw van den trap verborgen was.

De knechts en meiden waren van de schans teruggekeerd; het vee was in veiligheid. Men vond niets meer op stal dan eene zieke koei en een paar hokkelingen.

Wat den spaarpot van Niels aangaat, die was sedert lang warmpjes weggeborgen, en bij dezen had men de kleinoodiën van moeder en dochter gevoegd.

Toen het laat in den avond werd, vielen de soldaten

rond het vuur in slaap; de man met den driekleurigen sjerp sliep in den grooten leuningstoel, in den hoek van den haard.

Niels ging van tijd tot tijd naar buiten, om te weten hoe het in 't dorp mocht gesteld zijn. Hier en daar flikkerde nog een licht; het huis van Teunis lag reeds geheel in puin en geen vonk spatte nog uit de ruïnen op; alles was nu rustig en zelf doodstil.

De klok sloeg middernacht, later één uur; de haan kraaide aan de hoeven; de bandhond blafte in de verte - niets scheen er in het dorp veranderd te zijn. Helaas, de nacht verborg voor een oogenblik al de gruwelen onder een dikken sluier!

Toen Niels gedwongen was naar het dorp te gaan om drank te halen, had hij de ijselijke waarheid wel vermoed.

Hij had gezien hoe de oude pastoor moeite deed, om het huisraad, het kleine bezit, het kalf of lam van dezen of genen te redden, en zijn eigen huis bij de plunderaars aan te bevelen; doch te vergeefs! Hij had de vrouw en kinderen van Teunis om de gloeiende puinen van hun huis zien dwalen. Hij had het ach! en wee! gehoord; hij had, door de openstaande deur van de herberg, de dronken soldaten zien dansen, terwijl de kromme Tops voor hen op de viool speelde, en hij wist niet waarom - maar dat tooneel had hem doen sidderen.

Tops was als een duivel, die zijne handlangers door drank en muziek bedwelmde, om hen des te woedender te maken en met eene helsche vernielzucht te bezielen.

Dat alles had Niels gezien, maar de uitgestrektheid der ramp zou, bij het opkomende daglicht, oneindig grooter zijn dan hij dit vermoeden kon.

Voorwaar, Niels mocht zich gelukkig rekenen met eenige sneden spek, eenige dozijnen eieren, eenige brooden en wat bier ontsnapt te zijn, en hij zegende in zijn hart den

man met den driekleurigen sjerp, aan wien hij meende dit te moeten toeschrijven.

De uren kropen voort; de torenklok sloeg vijf uren. De soldaten, in dekens gerold, sliepen nog altijd rondom het nu kwijnende vuur.

In het kampement werd de *reveille* geslagen.

De divisie zou vroegtijdig opmarcheeren, om zich met het grootte legerkorps te vereenigen, dat welhaast het beleg van Breda zou ondernemen.

De slapers rondom het vuur, op de hoeve van Niels, werden geeuwend en zich rekkend wakker.

Het ontbijt, door Niels en de dienstmeiden gereed gemaakt, was overvloedig en werd met smaak genuttigd, en zonder juist veel dankbaarheid te betuigen, maar ook zonder moedwil, verliet de bende de hoeve, om zich naar het dorp te begeven.

Een paar soldaten drukten Niels de hand, en een hunner was de kerel met den rossen knevel.

'Au revoir; citoyen!' riep hij hem zelfs van verre nog toe.

Niels was tevreden; echter koesterde hij eene bijzondere achterdocht voor dien rossen en ook voor dien grijzen knevel. Die zagen er twee echte schavuiten uit!

'Hebt gij gezien hoe die rosse alles onderzocht?' zegde een der knechts, terwijl men voor de deur der hoeve stond en de soldaten naoogde; 'hebt gij gezien hoe de oude alles scherp nazag en hoe fluisterend die laatste sprak met den man, in den hoek van den haard gezeten?'

'Ja,' knikte Niels bedenkelijk; 'ik ben eigenlijk zeer tevreden van die knapen ontslagen te zijn; God geve dat zij niet meer terugkeeren! Ik beklaag ons arm dorp.'

Juist draaide nu eene kleine, zwarte gestalte den hoek van het huis om: 't was Tops, die naar het dorp ging om de soldaten te zien vertrekken.

'Gaat gij niet zien als onze vrienden vertrekken,

Niels?’ zegde de bult, bleef een oogenblik staan en wierp een spotachtigen oogslag op den hoevenaar.

‘Neen, dat doe ik niet, Tops!’ antwoordde de boer kalm en achterdochtig.

‘O, ik weet wel, gij houdt niet van de *citoyens* en de groote republiek!’

Niels zweeg.

‘Maar als de republiek wilde, zou zij spoedig weten waar *citoyen* Niels zijne kronen en daalders geborgen heeft, en naar welke schans hij gisterend avond zijn vee heeft gevoerd.’

De boer werd koud en bleek; hij sidderde bij de woorden van den boozen bult.

‘Tops,’ zegde Niels en volgde den nu voortstappenden speelman op den voet, ‘moet ik die woorden als eene bedreiging aannemen?’

‘O, ik weet niets, Niels; 't is zoo maar eene onderstelling! En waarom zou Tops u bedreigen? Tops is zoo boos niet als men wel denkt... och neen!...’

Niels herademde.

‘Gij zijt tevreden van de Franschen ontslagen te zijn, niet waar, Niels?’

‘En wie niet!’ was het antwoord.

‘Ja, maar ze zullen terugkomen! ze zullen terugkomen!’ zegde Tops op eenen toon, die den hoevenaar andermaal eene rilling over het lijf joeg, en toen hij die woorden sprak, lachte Tops en wreef zich de magere handen.

V.**De voetbranders.**

Tops had de waarheid gezegd: de divisie kwam niet terug, maar de verschrikkelijke, venijnige staart des legers, de *trainards*, verschenen in het dorp, om er datgene te rooven wat de reguliere soldaat gespaard had, of beter gezegd, om het verborgene in het volle daglicht te doen komen.

Het was bij het vallen des avonds dat de hoeve van Niels plotseling omsingeld werd; vier of vijf soldaten bezetten de uitgangen.

Drie anderen traden binnen, en hunne verschijning werkte of de bliksem door de woning heen sloeg.

Twee hunner droegen de roode muts en hadden het aangezicht deels in een los omgeslagen doek verborgen; de derde was in eenen mantel gewikkeld, en had eenen hoed, met eene bloedroode veêr, op het hoofd. De rand van den hoed hing overigens zoo diep naar beneden, dat men het gelaat moeilijk of niet kon onderscheiden.

Op bevel van den laatste werden de deuren gesloten.

Niemand bevond zich in het woonvertrek dan Niels, zijne vrouw en zijne dochter.

Een der knechten was aan de schans, waar hem eene der meiden gevolgd was om het vee te verzorgen. De andere meid was met kleinen Abel op den zolder gevlucht.

De tweede knecht werd door de wachthebbende soldaten overvallen, toen hij de schaapskooi verliet en lag, met een strooiwisch in den mond, gebonden in den stal.

Een akelige gil was der beide vrouwen ontsnapt, en Niels stond als aan den grond genageld.

Toen de man in den mantel, met eene hand Niels bij de borst greep en met de andere de tromp eener pistool op hem richtte, schoot Truïke toe om haren vader te beschermen; doch een der soldaten greep het meisje vast en hield haar terug.

‘*Au nom de la république!*’ zegde de man met den mantel.

Niels trok de schouders op, ten teeken dat hij niet verstond wat men verlangde.

Toen de kommandant der bende bemerkte, dat niemand der aanwezigen de Fransche taal machtig was, bezigde hij stoutweg de taal des lands, al mocht hij zich dan ook daardoor verraden.

‘Kort en goed,’ sprak hij, ‘de republiek eischt uw geld!’

De toon der stem trof Truïke, die in den bevelhebber den man met den sjerp van den vorigen avond meende te herkennen, en dientengevolge den rosse en den grijze, die hem vergezelden.

Niels liet zich echter zoo licht niet van zijn stuk brengen.

‘Ik heb geen geld!’ zegde hij.

‘Gij liegt. Ik weet dat *citoyen* Niels een goeden spaarpot heeft, en ik beveel hem, in naam der republiek, dien onmiddellijk om te schudden.’

‘Ik heb niets, *citoyen!*’ mompelde Niels. ‘De soldaten, die dezen nacht hier vertoefden, hebben mij alles ontnomen.’

‘Nog eens, gij liegt!’ De soldaten, die dezen nacht hier vertoefden, hebben u geen haarpijl ontnomen; maar wij, wij zullen u des noodig het hoofd afslaan. Spoed u, de republiek heeft geen tijd om lang te redeneeren.’

‘Ik heb geen geld!’ antwoordde Niels beraden.

De zieke moeder, welke in den leuningstoel zat, vouwde

de handen en kermde om genade; Truïke integendeel wilde zich losrukken en andermaal haren vader ter hulp komen.

Een der soldaten vond echter eene koord, en met eene behendigheid, welke aantoonde dat die mannen in dit werk bedreven waren, werd het meisje met de handen op den rug aan den boom gebonden, waarmee men den sopketel over en van het vuur draaide.

Men stopte Truïke den mond met eenen doek, ten einde alzoo het hulpgeschreeuw te beletten.

‘Gij weigert?’ hervatte de man in den mantel, dreigender dan ooit.

Niels zweeg en wilde zich integendeel uit de forsche hand loswoelen.

De hulp der twee soldaten kwam den aanrander te stade; eenige woorden werden tusschen de drie personen gewisseld en men poogde den sterken hoevenaar op den grond te werpen.

De zieke moeder en Truïke waren getuigen van dit verschrikkelijke tooneel; de eerste had geene kracht om om hulp te roepen - en ook waartoe zou het gediend hebben? Het huis lag gansch afgezonderd en geen der huisgenooten kwam opdagen. Een lang gekerm ontsnapte haren mond en daarna viel zij in bezwijming.

En Truïke? De doek was haar zoo stevig om den mond gebonden, dat zij niet schreeuwen kon; niets dan een versmoord gehuil liet zich hooren - een gehuil van onmacht.

Niels bezweek onder de vereenigde krachten. Stevig de handen op den rug gekneveld en de beenen aan elkander geboeid, lag de ongelukkige voor het vuur.

De man met den mantel zette zich nu koel en bedaard op de bank, naast zijn slachtoffer neêr.

‘Wilt gij gehoorzamen?’ vroeg hij.

‘Ik heb niets - niets,’ was het antwoord.

‘Bedenk wel wat gij zegt, stijfkop!’

‘Niets!’ weêrklonk het.

Op eenen wenk ontteden de twee handlangers Niels van zijne klompen en sokken, en schoven hem dichtër bij het vuur.

De ongelukkige deed eene hevige beweging, toen hij den gloed van het vuur tegen het plat der bloote voeten voelde; maar toch wilde hij zijn woord gestand zijn.

De man met de roode hanenveêr zat nog altijd op de bank; hij boog zich diep over zijn slachtoffer heen en herhaalde de vraag, en toen Niels, razend van woede en pijn, hem ‘Neen, driemaal neen!’ toebeet, gaf hij andermaal een bevel aan de beulen.

Een hartverscheurende gil weêrklonk door gansch het huis, toen men de bloote voeten van Niels op het gloeiend haardijzer en tot in de vlam bracht. De beweging welke daarenboven Niels maakte, was zoo geweldig, dat de koorden welke zijne armen en beenen omknelden kraakten.

Wat vermocht hij echter tegen de overmacht!

Nogmaals werden de voeten dichtër bij geschoven. De drie beulen waren zonder genade, niettegenstaande het gekerm van Niels en het razend en gesmoord gehuil van Truïke.

‘Ik zal spreken,’ kermde Niels, ‘ik zal spreken! Heb genade met mij!’

‘Ha!’ grijnslachte de man met den mantel en richtte zich, met eene sombere voldoening in de stem, op.

Men trok den ongelukkige achteruit.

‘Zult gij uwen schat wijzen?’ vroeg de man met den mantel.

‘Ja, dat zal ik!’ snikte de arme man.

Een woord en de koorden waren ontknoot, en de bevende Niels richtte zich op, ofschoon hij in den beginne slechts met moeite op de ijselijk geschroeide voeten staan kon.

Niels zag zijne dochter aan den draaiboom gebonden staan en wilde er heen snellen, om haar in zijne armen te sluiten; doch de *trainards* hielden hem woest tegen en sleepten hem van daar weg.

‘Welnu?’ hervatte de man met de roode veêr gemelijk. ‘Moeten wij opnieuw beginnen?’

‘Neen, neen!’ kermde de oude man. ‘Ik zal u alles wijzen. Hebt genade met ons, genade met mijne arme vrouw, met mijn kind!’

‘Eerst uw geld! Waar is het geborgen?’

‘Daar, onder dien gescheurden vloersteen.’

‘Breek op!’

Het was den ouden Niels onmogelijk nog te gaan; zijne gewonde voeten weigerden dienst te doen. Op zijne knieën kruipend, bevend en kermend, naderde hij de aangewezen plaats.

Een der soldaten stak de bajonet in de scheur, en Niels kwetste zijne handen bij het ophalen van den gebroken steen.

Telkens als hij een oogenblik ophield, het hoofd ophefte en het oog naar zijne kermende dochter, of zijne in onmacht gevallen vrouw wendde, deed de stoot van een geweerkolf hem het werk hervatten.

Niels krabde met zijne nagels de aarde op en toen het bovenste eener grauw linnen beurs te voorschijn kwam, sloeg de man met den mantel er plotseling de hand op, en haalde een zwaren zak te voorschijn. Met twee handen tilde hij de rammelende beurs in de hoogte, en hervatte lachend:

‘Au nom de la république!’

Niels gaf geen acht meer op de zwaar gevulde beurs; los gelaten wankelde hij naar zijne bewustelooze vrouw, knielde bij haar, riep haar weenend bij den naam en kuste hare bleeke handen.

Vruchteloos! de oude vrouw keerde niet tot het be-

wustzijn terug, en gelukkig voor haar, want door dien toestand was zij geen getuige van hetgeen er nog gebeurde.

Terwijl Niels kermend om de arme vrouw kroop, eischte de rosse soldaat iets van Truïke, die hem niet verstond.

Toen de vader de oogen naar dien kant wendde, zag hij Truïke die hare boeien wilde verbreken; de haren hingen los en verwilderd langs haar doodbleek gelaat; hare kleêren waren verscheurd.

Niels schoot toe, doch de soldaat stiet hem achteruit.

Woedend wierp de roover twee of drie takkeboschen rondom het gebonden Truïke, en dreigde het drooge hout in brand te steken.

Wat ging er in de ziel van Niels om? Wat wilde, wat eischte de bandiet? Eensklaps had de vader al zijne kracht herwonnen en hij kon zijne gewonde voeten vergeten.

Een gekwetsten leeuw gelijk, sprong Niels overeind en naar den hoek van den haard, waar hij met opgeheven bijl voor den voetbrander stond.

Deze had den sabel getrokken, wendde den slag af en eer de boer andermaal de bijl had opgeheven, viel het wapen met kracht neer en kliefde hem het hoofd.

Het bloed spoot rechts en links, en overdekte het arme Truïke met spatten.

Niels liet een verschrikkelijken gil hooren en wankelde; de bijl ontglijpte aan zijne handen, en met een zwaren slag viel hij op den grond.

‘Erbarming, God! erbarming!’ kermde Niels.

De twee schurken waren, gedurende dat tooneel, bezig met rechts en links het huis te doorzoeken. Uit twee verschillende deuren kwamen zij toegeschoten en vloekten de onvoorzichtigheid van den rossen brander, die met woesten blik het bebloede wapen opstak.

Verder had het arme Truïke, dat later deze bijzonderheden deed kennen, niets meer gezien.

De redding kwam, helaas! te laat.

Kleine Abel, die op den zolder gevlucht was, had zich langs eene koord uit het zoldervenster laten glijden, zich sluipend van het huis verwijderd en zich zoo snel als de duisternis dit toeliet, naar Frits van den mulder begeven.

Wat duurde het lang eer de knaap aan den molen kwam! - Het was ook zoo pikdonker. En dan eer Frits wakker werd, al trommelde Abel nog zoo hard op de deur van het molenhuis.

Eindelijk had Frits, boven door het venster, geroepen:

‘Wie is daar?’

‘Ik, Abel Niels!’ riep de knaap. ‘Och, Frits, kom toch gauw!’

‘Wat is er te doen?’

‘De Franschen zijn teruggekomen, en ik heb van den zolder onzen vader en ons Truïke zoo hooren kermen. Och, ik ben zoo bang, zoo bang!’

Truïke, dat woord was genoeg voor Frits; want hij had haar lief, al had hij het haar nog nooit gezegd! Hij had reeds zoo dikwijls gedroomd, als hij in zijn wit met stuifmeel oversneeuwd wammes, en het hoofd gepoederd als een markies, op de ellebogen in het venster van den molen leunde, terwijl de wind de molenwieken rondjoeg - hij had reeds zoo dikwijls gedroomd wat een flink molenaarinneke Truïke Niels zijn zou!

Een oogenblik daarna stond Frits beneden en, niet alleen Frits, maar ook de vader en de knecht.

Frits had zijn lang roer op den schouder; hij schoot er in den Winter, als hij bij den molen op loer lag, zoo menigen trekvogel, gans of eend, meê, dat hij zeker was er ook een Franschen trekvogel meê te raken.

Aan de andere hand hield Frits kleinen Abel, en zoo liep men voort door dik en dun, terwijl de lantaarn, door den knecht gedragen, ten gevolge van het loopen, in de

verte als een dwaallichtje over den weg moet hebben voortgedanst.

Aan ieder huis dat men voorbijkwam, klopte men hevig op deur en venster, en riep men de bewoners met riek en piek op.

Een groot deel van het dorp was weldra in opschudding; zelfs Tops, die bij den smid eene kamer, met eenen uitgang op straat, bewoonde, stak het hoofd buiten de deur.

Menig hart klopte van angst, vooral omdat die Tops de strijdlustigen spottend toeriep:

‘Past op! de Franschen zullen u neus en ooren afdraaien!’

Men bereikte het huis van Niels; Frits was de eerste, welke de openstaande deur binnen ijldde.

Kleine Abel rolde over den vloer; want het kind struikelde over een op den grond liggend voorwerp.

Het was, helaas! het lijk zijns vaders.

Het opvlammende vuur onder den ketel verlichtte dat tooneel van ramp en ellende.

Daar lag Niels op den vloer uitgestrekt; het bloed was uit de gapende wonde gegudst en had een breeden plas gevormd. Daar stond Truike aan den draaiboom gebonden; ginds lag de oude vrouw Niels in den hoek van den haard....

De haren rezen Frits te berge. 't Was hij die Truike losmaakte en haar, even als de moeder, in een ander deel van het huis droeg, om haar het ijselijke gezicht, het lijk van den vermoorden vader, te sparen.

De dorpelingen weenden en vloekten den moedwilligen soldaat.

Te vergeefs zocht men echter naar een der plegers van zooveel wandaden: allen waren verdwenen, zonder een spoor achter te laten.

Ook Tops was het huis van Niels genaderd; de bult zelf sidderde bij het zien van al de gruwelen.

De groep dorpelingen stond rondom het lijk van Niels; de oude pastoor was gekomen, en bad met eene snikkende stem luidop voor den doode.

Aan de deur zakte Tops bleek en bevend op de knieën; hij durfde den dorpel niet overstappen en toen de priester ophield met bidden, kermde de kromme speelman:

‘Ik heb er geen schuld aan! Neen, bij mijn ziel, ik heb er geen schuld aan!’

‘Tops!’ klonk het uit tien monden te gelijk.

‘Satan!’ bulderde Frits.

‘Voort, weg van hier! Voort... of ik schiet u neer.’

En Tops zag het geweer op hem gericht; hij vloog op en ijlde in het donker als een gevloekte voort, altijd denkende de wraakroepende stemmen der boeren achter zich te hooren.

Gewis, hij had eigenlijk geen schuld aan de gepleegde wandaden; maar om zich des te meer gevreesd te maken, deed hij zulks vermoeden - en dat vermoeden was zóó diep bij de dorpelingen ingeworteld, dat de speelman zich niet meer vrij pleiten kon.

Tops had zelf den kuil gegraven, waarin hij eens vallen zou.

Toen de oude moeder tot het bewustzijn terugkeerde, staarde zij verwilderd in het rond, en men bemerkte duidelijk, dat zij zich geen rekening van hetgeen zij gezien had, geven kon.

Haar verstand was gekrenkt, en zij vroeg enkel waar Niels was; of Niels reeds van de schans was teruggekomen; waarom Niels haar niet, zooals altijd, kwam helpen?

Op eene kar werden de twee vrouwen, en zonder dat de moeder naar de reden hiervan vroeg, naar het molenhuis gebracht.

De dorpelingen gingen achter en naast de kar, alsof zij eenen doodwagen vergezelden.

Ach, wat al rampen hadden de soldaten op het vreedzaam dorpke doen neervallen: plundering, verwoesting, diefstal, brand, mishandeling en moord. Harten gebroken, huizen veranderd in puinhoopen, stallen uitgeroofd, schuur en schelft geplunderd, korenvelden plat getrapt of kaal geschoren - en het kerkhof zou nieuwe graven tellen!

Nog haat onze vreedzame bevolking den soldatenstand, en dit is grootendeels tengevolge der gruwelen, die tijdens den eersten en tweeden inval der Franschen, gepleegd werden; tengevolge der ontvoering van onze jongelingschap onder het keizerrijk, om haar in de zandgronden van Spanje, of in de sneeuwvelden van Siberië, te begraven.

VI.

Oude vrienden.

De oude pastoor was op zekeren middag, en een paar dagen na de komst van kapitein Cordonnet, zeer onrustig. Als hij niet voor het venster in de voorkamer zat, stond hij aan het hekken der pastorij en zag den weg op.

‘Wacht gij iemand, mijnheer pastoor?’ vroeg ik. ‘Kan ik iets voor u doen?’

De oude man staarde mij met een stillen glimlach aan, en zegde:

‘Ja, Krelis; loop de groote baan eens op, en zie eens of er geen rijtuig in 't zicht is.’

‘Een heerenrijtuig, mijnheer pastoor?’

‘Ja, een heerenrijtuig.’

‘Twee paarden en livrei?’

‘Dat weet ik niet.’

En weg was ik; in een draf liep ik de baan op naar den kant van Antwerpen.

't Was eene lange, eindeloos lange baan, met rechtstammige en knoestige populieren bezet, die, als ze in den Zomer hun groen kleed aan hadden, er heel vroolijk moesten uitzien.

Rechts en links van den weg lagen koornakkers, die echter door de hoeven der dragonders- en huzarenpaarden vertrapt waren; ofwel weiden, die een groen dons kregen, doorstippeld met witte of goudgele bloemkens.

Over de takken der hagen bemerkte men, op zekeren afstand, reeds een tooverachtig groenen schijn; de vogels sprongen vroolijk door het elzenhout, de zon straalde warm op het landschap: het was of de ontluikende natuur reeds het jammer van eenige dagen vroeger vergeten had.

Verre op den weg naderde iets; ik hield hijgend stil; het was een rijtuig met witte kap. Op draf ijfde ik het span te gemoet, en toen ik op zekeren afstand gekomen was, zwaaide ik mijne wollen muts boven het hoofd.

Het was blijkbaar dat de voerman onraad vermoedde; want hij hield de teugels in en liet mij naderen.

Toen ik nabij kwam, zag ik een hoofd onder het schuifwagentje uitkomen, en ik herkende meester Link, die vroeger in *Het Gouden Kompas* te Antwerpen, in de Hoogstraat, woonde - en waarvan ik u reeds gesproken heb, ter gelegenheid van kapitein Cordonnet, die bij dezen rijken burger ingekwartierd was.

Sedert mijn vertrek uit Antwerpen, had mijnheer Link zijn huis in de Hoogstraat verlaten en was buiten, op het Berkenhof van mijnheer Dalk, een heel rijk heer, die paarden en lakeien had, gaan wonen, ten einde daar vreedzamer tijden af te wachten. Nu mijnheer Dalk kende ik ook wel. Overigens, welke straatjongen van Antwerpen kende hem niet?

‘Mijnheer Link! mijnheer Dalk! juffer Link!’ riep ik als uit eenen adem; want de drie personen bevonden zich in het wagentje.

‘Drommels!’ antwoordde Link, ‘zijt gij het, Krelis?’

‘Ja, mijnheer Link.’

‘En wat doet gij hier?’

‘Ik was met het leger meêgeloopen, en ben hier gebleven in het dorp!’ want zeggen, dat ik een gekwetste van den vlegel was, dat, voorwaar! scheen mij al te vernederend.

‘Zijn er Franschen in het dorp?’ vroeg de edelman, mijnheer Dalk, en er was blijkbaar ontroering in den toon zijner stem.

‘Neen, mijnheer Dalk, neen; die zijn vertrokken, nadat ze het halve dorp hebben afgebrand.’

Dat scheen het gezelschap in het huifwagentje reeds te weten; want het nieuws baarde geene verwondering.

Maar meer indruk maakte mijn gezegde:

‘Kapitein Cordonnet is ook bij mijnheer pastoor.’

‘Kapitein Cordonnet!’ was de gelijktijdige uitroep van de heeren Dalk en Link, en ik zag dat juffer Link sterk kleurde.

‘Nu, dat valt voortreffelijk!’ zegde mijnheer Dalk. ‘Voorwaarts dan máár, Jan!’ en de koetsier maakte zich gereed de zweep over de twee bruintjes te leggen.

‘En gij, Krelis?’ vroeg meester Link.

‘Ik ook ben bij mijnheer pastoor,’ antwoordde ik tamelijk fier.

‘Nu, kom dan in het wagentje.’

‘Neen, ik ga mijnheer pastoor verwittigen dat gij daar zijt.’

De twee bruintjes moesten, ten gevolge van den zandweg, van tijd tot tijd stappen, zoodat ik welhaast een goed eind wegs vooruit was en reeds eenige oogenblikken aan het hekken der pastorij stond, vóór dat het rijtuig stilhield.

Ik stond wel een weinig verwonderd, toen ik door meester Link tot den ouden man ‘heerbroêr!’ door de juffer ‘heerroom!’ en door mijnheer Dalk ‘beste vriend!’ hoorde zeggen.

Kapitein Cordonnet, die in de voorkamer zijn rapport schreef, over de in het dorp gepleegde gruwelen, kwam plotseling buiten en nu was het de beurt van den pastoor verwonderd te zijn, dat men zich altemaal en zoo onverwachts, in een zoo innig bekenden kring bevond.

Ik bleef bij Wanna in de keuken, waar het reeds in den morgen zeer druk toeging. De haan, die gisteren nog fier als een sultan over de binnenplaats stapte, kiskaste boven het vuur; de flesschen wijn, met een kleed van stof en spinneweb aan, werden knallend opengetrokken. Ik poetste het tafelzilver; Wanna haalde het sneeuw wit pellen uit de kas, en Jan, de koetsier van mijnheer Dalk, sleep de messen.

Van tijd tot tijd hield Jan echter op om naar mij te luisteren, die zooveel van de Franschen wist te vertellen, en vooral die eenen kogel, een echten kogel, om de ooren had hooren fluiten, en die onder bescherming stond van kapitein Cordonnet.

Maar Jan wist op slot van rekening veel meer te vertellen dan ik. Sedert ik met het leger Antwerpen verliet, had de republiek een gansch leger plundersaars, onder verschillende namen, op België afgezonden.

De rooverij, de diefstal en de moord werden op groote schaal en op last der Conventie-commissarissen, gedreven.

De kloosters waren geplunderd, de parochiekerken niet gespaard. De schoone, groote kerk van Antwerpen, St Rombout van Mechelen, Tergoelen van Brussel, waren als vernield: de beelden gebroken, de heilige vaten verbrijzeld en naar de Munt gevoerd of gestolen.

De pastoors namen de vlucht, de rijke burgers verborgen zich; 's nachts haalde men de verdachten van hun leger

en men voerde ze naar de gevangenissen in Frankrijk. 't Was een verschrikkelijke tijd voor brave Christenmensen!

En Jan noemde, zooals men zegt, man en paard, hetgeen mij met open mond deed luisteren, en Wanna soms deed vergeten, den bradenden haan, voor de tafel van het gezelschap bestemd, om te keeren.

Wat er binnen gebeurde weet ik niet, maar Jan vertelde mij, dat mijnheer Dalk en mijnheer Link gekomen waren, om den ouden pastoor met zich te nemen, en hem niet langer aan de gevaren der doortrekkende Franschen bloot te stellen; maar Wanna had er op geantwoord, dat mijnheer pastoor nooit het dorp zou verlaten. Wat zouden de ongelukkige boeren aanvangen, zonder hunnen trooster en helper?

Toen het concert met porcelein en zilver binnen had opgehouden, en wij ons in de keuken degelijk versterkt hadden - Wanna had ons zelfs een glas wijn geschonken - gingen Jan en ik het dorp in, en ik vertelde hem alles - maar alles.

We stonden stil bij den timmerman, bij den schoolmeester, bij den smid en bij de puinen van het huis des ketellappers.

Jan, die gaarne de verzekering gaf van 'zoo zeker als tweemaal twee is vier', luisterde naar de klachten, en deed hier en daar zoal eene belofte van bescherming doorschemeren.

Men is geen heerenknecht, zonder een straaltje der zon van den adellijken meester opgevangen te hebben, en dit, op zekere oogenblikken, als een eigen zonneken te laten schijnen.

Ik verwed veel dat Jan, op dat oogenblik, wel iets zou gegeven hebben, indien hij in livrei uitgedost geweest ware: zijn gegalonneerde rok zou zonder twijfel een majestueus uitwerksel op de dorpingen gehad hebben:

- er is zoo iets generaalsachtig in een stuk valsch goud aan kraag en hoed.

Maar de tijdsomstandigheden waren voor alle aristocratische teekens ongunstig en mijnheer Dalk, die een edelman met zeer burgerlijke gevoelens was, en nooit vergat dat zijn vader koopman was geweest, mijnheer Dalk, zeg ik, had zeer wijselijk het galakleed van zijnen Jan voorloopig op den zolder doen hangen, zoodat Jan er nu uitzag als een gewone sterveling.

Toch bekwam Jan een zeker overwicht en immer groeiend gezag, en ik geloof dat de dorpelingen, die hem niet op den bok hadden zien figureeren, een voortreffelijk denkbeeld van hem begonnen op te vatten, toen eensklaps het gezelschap der pastorijs dien tooverglans deed verdwijnen.

Inderdaad, het gansche gezelschap: Heerroom en mijnheer Dalk, mijnheer Link en kapitein Cordonnet, en zelfs juffer Link, verscheen op de plaats waar wij ons bevonden, en de dorpelingen zagen nu den grooten heer in de achterhoede plaats nemen, en den welgevulden hengelkorf van mijnheer Link dragen....

Ik voegde mij bij het gezelschap, dat huis in-, huis uitging, en overal troost en hulp bracht.

De kinderen van den ketellapper werden ruimschoots bedacht, en toen ik zag dat het duiten in de opengespreide handjes en voorschoten regende, wenschte ik dat de appelkraam van mijne moeder ook mocht afbranden!

Juffer Link had een goed woord voor allen, en ik zag hoe kapitein Cordonnet meer dan eens heimelijk een traan uit de oogen wischte.

Die traan, in zijn mannelijk oog, zegde welsprekender dan duizend woorden, hoe hij dacht over den intocht zijner landgenooten bij een vreedzaam volk, dat zoo min door de edelen als door de priesters werd verdrukt en uitgezogen!

Wij kwamen ook bij Frits van den meulder, een wakkere jongen, en die anders altijd zijn vroolijk liedje zong of zijn deuntje float, terwijl de molen, als ware hij even blijgeestig geweest, onophoudelijk draaide; maar nu zat Frits mistroostig in de molendeur, en de wieken stonden stokstijf als handwijzers.

Frits nam de muts af en groette de heeren en dame, maar vooral Heerroom, en leidde de vreemdelingen naar het molenhuis, waar de oude mulder in dezen, en de niet minder oude mulderin in genen hoek voor het vuur zaten.

Ik zie den ouden man nog opstaan, en de wollen slaapmuts van het gepoederde hoofd lichten, om het gezelschap te groeten; er lag op zijn wezen een smartelijke uitdrukking.

Wat de oude vrouw betreft, zij greep de handen van den pastoor en besproeide ze met tranen.

Die goede mensen hadden schier alles verloren; have en erf verwoest en de molen was zoodanig beschadigd, dat hij met geen honderdvijftig kronen te herstellen was; maar och! dat was niets; maar Niels, de arme Niels....

‘Zoo droevig aan zijn einde komen!’ kermde de oude vrouw. ‘En onze Frits, die zich het ongeluk van Truïke zoo erg aantrekt... de arme jongen! Hij had zoo gehoopt eens gelukkig te zijn met Truïke Niels....’

De oude pastoor vond op dat oogenblik geen woorden van troost; hij weende ook bij het herdenken der ongelukken, die Niels hadden getroffen.

Dat alles was zoo aandoenlijk, dat Jan de deur uitging en buiten de lip liet hangen.

Ik gaf mij in dien tijd niet voldoende rekening van dat eenvoudig en diep ontroerend tooneel: in later leeftijd komt het mij nog dikwijls voor den geest. Ik zie nog de personen; ik hoor, dunkt me, nog hunne stemmen, en wat me later vooral trof, was alweer de houding van kapitein Cordonnet, die, met de armen op de borst gekruist en

tegen den deurstijl leunend, zijn oog strak op de ongelukkige familie gevestigd hield.

Mijnheer Dalk beloofde met fluisterende stem, voor de stoffelijke schade zorg te zullen dragen; Heerroom sprak van andere schoone dingen, en juffer Link had tusschen dat alles, op een troostenden toon, de namen van Truike en Frits in elkander gemengd.

Toen ik nogmaals door het venster van het molenhuis op straat zag, ontwaarde ik een aantal dorpelingen, ouden en kinderen, vrouwen en mannen, voor de deur saamgeschoold.

Pas hadden wij het huis van den mulder verlaten, of liever, pas had de pastoor den voet over den dorpel gezet, of vrouwen en kinderen schoten vooruit, en de kinderen klampten zich aan zijne kleêren vast.

‘Wat is er, lieve kleinen?’ vroeg de oude man, de hand welwillend op het bloote hoofd van een der knapen leggende.

‘Is 't waar, mijnheer pastoor, dat ge wilt heengaan?’ vroeg een der knapen.

‘Wie zegt dat, kind?’

‘Het gansche dorp, mijnheer pastoor!’

‘En zoudt gij uwen pastoor niet willen missen?’

‘Och neen, blijf bij ons, blijf bij ons!’

‘Gij hoort het,’ zegde de oude man, zich tot zijnen broeder en mijnheer Dalk wendende, ‘ik kan uw aanzoek, om mij van hier te verwijderen, niet instemmen. Neen, lieve, beste jongens,’ zoo ging hij voort, ‘neen, uw oude pastoor zal niet heengaan. In het oogenblik van ramp en gevaar blijft hij in uw midden, zooals in den tijd van vrede en rust. Hier woont zijn familie, hier is hij oud geworden, hier ook wil hij sterven. Weent zoo niet, de goede God heeft ons zwaar beproefd, doch betere dagen zullen eens aanbreken!’

‘Ja, ja, blijf bij ons!’ smeekten mannen en vrouwen.

‘Is het een goede herder die zijne schapen verlaat op het oogenblik dat de wolf zich vertoont?’ vroeg de priester. ‘Verlaat een vader zijne kinderen, als zij door eenig gevaar bedreigd zijn? Neen, neen, weest gerust! Wij hebben te samen vreugde genoten, wij zullen ook te samen de smart dragen, en het lijden zooveel mogelijk trachten te lenigen.

Al de dorpelingen gingen nu met de kleine groep meê; men hechtte zich als het ware aan de voetstappen van den ouden pastoor, alsof men vreesde dat hij hun ontsnappen zou.

Men vergezeldde Heerroom tot aan de pastorij, en toen de gasten dien dag niet vertrokken, zag ik 's avonds in den maneschijn nog zwarte gestalten in den omtrek van het huis dwalen.

Dien nacht sliep ik niet; ik had het dakvenster geopend en leunde daartegen, niettegenstaande den koelen nacht. Eenige woorden, door den ouden pastoor uitgesproken, kwelden mij: ik moest, had hij gezegd, met zijnen broeder terug naar Antwerpen.

Integendeel, ik wilde verder - verder naar het leger; ik wilde kapitein Cordonnet vergezellen, die den volgenden dag naar het beleg terugkeerde.

Neen, ik wilde niet naar de appelkraam mijner moeder; ik had nu eens den voet in het kampeven gezet, en ik was besloten voort te gaan. Ik hoorde in de verte het gedommel van het kanon, en die groote stem, die donder der menschen, scheen mij immer te roepen.

De zon straalde 's morgens op het schaliëndak der pastorij, en ginds, voor mij, tintelde zij op den gouden torenhaan en kleurde de kleine ruitjes der kerkvensters.

Beneden mij lagen de huizen van het dorp alsmede de puinen van het huis des ketellappers; ginds op den weg, noordwaarts, lag de molen van Frits, die twee zwarte wieken boven zijn hoofd uitstak, als kwam hij mij met

twee opgestoken armen te gemoet geloopt, om mij eene groote en verschrikkelijke tijding te verkondigen.

Daarheen zou ik gaan, vóór dat het vertrek van de bezoekers 's morgens plaats had, en alzoo niet gedwongen zijn getransporteerd te worden; dàar zou ik kapitein Cordonnet afwachten en vragen om hem te mogen vergezellen.

Nauwelijks had de klok voor den kerkdienst geluid, of ik kwam naar beneden, sloop het door Wanna opengelaten hekken uit en richtte mij naar den molen.

Alles was er nog gesloten, want dewijl de boeren geen koren meer te malen hadden, had Frits ook niets meer te doen. Ik zette mij op den dorpel der molendeur neer en besloot te wachten.

‘Hola, daar!’ klonk er eerie stem van de galerij. Ik zag op en bemerkte Frits, die met de ellebogen op de leuning lag. ‘Ha, zijt gij het, Krelis?’

Een oogenblik daarna werd de molendeur geopend, en ik klom met Frits den trap op.

Op de galerij gekomen, zag ik dat de mulderszoon veel opgeruimder was dan den dag te voren.

‘Zijn ze vertrokken?’ vroeg hij.

‘Wie?’ was mijne vraag.

‘Wel, de vrienden van den pastoor.’

‘Nee, maar ze zullen vertrekken; doch ik wil niet met hen gaan, en daarom ben ik hier gekomen.’

‘Ze zijn gisteren avond nog hier geweest.’

‘Wie?’

‘Wel juffer Link, of zooals men thans moet zeggen, de *citoyenne*, maar dat doe ik niet! Ze was vergezeld door dien officier....’

‘Kapitein Cordonnet.’

‘t Is een braaf man, die kapitein Cordonnet! Indien al de Sansculotten op hem geleken?...’

‘Met hem wil ik ook naar het leger gaan.’

Frits sloeg geen acht op die woorden.

‘Wij zaten gisteren avond rondom het vuur,’ ging de jongeling voort, ‘en spraken nog over het bezoek met Truïke Niels, die juist bij ons was, om... wat tarwemeel te halen.’

Waarom kleurde Frits bij het uitspreken van die woorden? Ik zag het rood door het stuifmeel heen op zijn gezicht schemeren.

‘Toen hoorden wij zacht op de deur tikken, en dat onverwachte getik deed ons schrikken; want het is of het minste gedruisch ons den terugkeer der Franschen aankondigt. Ik wenschte dat de laatste Franschman naar de maan vloog!’

‘En kapitein Cordonnet dan?’ vroeg ik, de oogen naar Frits opheffend.

‘Neen, die niet!’ antwoordde de jonge molenaar. ‘Ik ging de deur openen en juffer Link, gevolgd door den kapitein en den koetsier van mijnheer Dalk, kwam binnen. Zie, dat was eene opschudding in ons huis! we waren allemaal opgestaan; maar de juffer gaf te kennen, dat wij onze plaats moesten hernemen - en dit deden wij dan ook, toen zij in den kring voor het vuur was gaan zitten, terwijl de kapitein op de houten bank naast mij neerzat. Toen heeft ze alles, maar alles gevraagd, en ze deed dit met een zoo zoet stemmeke, en ze had zoo dikwijls de tranen in de oogen, dat ons ook de tranen in de oogen schoten; en als ze dan gevraagd had naar de schade in huis, in den molen, in den stal en op het koorland aangericht, sprak ze met den kapitein in 't Fransch.’

‘Verstaat gij geen Fransch?’ vroeg ik op hoogen toon.

‘Wel neen!’ zegde Frits.

‘Ik kan al heel veel; weet ge wel hoe men in 't Fransch zegt?...’

Maar Frits wilde zijn geschiedenis voortzetten. Frits

was twintig, ik pas veertien jaar en ik begrijp nu dat de zoon van den mulder wel eenvoudig van harte moet geweest zijn, om dat alles aan eenen knaap, want wat was ik meer, te vertellen, 't Was ook, natuurlijk, omdat zijn hart zoo vol, zoo boordevol was van het gebeurde des vorigen avonds.

‘Op hare beurt bracht juffer Link ons in het Vlaamsch over, wat de kapitein zegde,’ zoo ging Frits voort, ‘en deze beloofde ons schadeloosstelling voor al het geledene. Zie, de zon blinkt voor mij nu weer zoo vroolijk, en als er nu maar wat wind opstak om den molen te doen draaien, zou ik zoo gelukkig zijn als de vogel, als die leuwerik, die daar vóór ons opstijgt en zingend naar den hemel klimt.’

Ik lachte om die woorden, en dewijl ik de wonderlijke spreekwijs van den molenaar niet verstond, antwoordde ik ruw:

‘Gij zoudt nog al een aardige leuwerik zijn, gij!...’

‘En toen hoorden wij, in een donkeren hoek van ons huis iemand snikken, en juffer Link zag op en vroeg aan vader, wie er zoo snikte. 't Was Truike Niels. De juffer stond op, ging naar den hoek waar Truike zat, nam hare twee handen en sprak met haar zoo zoet, zoo welwillend, en ze voegde er bij, dat ze gaarne ook naar haar huis had willen komen; maar zij vreesde dat Truike dan weer te veel aan het ongelukkige geval met haren vader zou gedacht hebben. Juffer Link vroeg naar hare moeder, naar Abel, en zegde haar iets in 't oor dat Truike dankbaar deed opzien.’

‘Wat zegde ze?’

‘Dat heeft me Truike later verteld; maar dat zeg ik niet...’ liet Frits er vroolijk op volgen en hij begon te zingen:

Vivat de mannen van Oranje!

Oranje, blanje, bleu,
 Die klopten op Engeland, die klopten op Spanje,
 Die vaarden naar 't Oost, die vaarden naar 't West.
 Voor ons blijft altijd en eeuwig het best,
Oranje, blanje, bleu!

‘Ge moogt van Oranje niet meer spreken!’ vermaande ik; ‘t staat gedrukt op den plakbrief.’

‘Ik lach met dien Franschen plakbrief, en zing hier op mijnen molen nog eens *Oranje, blanje, bleu.*’

‘En als de Franschen terugkomen?’

Frits zweeg; onder het stuifmeel dat op zijn aangezicht lag, scheen het mij dat hij bleek werd.

‘Laat ons daarvan niet meer spreken,’ antwoordde de zoon van den molenaar. ‘Tops is teruggekomen.’

‘Tops, de kromme, leelijke speelman, van wien Abel mij verteld heeft?’

‘Ja, dat is hij wel! Ik heb het gezelschap gisteren avond naar de pastorie teruggebracht. Ik ging met de lantaarn vooruit en achter mij kwam juffer Link, den arm gevende aan kapitein Cordonnet. Nu, ik geloof ook wel, dat die tweetjes een paar zullen worden.... Jammer, dat die Cordonnet....’

‘En Tops?’ vroeg ik.

‘We hoorden in het donker eene kermende stem. We hielden stil en ik hief de lantaarn op om te zien, of ik iets kon ontwaren; want het was tamelijk donker. We meenden voort te gaan, maar de stem kermde harder en toen ging de kapitein eens op den kant van den weg. Aan den wilgenboom stond eene mannelijke gestalte; de ongelukkige was doornat, zonder hoed, bleek als een doode; 't was Tops, die rond het dorp dwalend, in het moeras gezakt of in de turfputten gevallen was. Hij klappertandde van koude. De leelijkert vroeg, met eene bibberende stem. *Pardon* en zakte op de knieën. Ik voelde mijn bloed koken

en riep: ‘Hij is de schuld dat Niels vermoord werd!’ De bult kermde en bad zoo innig, dat juffer Link meelijden met hem kreeg. ‘Ik heb niets gedaan,’ mompelde hij. ‘Och, ik heb er geen schuld aan!’ Nu, ik had hem gaarne van het brugske, waarop hij stond in het water gestooten, maar juffer Link stelde hem voor, met haar naar de pastorij te gaan. Dat durfde hij eerst niet; maar zij verzekerde hem, dat Heerroom hem, om harentwille, vergiffenis zou geven. Tops liep bibberend en kermend naast haar; van tijd tot tijd smeekte hij om hare bescherming. ‘Ze zullen mij doodslaan!’ snikte hij ‘en op mijne ziel, ik ben niet schuldig aan de moord van Niels!...

Niet schuldig! dacht ik. Maar zie, aan onzen ouden pastoor maakt men alles wijs; die meent dat er geene booze menschen in de wereld zijn, omdat hij zelf zoo goed is....

‘En toen?’ vroeg ik; want Tops was voor mij reeds, door de vertellingen van Abel, een belangrijk wezen geworden, dat mij ongeveer hetzelfde gevoel inboezemde als later Blauwbaard in de vertellingen van Perrault. Ik wilde veel en dikwijls van hem hooren spreken, en niettemin huiverde ik voor den bultigen speelman.

Aan de pastorij gekomen, en op het oogenblik van binnen te treden, keerde Tops zich plotseling om en onder het gehuil: ‘Ze zullen mij doodslaan, doodslaan!’ maakte hij rechtsomkeert en verdween in de duisternis.

Ik had gewis meer nieuws over dat wonderlijke personaadje gevraagd, indien een dof gedommel zich op dat oogenblik niet had doen hooren.

‘Het kanon!’ riep ik.

Frits luisterde en antwoordde:

‘Ja, het kanon!’

Dat gaf afleiding aan het gesprek. Ik wenschte in mijn hart ter plaatse te zijn, waar het geschut werd losgebrand

en ongeduldig zag ik den weg op naar het dorp, om te zien of de kapitein nog niet kwam opdagen.

Ik wachtte te vergeefs.

De zon klom hooger; 't werd middag: ik had het sober maal van Frits gedeeld en slenterde eindelijk naar het dorp terug, doch altijd langs den grootsten omweg.

Slechts toen ik in de verte eene groep jongens zag, die het fel druk hadden bij een huis, verliet mij de lusteloosheid en als een aangespoord paard, liep ik dwars over het veld derwaarts.

‘Zie, daar is de vreemde jongen!’ zegde de zoon van Theunis.

Ik viel in de groep, als de lang verwachte generaal in het midden zijner soldaten.

Wat was er gaande? Het huis, het mikpunt der jeugd, was dat van Tops.

't Was geen afzonderlijk huis; de smid had de kamer van zijn huis afgemuurd, van het eene venster eene deur gemaakt, en daar woonde de booze speelman; maar die laatste had zoo lang in de rechten en costuymen gebladerd en gelezen, dat hij, met den vinger op het artikel, den smid aanwees, hoe dit deel van het huis zijn eigendom was geworden.

Dat was het gevolg, beweerde men, van het leenen op woekerintrest.

De smid morde, verwenschte den boozen Tops, maar zweeg.

Het benedendeel van het venster was gesloten; maar niettemin beweerde de jeugd dat Tops thuis was, en dewijl men wist dat de bult aan de hoeve van Niels, en 's avonds aan de pastorie het op een loopen had gezet, had hij alle begoocheling bij de dorpsknapen verloren.

Voor de eerste maal hadden de jongens bemerkt dat Tops bang was. De hond die blaft en staat, doet den knaap achteruit gaan; maar de hond, die denkt het

hazenpad te moeten kiezen, krijgt al spoedig eene hagelbui steenen op het lijf.

Nog stond het jongensleger van verre; men had nog niets gedaan dan een paar steenen tegen de deur en tegen de gesloten vensterblinden geworpen, waarop de smid, met een gloeiend ijzer gewapend, de bengels had uiteen gedreven.

Doch men keerde welhaast terug, en men hervatte moed toen ik aankwam.

Ik wilde weten of Tops inderdaad binnen was; ik naderde stout het venster, zette de vingers tusschen eene opening beneden, en krik-krak! de vensterblinde vloog open.

Er ging een hoerah onder de jongens op, en na dit heldenfeit, was ik stilzwijgend als aller opperhoofd erkend.

Twee of drie knapen loerden nu door het venster. Aan den muur hing eene viool; op de hoekkas, tusschen wat gescheurd gleizenwerk, lagen eenige boeken en wat mij trof, op die kas stond een doodshoofd, dat mij met groote, holle oogen vreeselijk aanstaarde.

De zoon van den ketellapper wist te vertellen, dat de booze bult in dien doodskop soms een lichtje brandde en te gelijker tijd op de viool speelde, hetgeen, naar men beweerde, al de heksen in het dorp deed dansen, en men meende dat ze legio waren.

Er vloog een steen door de glasruiten. Ditmaal moest de smid niet buiten komen om de bengels weg te jagen: bevreesd door het glasgerinkel, stoven zij als een biezwerm voor eene regenvlaag uiteen.

Op zekeren afstand van het huis bleven zij staan, en van den schrik bekomen, lachten zij dat ze schaterden; doch stap voor stap keerden zij terug.

Ik alleen was ter plaatse gebleven; wat den smid betreft, die verscheen niet meer; het was hem wel dat men den speelman loon naar werken gaf.

De bende maakte nu sluipend inspectie rondom het huis; hier lag er een aan den vitselwand te peuteren; daar schudde er een aan de deur - en toen de eerste vitselstek losging, volgde spoedig een tweede; toen het glasraam ratelde, vloog het even spoedig open.

De kleine schelmen lagen op den buik door het raam, en aan den achterkant, op den buik door de opening, die zij in den wand hadden gemaakt.

De bende schreeuwde:

‘Tops... bult... deugniet... moordenaar... beul.... Tops waar zit ge, spitsboef!’

Aardkluiten en steenen vlogen binnen.

Eensklaps bewogen zich de vuile gescheurde bedgordijnen; eene magere hand scheidde ze van elkaar, er een bleek aangezicht vertoonde zich in de opening.

‘Tops! Tops!’ huilden wij.

Een nieuwe hagelbui steenen en kluiten vloog door het venster.

De smid hamerde op het aambeeld en hoorde alzoo het gewoel niet, of misschien wilde hij dit niet hooren.

Gelukkig voor Tops verscheen er een beschermengel. Zonder die onverwachte hulp had de hartelooze bende, den ongelukkigen stumpert gewis gesteenigd.

Truïke Niels kwam langs het huis; ze had een witten korf met boter en eieren aan den arm, en ging, het hoofd gebogen, alsof zij diep nadacht over alles wat er sedert eenige dagen gebeurd was.

Het geschreeuw der jongens had hare aandacht opgewekt, en zonder zich te bezinnen kwam zij nader. Mij dunkt ik zie nog haar bleek gelaat, hetwelk op dat oogenblik door de verontwaardiging eenigszins gepurperd was.

‘Foei, deugnieten!’ riep ze, en toen zij de jongens van de deur had weggejaagd, trad zij binnen, sloot het venster en ik zag, door de ruiten loerend, dat ze bij den ouden speelman stil stond.

Deze zat op eenen stoel, en liet het hoofd in de handen zakken; Tops scheen te snikken.

Wat mij ontzette, was dat de speelman aan het hoofd gewond was, ten minste er kleefde versch bloed aan de slapen, schraal met haar bezet.

Had de steen van eenen der jongens den verstooteling getroffen?

Ik zag dat Truïke Niels de eene hand op zijnen schouder legde, en den ouden plaaggeest toesprak. Ik begreep al het verhevene van Truïke's handelwijs op dat oogenblik niet; maar toch viel het mij in, dat de bult beticht werd niet vreemd te zijn aan den moord haars vaders, aan het plunderen van het ouderlijke huis, aan de zinneloosheid der moeder, die nog altijd vroeg: 'Is Niels nog niet weergekomen?'

De bende jongens verspreidde zich; ik zag ze op den grooten weg draven en hoorde ze van verre roepen: 'Soldaten! soldaten!' Dat woord was genoeg om mij denzelfden weg te doen kiezen.

't Was voor het molenhuis dat de groep stil hield en toen ik daar aankwam, zag ik twee havenlooze soldaten, dood vermoeid, op de bank vóór het huis zitten.

Een dezer mannen zag er verwaarloosd uit; zijn met rood afgezette uniform hing in lompen; zijn hoed was doorkerfd en doorhakt; zijn leerwerk was vuilzwart; zijn zwartgrijze stoppelbaard maakte zijn gelaat nog onhebbelijker. De rechterarm rustte in eenen doek, om den hals vastgemaakt; doch niettegenstaande hij maar éénen arm beschikbaar had, behield hij zijn geweer. De man was afgebeuld en gewond; hij was en bleef echter een fiere republikaan; zijne oogen blonken als vuur en hij morde gedurig iets dreigends tusschen de tanden, dat wij niet verstonden.

De andere - ik heb hem nooit bij zijnen naam gekend - raad eens wie het was? - de andere was de lange

zwikzwak, maar die was niet gekwetst; enkel was hij nog magerder geworden: zijne beenen waren nog dunner, zijne kaken nog holler, zijn neus nog langer.

Ik drong vooruit, en was fier als een lid der Nationale Conventie, toen de zwikzwak mij herkende, zegde:

‘Zoo, ben jij daar!’

VII.

Lange Zwikzwak.

's Avonds was het groote vergadering in het molenhuis. Daar kwam de smid, Teunis de ketellapper, de schoolmeester en nog zooveel anderen, nu deze dan gene, binnen; want allen waren nieuwsgierig om iets van den oorlog te vernemen.

Men hoorde wel is waar schier elken dag het kanon; men had wel zijdelings vernomen dat de Hollansche garnizoenen dapperen weerstand boden; maar meer wist men niet.

We zaten allen bij het vuur en maakten een grooten kring; in den eenen hoek zat de gekwetste soldaat, nog altijd met het geweer tusschen de beenen.

Hij toch bekommerde zich niet om hetgeen er voorviel; hij staarde strak en somber in den gloed, morde gedurig in zichzelf en vergezelde zijne alleenspraak met allerlei gebaren.

Nu sloeg hij met de linker hand op het voorhoofd, dan liet hij ze moedeloos op de knieën vallen; nu balde hij de vuist, dan spreidde hij de hand uit en deze beweging, even

als het optrekken der schouders, schenen te zeggen: ‘t Is onze schuld niet, dat wij nog niet in 't hartje van dat waternest zitten. Drommels! we zijn geen palingen!’

De zwikzwak integendeel had het zeer druk; hij kon de gebeurtenissen vertellen zooals hij dit wilde, want zijn gezelschap verstond geen woord van hetgeen hij ons meedeelde.

‘En is het ginder dan al afgeloopen,’ vroeg de smid.

‘Wel waarachtig niet!’ antwoordde de zwikzwak; ‘maar denk je, dat ik niets aan de anderen wil overlaten? Nu, onder ons gezegd, dat spelletje daarginds gaat zoo gemakkelijk niet als wij het gedroomd hadden!’ en de zwikzwak deed terzelfder tijd ptt! met de lippen.

Ik zag dat die woorden een onmeetlijk genoegen aan den ketellapper verschaften, die juist niet veel reden had om zeer Sansculotte's-gezind te zijn; het deed insgelijks den schoolmeester glimlachen, die nog altijd een Pruisisch hart onder het wammes voelde kloppen. De man trok met verdubbelde kracht aan zijne pijp, en blies zware tabakwolken naar boven.

‘Ze dachten, dat de Bataven hen met open armen zouden ontvangen hebben, en ze knippen hen integendeel eene hageljacht van zespondknickers naar de ooren. Die kerels zitten daar warm in het meeuwennest, dat men Willemstad heet!’

‘Ja, en als de Pruisen nu nog een handje komen helpen!’ zegde de smid; maar de man ontzette blijkbaar, toen hij zijn oog op den *citoyen* in den hoek vallen liet, die hem juist met een fonkelend oog aanstaarde, alsof hij de woorden van den onvoorzichtige verstaan had.

‘Bah!’ riep de zwikzwak, ‘ik geloof dat ze 't wel zonder de priegelaars zullen klaren.’

De schoolmeester liet de lip hangen en scheen het te betreuren, dat de lange Hollander den priegeldienst zijner lieve Pruisen nutteloos waande.

‘Maar gij spreekt, of ge de republiek niet erg genegen zijt?’ zegde de oude molenaar.

‘Niet zoo tenminste, dat ik er mijn pels aan wagen zou. Ik dacht, weet je, dat Holland zich als eene handschoen zou hebben omgekeerd, zoodra wij onzen neus slechts vertoonden.’

Ik zag onwillens naar den langen neus van den zwikzwak, en dacht zoo: ‘Om uwen neus in Breda te steken, hadt gij zeer wel aan de grenzen kunnen blijven staan, zoo vreeselijk lang is uw gevelpunt!’

‘.... Nu, 't schijnt zoo niet. En dewijl ik zeer hervormingsgezind ben, als er hoop is wat meer in de dukaten te kunnen rammelen, heb ik mij door het Bataafsch Comiteit laten werven; maar in plaats van een geweer, had ik aan een kuierstokje gedacht; in plaats van een kampement op natten grond, bommen en bloed, dacht ik, drommels! aan een goed bed, een lekker gerecht en ouden wijn.’

De zwikzwak lachte.

‘Al die groote woorden van vrijheid, gelijkheid en militairen roem - dat alles is niets dan lak, weet je!’ ging hij op flegmatischen en koud praktischen toon voort. ‘Zaken doen, daarin zit de knoop. Menschenbloed om het land te mesten, is te kostbaar en in plaats van met lauweren gekroond te zijn, vind ik het doelmatiger, bij dag eene goede pet en 's nachts eene warme slaapmuts op het hoofd te hebben.’

Al de aanhoorders knikten.

‘Maar,’ zegde de zwikzwak, en hij zag naar zijn gekwetsten makker, die nog altijd nadenkend morde en zijne gebaren voortzette, als leerde hij zijn les, om, in Frankrijk gekomen, de neerlaag zijner dierbare republiek te verontschuldigen; ‘maar zoo denkt er dat Fransche ras niet over. Dat is tevreden met op natten grond te slapen, zonder schoenen aan de voeten, zonder hemd aan het lijf, als het op slot van rekening maar victorie schreeuwen kan,

niet waar, *mon vieux ! gloire militaire et vive la république!*'

Die laatste woorden waren tot den ouden gekwetste gericht, die niets dan deze verstond.

De Sansculotte lichtte snel het hoofd op; zijn oog fonkelde en overeind staande, strekte hij de armen uit, balde dreigend de vuisten en riep als uitdagend: *Vive la république!*

'Zie je, zoo zijn die mannen!' hervatte zwikzwak. 'Toen ik met het leger over de grenzen trok, en ik zag dat de jongens van Jan de Wit den neus voor de nieuwmodische republikaansche schotel optrokken, zou ik rechtsomkeert gemaakt en gezegd hebben: Wil je geen koopmanschap met ons doen, loop dan naar de maan!'

'En hebt ge dan niet gevochten?' vroeg ik; want de zwikzwak daalde in mijn oog, tot op de waarde van een gewoon, zeer gewoon sterveling.

'Ik heb *zien* vechten,' zegde hij. 'Te Breda verklaarde de kommandant der vesting, graaf van Bijlandt, dat hij zich zou verdedigen tot den laatsten man. Nu, dat was eene gekheid. Wat helpt het, dat men allen laat vermoorden en van de gansche stad een lijkhuis make, om daarna aan de tegenpartij te zeggen: Kom nu eens zien, hoe je ons hebt toegetakeld? Nu, de man werd slimmer; hij had eens goed geteld voor hoe lang hij te eten vond, want 't schijnt dat er in doodhongereren geen roem ligt. Toen hij zag dat er niet voldoende brood in de schapraai was, trok hij stil langs eene achterdeur weg - en dat was handelen met gezond verstand. Den 25ⁿ Februari, ten 11 ure 's voormiddags, trokken de Fransozen binnen; 's avonds was de stad geillumineerd en wij dansten om een soort van boom, dien men vrijheidsboom noemt.... Lak, niets dan lak!' voegde hij er fluisterend en spottend bij.

'Ja, zoo stond het ook vermeld in de krant!' zegde de smid, en een tamelijk smerig nummer van de *Gazette* voor

den dag halend las hij het groote nieuws: dat twee, van eene batterij of van een op de rivier de Marck liggend vaarttuig geschoten kogels, zoo dicht langs generaal Dumouriez vlogen, dat deze veldheer door de opvliegende aarde geraakt werd.

‘Den courier,’ ‘meldde het blad, door hem afgeveerdigd, had den 26^e 's morgens by hem deze twee Ballen, van hier (Antwerpen) voortrydende, naar *Patys* om dezelve by deze aengenaame tyding voor oogen te leggen aen de Nationale Conventie.’

‘Lak!’ spotte de lange Hollander. ‘Ik wensch den courier geluk, die met een paar domme zesponders geladen, naar Parijs moet zeilen, omdat ze wat aarde op den driekleurigen sjerp, of op de hanenveêren van eenen generaal hebben gestrooid, gelijk een straatjongen doen zou, die een kluit aarde op je rug smijt. Zie, die gekheid heet nu militaire glorie! Voor die twee kogels zal de Conventie en zelfs heel Frankrijk in bewondering staan, en ze als reliquieën bewaren. Lak!...’

‘Ja, bevestigde de smid, de Nationale Conventie loopt hoog weg met hetgeen hier gebeurt. Luistert eens hoe hoogdravend de minister van oorlog spreekt: ‘Breda is onderworpen. Een Fransch garnizoen is er gelegd. Het comité der vrye Bataven wordt er opgevormd en het is uyt deze stad dat gaen voortkomen de eerste beginselen der Hollandsche vryheid....’

De zwikzwak schuifelde tusschen de tanden.

‘De vestingen van Klundert en Willemstadt, in welke meer als 200 stukken Canons zijn, waren in brand en zyn buyten twyfel bemachtigd in dezen stond.’

‘Zoo leeren de ketters, maar zij dolen!’ zegde de lange Hollander.

‘Bergen-op-Zoom, Tholen en Steenberg zijn berend en pot digt ingesloten. Geertruidenberg is aangetast. De commodore Moulton heeft orde van het hollandsch

escader te gaen in brand schieten binnen de Haeve van Batz. Wy vinden de grootste hulpmiddelen in de landen, welke onze soldaten onderwerpen.’

‘Ja, en als de landen zoo kaal zullen geschoren zijn, alsof er een legioen ratten op eenen korenzolder hadde gemanoeuvreerd, zal Holland de vrijheid hebben, om van honger te sterven. Lak!.... De Klundert is gevallen en de Franschen hebben er den kommandant opgehangen, omdat hij, alvorens dat nest over te geven, hetzelfde gansch onbewoonbaar had gemaakt. Maar voor de Willemstad? Daar stuift het anders. Weet je wat indruk de Willemstad mij deed? Het water scheen mij toe een overgroot en uitgespreid tafellaken te zijn, waarop te midden eene roode, aarden en altijd rookende schotel stond, die niet te bereiken is; of liever 't is een eendennest en, altijd voor den roem, vechten de Franschen, terwijl ze tot aan de knieën in het water plonsen. Dat is voor 't minst ongezond, en als het terugkomt, zal gansch het leger kuchen als teringlijders. Nu, dat zal een aardig concert zijn, en de Engelsche fabrieken zullen er best bij varen, want de borstpil-expeditie zal vertiendubbelen.’

Men zou wel gaarne met de woorden van den koelen en practischen Hollander gelachen hebben, maar men durfde niet; men vreesde dien somber droomenden republikaan in den hoek.

‘Weet ge wat het garnizoen van den stadhouder-deed? Toen de trompetter voor de derde maal de stad kwam opeischen, greep men hem vast en men sneed hem gladweg den kop af, hetgeen hem natuurlijk belette zijnen terugweg te vinden en den aftocht te blazen.’

‘Ja, dat staat waarachtig in de *Gazette!*’ riep de smid, en nog meer. ‘Sedert vier dagen,’ schrijft generaal Berneron, ‘schieten wij gloeyende ballen op Willemstadt; die vesting schynt niets meer dan gruishopen; alle torens zyn verdwenen; de inwoners zyn er uit gevlugt,

overvarende het water van Moerdyck; het garnizoen sterk 200 man, verdedigt zich met eene heldhaftige dapperheid, waeraen wy ons niet hadden verwacht. Onze soldaten staen tot aen de knieën in het water door de overwatering die meer dan een halve myl van de stad, de gronden onderzet. Wy zyn op een hoog verheven dyck en onze batteryen zijn niet meer als honderd stappen van het eerste schuthekken. De wederstand van het garnizoen zal ons pramen de stad, stormenderhand in te nemen.’

‘Lak!’ riep de zwikzwak. ‘Wie zijnen neus op den dijk vertoont, wordt er af geblazen. Weet je wie binnen de Willemstad komen zal? De dooden, die er door het water worden heengedragen, indien zij tenminste niet op hunnen lijktocht door de visschen worden opgepeuzeld. Ja, de krijgsroem is een heerlijk ding, als men hem eens netjes op den keper beschouwt! Waar drommels de menschen die onmetelijke gekheid zijn gaan zoeken!’

De Pruis liet nog altijd de lip hangen.

‘Neemt nu eens mijnen kameraad,’ ging de lange Hollander voort; ‘in Frankrijk terug gekomen, zal hij geen brood te eten vinden, omdat zijn arm voor altijd onbruikbaar is; zijne karkas is overigens door ziekte, ellende en wonden drie kwart versleten. Wat aanvangen? Met zijne *gloire militaire* overladen, is hij geen half-stuiversbroodje waard, terwijl de grooten integendeel eer, krediet en daarenboven duiten binnenpalmen. Weet je wat hem wacht? Van honger hier of daar op den hoek eener straat omkomen; en dan zal het armbestuur of zoo iets, wel zoo genadig zijn vier ruwe planken te doen bijeen nagelen, om hem in dezen of genen hoek van een veld weg te stoppen. In zijn leven, heeft men den kerel met al dat ijdel eergezwets het hoofd op hol gebracht; na den dood exploiteert men hem nog, want de geit van den doodgraver eet zich dik en rond aan het

hooge gras dat op zijn graf groeit. Lak! niets dan lak!’

Dat alles was zoo koel en flegmatisch gezegd, dat het gezelschap met gebogen hoofd er over nadacht. De lange Hollander had gelijk, doch had hij zóó moeten redeneeren, vóórdat hij tot den ondernomen tocht eenigermate bijdroeg.

Zwikzwak redeneerde te veel, en van dat oogenblik was hij geen goed soldaat meer. Aanvallers en verdedigers hadden in zijn oog ongelijk: een veldtocht mocht, ten hoogste genomen, een parademarsch of beter gezegd eene wandeling zijn.

Bij het kanon moet hij hebben uitgerekend hoeveel duiten daarvan zouden kunnen worden geslagen; hoeveel scheepsnagels men uit een geweer, hoeveel messen men uit eenen degen, hoeveel schoenen men uit eenen bandelier zou kunnen maken. Hij rekende in alles en op alles, en zou gespeculeerd hebben tot op het gebeente der dooden!

Die koude redeneering viel zeker in den smaak zijner toehoorders, die al te hevig door den oorlog gegeeseld waren, om er veel geestdrift voor te gevoelen; maar zóó dacht ik er juist niet over.

Mijn oog rustte voortdurend op den gekwetste, en ik bewonderde hem zonder juist te weten waarom, evenals ik in later leeftijd bemerkte heb, dat het domme volk den krijgsroem bewondert.

De Sansculotte hield zich nog immer blijkbaar met zichzelf bezig; hij morde nu luider en sprak, in zijne voor ons onverstaanbare taal, afgebroken woorden uit.

Het trof mij dat hij op zeker oogenblik, met den rug der hand, een dikken traan uit de oogen wischte.

‘Waarom weent hij?’ vroeg ik aan den Hollander.

‘Hij zal aan de militaire gekheid van zijnen zoon denken. 't Was een aardige jongen van zestien jaar, een van die driftigen, die overal het haantje vooruit zijn, en zich voor het bezit van eene doode vlieg, en door een groot woord

laten opwinden. Lak! niets dan lak! We waren voor Willemstad. Men had de loopgrachten eenige voeten nader bij den wal der vesting gebracht, en de soldaten waren zoo gelukkig, of men aan elk hunner een gouden dukaat in den zak had gestoken. Ze stonden in eenen kring, reikten elkaar de veldflesch toe en dronken aan de toekomst der republiek. Wie zou de vlag op dat uiterste punt gaan steken? Ik! riep de knaap, en de vader klopte het jonge dwaashoofd op den schouder. Ik herken mijn bloed! zegde hij, en hij zelf gaf zijnen zoon de vlag in de hand.'

Nu luisterde ik met gespannen aandacht.

'De oude kerel hield veel van zijn jongen: hij had hem als een kind gekoesterd en meer dan eens vond ik hem 's nachts bibberend van koude, tegen een boomstam leunend, om zijn kind te bewaken, dat op den grond in zijn ouden mantel sliep. De knaap ijldde met de vlag heen en de oude zag hem, met een van fierheid blinkend oog, na. Ik vond het gek; maar hij noemde dat alweer *gloire militaire*. Een oogenblik daarna verscheen de jongen op de batterij en ging den vlaggestok in den grond steken, toen eene vuurstraal uit de vesting schoot: de knaap tuimelde naar beneden en met zijne vlag tuimelde hij in den kabeljouwskelder. Er ging een kreet uit aller mond op; de oude man bedekte de oogen met de handen. Bah! zegde de vader eindelijk, hij is als een held gestorven!... Held! held! ik bedoel lak, niets dan lak, weet je! Waarom moest die vlag op den wal wapperen? Wat drommel, wat gaf er dat aan, en was die gekheid het leven van den jongen waard?'

Mijn hart klopte, zoo dacht mij, hoorbaar. Zie, dat feit had ik willen uitvoeren, en die republikaansche jongen was voor mij de held der helden.

Allen zagen, met de uitdrukking van medelijden op het gelaat, naar den ouden Sansculotte.

‘Verscheidene dagen kwam hij op de plaats terug, waar hij zijnen zoon had zien verdwijnen, en elk hoofd dat boven den muur verscheen, kreeg eenen kogel naar de ooren en misschien wel, wat erger was, in de ooren. Maar vijftig kogels in vijftig Oranjekoppen gelogeerd, gaven hem toch zijnen zoon niet terug....’

‘En het lijk?’ vroeg Frits.

‘Op zekeren nacht zaten wij, rondom een slecht vonkend vuur, op den dijk te koekeloeren, gelukkiger nog dan de duif van vader Noë, die geen tak vond om te rusten. De maan scheen helder op het water en op de zwarte wallen van Willemstad, boven welke altijd een zware damp opsteeg. Het vuur was gestaakt en men dronk brandewijn met volle teugen. Dat was vrij wat prettiger dan vechten! Nu kwam er iets zwarts op het water aandrijven. 't Werd gekielhaald, en 't was het lijk van den knaap, die de vlag nog tusschen de twee armen gekneld hield.’

Ik zou moeilijk kunnen zeggen, wat diepen indruk die woorden op mij maakten. Die knaap, moedig met de vlag de batterij beklimmende; dat ongelukkige schot; dat drijvende lijk in den maneschijn; dat omknellen der vlag zelfs na den dood: - alles stond mij voor den geest, en 't was of ik het tooneel in waarheid bijwoonde.

Ik haatte schier den langen zwikzwak, omdat hij over dat alles zoo koel, zoo gevoelloos sprak.

‘Nu,’ ging hij voort, ‘dat was eene beweging! Men legde het lijk op de affuit van een kanon, en een Fransche sprinkhaan begon daar eene mooie predicatie te houden, waarin hij vreeselijk veel sprak van *mourir pour la république* en andere dingen, weet je! Daarna werd een kuil gegraven op den dijk, en de arme duivel werd door acht man, op gekruiste geweren, derwaarts gedragen. Men loste de geweren in het graf, men stopte den kuil dicht, men zong *Aux armes, citoyens*, en generaal Berneron verklaarde dat de jongen den dank van 't vaderland verdiend

had. Nu, dat geeft weinig, en ik zit liever gezond bij het turfvuur, dan met al den roem der wereld in een modderig graf te liggen.... Wat zeg jij er van, moedertje?' voegde zwikzwak er bij, zich tot de oude molenaarsvrouw wendende.

'Nu, dat zal wel waar zijn!' antwoordde de vrouw; maar zij hield toch een weemoedigen blik op den ouden soldaat gericht.

'Och, die had ik willen hooren vertellen, in plaats van den koelen langbeener!'

'En waar gaat ge nu heen?' vroeg de molenaar.

'Voorwaarts, altijd voorwaarts, beste jongen!' was lachend het antwoord. 'Ginder ver trommelt men de doodenmarsch en ik marcheer liever op de parademarsch, weet je! En waarachtig, ik steek me niet meer in soortgelijke gekke zaken. De Engelschen verschijnen langs zee, de Pruisen langs Amsterdam, de Oostenrijkers langs Maastricht; 't is een uitgespannen net dat allengs meer wordt toegetrokken, en waaruit de republiek zich maar redden kan, door op een drafje naar *chez nous* terug te keeren.'

De Sansculotte had zich middelerwijl in eene wollen deken gerold, die de molenaarsvrouw hem bereidwillig had afgestaan, en sliep in den halfge vulden turf bak.

In zijnen slaap mompelde hij onverstaanbare woorden, maar het waren toch altijd woorden van bedreiging; dat hoorde ik duidelijk aan den toon waarop zij werden gemompeld.

Langzaam richtte hij zich op en zag met stijven blik voor zich uit; het was of hij op het bivak lag, een onrustwekkend gerucht hoorde en luisterde.

Eensklaps wentelde de oude soldaat zich uit zijne deken, sprong overeind, en onder het opspringen greep hij een lang stuk brandend hout, dat onder het bereik zijner hand viel, en zwaaide het dreigend als een sabel rond.

De kring, rondom het vuur, stoof uit elkander als een bende musschen; de smid tuimelde over den ketellapper en de oude Pruis over beiden; alleen de zwikzwak zat nog altijd doodbedaard voorover, met de ellebogen op de knieën leunend en een glimlach om den mond.

‘De kerel droomt!’ zegde de lange Hollander. Hij denkt alweer aan de *gloire militaire* en aan de republiek. Die plagen hem tot zelfs in zijnen slaap.’

De oude mompelde eenige Fransche woorden.

‘Hij spreekt van zijnen zoon.... *Halte là!*’ en de zwikzwak noemde den oude bij den naam, welke laatste mij ontgaan is.

De soldaat bedaarde, liet het brandend stuk eikenhout vallen, maar sprak nog altijd met veel hevigheid. Hij richtte zich tot ons, wees op zijn voorhoofd, aan den kant van zijn hart, op zijnen arm - al plaatsens, vertaalde zwikzwak, waar hij voor de republiek gewond werd. Daarna sloeg hij fier met de vuist op de borst, die zoo hol klonk als een ledig vat.

De bezoekers van het molenhuis schoven, deze voor, gene na, de deur uit, want zij waren inderdaad bang voor den oude; de Hollander behield integendeel zijne houding en glimlachte.

Een oogenblik daarna zette de republikaan zich neer, grommelde nog eenigen tijd, dronk een goeden slok brandewijn dien Frits hem had ingeschonken, en viel in den turf bak terug.

Die oude staat mij, en 't is veel jaren geleden, nog levendig voor den geest.

Zijn gelaat was bleek, zijn hoofd beenderig, zijn oog glooiend, zijn hals deels bloot; zijne uniform hing in lompen en de band, waarin zijn arm rustte, was onbeschrijflijk vuil en zwart.

Toen hij oprees was het of de republiek, verpersoonlijkt in een ouden krijger, uit het graf opstond, dreigend de

brandfakkel zwaaide - eene voorzegging der toekomst - om daarna weer in haar pas gedolven graf terug te zinken.

Ik keerde niet naar de pastorie terug; ik bleef bij Frits in het molenhuis, en toen 's morgens de eerste straal der zon op het venster pinkte, stond ik aan de deur, den ouden man wachtend om hem een eind wegs te vergezellen.

Ik gaf hem te kennen dat ik zijn geweer wilde dragen; doch hij morde iets, dat 'neen' te kennen gaf; ik vroeg hem hem zijnen ransel, die echter maar een plat en ledig aanzien had; hij schudde het hoofd en ging den weg op.

Geruimen tijd liep ik naast hem; zwikzwak had hem gewis mijn goed voornemen te kennen gegeven, want hij gaf mij het geweer op den schouder, en nu stapte ik fier naast hem voort.

Ik weet niet wat ik wel zou gegeven hebben, indien nu de dorpelingen mij hadden gezien; doch alleen Frits, die op de galerij van den molen stond, blikte mij achterna.

Herhaalde malen stond de oude man stil en luisterde naar een gedommel in de verte; misschien dacht hij het kanon te hooren.

Zwikzwak trok hem echter meê en overtuigde hem dat men den weg moest voortzetten.

De Hollander had een hazelaren tak afgesneden, den bast er afgeschild en alzoo een wit wandelstokje gemaakt. En dat was een der mannen, die Oranje van zijnen zetel wilden gaan bonzen!

Ik ging altijd met het geweer, nu eens op den rechter-, dan eens op den linkerschouder, naast de twee republikanen voort, tot aan gene zij van het dorp.

De zon stond reeds hoog aan den hemel toen ik hen verliet.

Nu nam de zwikzwak het zwaar geweer op den schouder; hij toch had geene wapens, tenzij een sabel, die aan een gelen bandelier hing, maar die zeker, ten minste niet door hem, met bloed bevekt werd.

Weet ge wat ik denk? Dat de zwikzwak, eens in zijn land teruggekeerd, dien sabel als een kaasmes zal hebben gebruikt.

Ik zag de twee personen, die ik nooit meer heb weergezien, verdwijnen en keerde naar het dorp terug, waar mij andere tooneelen beloofd werden.

Inderdaad, toen ik aan de pastorij kwam, zag ik het gansche dorp in beweging; de gekwetsten en de aftrekkende voorhoede kwamen in massa afzakken.

VIII.

Gekwetsten.

Aan *den Reizenden Passant* ontmoette ik een krakenden, piependen en hortenden treinwagen, die op meer dan eene plaats met koorden omwonden was.

Twee magere paarden trokken dit voertuig, waarvan de as en de wielspaken met bloed waren bekleet.

Och! dat was nu eenen wagen met gekwetsten, zooals ik er altijd een gedroomd had; maar 't was akelig om te zien.

Op den bok zat een gewonde, wiens hoofd door eenen doek omzwachteld was; het was hij die de paarden mende, welke evenwel uit eigen beweging en met den kop naar beneden, voortstapten.

Achter hem, in den open wagen, bevonden zich een tiental gekwetsten, onverschillig voor elkander, elk hunner met zijn eigen smart en lijden bezig.

Deze lag, gene leunde, een derde zat, een vierde liet

zijn bleek en met bloed bemorst hoofd over de spon van den wagen hangen en kermde van tijd tot tijd, de oogen sluitend.

De arme duivel smeekte wellicht om hulp, om troost, om lafenis; misschien kon hij het schokken niet verdragen; misschien vroeg hij, dat men hem op den weg zou neerleggen, om daar in vrede te sterven.

Geen der kameraden scheen zich echter om hem te bekommeren; zooals ik zegde, ieder had genoeg met zichzelf te doen. Deze had ginder voor dien *nid de canard*, zooals ik later Willemstad met minachting hoorde noemen, een been, gene een arm verloren; dit of dat lid werd verminkt, en hoevelen keerden van den rampzaligen watertocht niet meer terug!

De gekwetste, wiens dof en met bloed doorschoten oog mij over de wagenspon aanstaarde, had ginder een been gelaten; ik heb nooit een akeliger hoofd gezien.

Toen hij zich door volk omringd zag, liet hij een dof gekerm hooren en bracht zijne hand aan zijne bleeke lippen.

Al de toegesnelde dorpelingen werden door medelijden getroffen; ieder wilde het zijne bijdragen om zooveel smart te verzachten.

De wagen stond aan *den Reizenden Passant*: de vrouwen klommen tegen de wielen op en waschten het aangezicht der gewonden met azijn en water; zij verbonden of leschten zoo goed mogelijk, armen, beenen en hoofden. Men bracht azijn, bier, melk, al wat men nog bezat, om de ongelukkigen een oogenblik leniging te geven.

Arme kinderen des volks, die ver van huns ouders huis, ver van de liefde hunner moeder, en voor iets dat zij zelf misschien niet begrepen, werden opgeofferd!

Hoe zwaar de dorpelingen ook door diezelfde soldaten misschien, kort te voren, mishandeld waren, schenen zij toch alles te vergeten; zij kenden geen vijanden meer.

Ik zie Wanna nog heen en weer loopen, en als het ware het bevel over die geïmproviseerde Zusters van Liefde voeren. Ook de mannen staken een helpende hand uit. De smid, met opgestroopte hemdsmouwen, droeg in elke hand een vollen emmer water, om de doodmagere paarden te laten drinken; de molenaar sneed, met een groot mes, brokken brood in den haverbak.

De goede beesten, welke Frankrijk's *gloire militaire* naar het vaderland terug sleepten, verslonden gretig het brood en dronken met lange teugen het frissche putwater, dat hun, toen ze verzadigd waren, in malsche peerlen van den bek druppelde.

De wagenmaker hamerde zoo wat aan den krakenden wagen. Ik had eerst voor de vrouwen nu dit, dan dat vastgehouden, aangehaald of toegereikt; later gaf ik den wagenmaker, die onder het voertuig op de knieën zittende, hamerde, nagel voor nagel aan en wat hij verder noodig had.

Zelfs Frits stak eene hand uit: hij wilde zich gewis op de moordenaars van Niels wreken, maar hij wilde dit niet doen op machtelozen, op ongelukkigen, hoe schuldig zij dan ook mochten zijn.

Pastoor Link was ook gekomen; maar alleen de bleeke gekwetste wilde zijnen zegen ontvangen. De ongelukkige greep met twee handen de bevende hand van den ouden pastoor, en bracht die dankbaar aan zijne lippen.

En voort rolde de wagen!

Wie weet hoe spoedig een van die gekwetsten zou bezwijken, en door zijne gezellen op den weg worden achtergelaten!

Andere soldaten volgden; vele hadden de geweren weggeworpen om des te sneller te kunnen gaan; sommigen liepen op de bloote voeten. Eenigen hielden stil om iets te eten of te drinken - veel was er echter niet voorhanden -; anderen zetten onverpoosd hunnen weg

voort, als hadden zij haast om aan de naderende Pruisen te ontsnappen.

Er was niets in hen meer over van dien moed en die wildheid, welke hen kort te voren kenmerkten; het waren dezelfde menschen niet meer.

Onder de terugkeerenden waren er officiers, sommigen te paard. De smid voorzag den hoof van een dezer paarden. Middelerwijl dit plaats greep, stond de officier, de armen op de borst gekruist, het werk na te zien en zonder zich te bekommeren om eene groep soldaten, die bij den wagenmaker den laatsten voorraad wegnamen en zelfs het huisgezin mishandelen, dat eene uur tevoren zich zoo liefdadig onderscheiden had.

De officier had geen gezag, of had den moed niet meer dit te doen gelden.

Hoe later het werd, hoe talrijker de vluchtelingen opdaagden; maar nu verspreidde zich ook de schrik tusschen de dorpelingen, want de afzakkende soldaten plunderden en roofden, en pleegden allerlei baldadigheden.

De ongelukkige bewoners hadden schier niets meer overgehouden van de eerste plundering; het weinige dat er overschoot, viel nu den moedwilligen soldaat ten deel.

De pastorie, die tot dan toe gespaard was gebleven, werd letterlijk uitgebuit. Er liep geen hoen meer over de binnenplaats; er was geen meubel meer gaaf.

Al de dorpelingen vluchtten met de tilbare have het bosch in en naar de schans, en daar, rondom hun arm bezit geschaard, verkeerden zij in den grootsten angst.

Op eene ledige vlakte, verborgen achter de hooge masten en eiken, schoolden die ongelukkigen bijeen. De ouderlingen zaten mismoedig naast de vrouwen, met hare kinderen op den arm; de mannen en jongelingen verspreidden zich rechts en links in het bosch, of namen post op de uithoeken, om te zien of de vijand niet kwam opdagen, en als een der runderen soms bulkte, beefden de

vluchtelingen alsof die onnoozele stem hen verraden zou.

Ik had een oogenblik aan de schans vertoefd, doch ik zag liever het gevaar vlak in de oogen, dan wel in eene pijnlijke onzekerheid te verkeeren.

Daarenboven, ik had een voorgevoel dat kapitein Cordonnet langs den weg zou terugkomen, en wie weet, welken dienst ik hem nog bewijzen kon.

Ik stond met Abel op den rand van het bosch, en wij staarden in de richting van het dorp.

‘Gaat gij meê naar het dorp terug?’ vroeg ik.

‘Zeker niet! Wat zoudt gij daar gaan aanvangen?’

‘Wel, dààr is toch zeker meer te zien dan hier.’

‘Ja, en als de Franschen u eens doodschieten!’ - en Abel dacht gewis op dat oogenblik aan het baldadige schot, dat zijnen arm getroffen had.

‘Gekheid! de Franschen zullen geen kwaad meer doen. We zullen slechts eens gaan zien van achter den hoek van een huis, of achter eenen boom. Kom!’

Abel schudde neen.

‘Dan ga ik alleen!’ zegde ik.

‘Ge moogt ons niet verraden!’ liet Abel er op volgen.

Ik voelde het bloed naar mijn hoofd stijgen.

‘Wat denkt ge wel!’ snauwde ik hem toe. ‘Ik ben geen Tops, verstaat ge dat?’

‘Dat zeg ik ook niet.’

Ik had Abel den rug reeds gekeerd, en richtte mij dwars over de heide naar den dorpstoren, die als een handwijzer boven den donkerblauwen band, welke den horizon omzoomde, oprees.

Toen ik reeds een eind wegs had afgelegd, hoorde ik achter mij stemmen; ik wendde mij om en bemerkte, aan den ingang van het bosch, zwarte gestalten, welke mij met den arm wenkten.

Abel had mijn vertrek in de schans gewis bekend gemaakt, en 't was misschien de vrees dat ik de schuilplaats

verraden zou, die de vluchtelingen aandreef mij te doen terugkeeren.

Ik zette echter mijnen weg voort, en toen ik bemerkte dat twee of drie hardloopers mij poogden in te halen, zette ik het op een loopen en won welhaast zooveel veld, dat ik hen uit het oog verloor.

Het dorp was vol Franschen; de aftocht was volledig. Wat moet het dan op de groote baan geweest zijn!

Dewijl er niets, geen muis meer te vinden was, vertoefden de aftrekkenden niet lang. Daarenboven, 't geschut bromde in de verte: de Pruisen kwamen opzetten, zoo dicht als de wolken aan den Oostkant van den hemel.

De kerk was het eenigste gebouw dat nog ongeschonden was; zij was slechts aan de plundering ontsnapt, omdat men meende geen voldoende tijd te hebben; hare beurt was nu echter gekomen.

De deur van den kleinen tempel stond open en stemmen weerklonken in het heiligdom. Ik naderde, trad binnen en zag een tiental soldaten bezig met alles te vernielen.

Op den preekstoel bevond zich een Sansculotte, die juist met zijnen sabel het kruisbeeld in tweeën sloeg; een ander was op het altaar geklauterd en brak het tabernabel open.

De kandelaren, die men wellicht dacht van zilver te zijn, lagen gebeukt, gekrookt en gebroken op den vloer; de godslamp lag op de trappen des altaars, en de olie was rechts en links geplast; de schilderijen waren met de bajonet doorstoken; de Communiebank was geschonden; de heiligenbeelden waren neergehaald en doorkerfd; de glasruiten verbrijzeld; de pijpen van het kleine orgel, een geschenk van Link uit *Het Gouden Kompas* van Antwerpen, afgesneden; kortom, eene verwoesting in den vollen zin des woords.

Die kleine kerk, welke pastoor Link zoo frisch, zoo aantrekkelijk had gemaakt; die, zonder rijk te zijn, den

stempel van zorg en welvaart droeg, was in een oogwenk een wezenlijken puinhoop geworden.

Men verwoestte om te verwoesten, en men pleegde dit misschien met des te meer baldadigheid, dewijl men niets van eenige waarde vond. De oude pastoor had gewis wel gezorgd dat de kostbaarste voorwerpen in veiligheid waren.

Men gaf geen acht op mij; men zette, onder het huilen der *Carmagnole*, het werk der vernieling voort.

Eensklaps hoorde ik een hevig gedommel in de sacristij; een wild gelach vermengde zich met grove stemmen, met een geklop en gekraak, of dat deel der kerk zou instorten.

Vier of vijf kerels stormden huilend de kerk binnen, gekleed in de kerkgewaden. De eerste had eene met goud doorstikte koorkap omgehangen, de anderen waren in kazuifels of alben gehuld.

De man met de koorkap was een lange, rosse kerel, die een recht liederlijk uiterlijk had. In de linkerhand klemde hij een kruisbeeld dat hij boven het hoofd zwaaide; in de rechter eene flesch, waarschijnlijk wijn voor het Missoffer. Hij wankelde alsof hij dronken was en hilde als een bezetene.

De vier of vijf plundersaars volgden hem en elk met eenig godsdienstig voorwerp in de hand, dansten zij als wilden en zongen het schandelijk:

Ah, ça ira, ça ira, ça ira!

Ik herkende dien rosse; ik had hem te Antwerpen reeds gezien, waar hij bij het leger, en vooral bij de burgers, in slechten reuk stond; hij heette Pasque, even als ik den in breker van het tabernakel den ouden galeiboef Doche herkende - twee schurken, die met *citoyen* Thierry-Brutus, een agent der leverancieën voor het leger, een wezenlijk schurkentriumviraat uitmaakten.

Op het oogenblik dat Pasque, in de koorkap gehuld, uit de sacristij kwam, brak Doche het slot van het tabernakel en wierp het onstuimig open.

De gewijde vaten waren er niet; hij vond enkel eene kleine ciborie, die de oude schurk snel greep en opende, de heilige Hostiën baldadig over de trappen strooiende, om schier terzelfdertijd de gehalte van het voorwerp te toetsen.

Zij moet weinig waarde gehad hebben, want Doche smeed haar woedend door de ruiten van het koor.

Een akelige kreet trok aller aandacht! Door eene zijdeur verscheen de oude pastoor in de kerk, en de plotselinge verschijning van den grijsaard ontzette een oogenblik de heiligschenders.

Nooit heb ik in mijn leven een zieltreffender wezen gezien dan pastoor Link op dat oogenblik. De rijzige gestalte, het edel gelaat, de sneeuw witte kruin, de stem, welke donderend door de kerk klonk, schokten mij.

‘Hoû op, in den naam Gods, hoû op!’ riep hij.

Maar toen de priester de H. Hostiën op den grond zag liggen, berstten de tranen uit zijne oogen en hij viel op de knieën, om zijnen Godmensch tegen den smaad te vrijwaren.

Pastoor Link had de vluchtende dorpelingen naar de schans gevolgd, nadat hij, zooals ik zegde, al wat kostbaar was geborgen had; doch aan de schans herinnerde hij zich de kleine ciborie te hebben vergeten, en zoo snel als zijn ouderdom het toeliet, keerde hij naar het dorp terug.

Te vergeefs wilden de dorpelingen hem beletten dien gevaarlijken tocht te ondernemen.

‘Mijn plicht roept mij!’ sprak de oude pastoor en hij duldde zelfs niet dat iemand hem zou vergezellen. ‘Niemand zal den ouden pastoor kwaad doen, kinderen!’ voegde hij er stil glimlachend bij.

Helaas! de oude man kende al de boosheid der aftrekkende soldaten niet; gansch het katholieke België

beweende, na hun vertrek, de schennis van alles wat den Christen in kunst en heiligdom, dierbaar is. De dagen van den beeldenstorm herleefden in al hunne afschuwelijkheid, of liever afschuwelijker, omdat dit alles gebeurde in naam der verlichting en beschaving!

Ik had in die weinige dagen reeds vele gruwelen gezien; doch geene trof mij zoo diep als die van Doche en Pasque, die, van de eerste verwondering bekomen, hunne heiligschennis de kroon opzetten door daden, die ik niet waag te vertellen.

Mijne liefde voor de republiek was voorbij; mijn hart klopte, mijne oogen moeten gevlamd hebben; maar ik was overtuigd van mijne onmacht. O, dacht ik, waarom zijn die soldaten geene jongens van mijne grootte, wat zou ik hen in de oogen vliegen, bij het plegen van zooveel gruweldaden!

Ik heb den ouden priester zien mishandelen door Doche, gewis omdat hij weigerde te zeggen, waar de gewijde vaten verborgen lagen; ik heb den dronken Pasque, altijd in de gouden koorkap gehuld, op het gewijde Levensbrood zien dansen; ik heb de heilige Olieën op de schoenen zien smeren, en het tabernakel op de meest eerlooze wijze zien ooteeren!

Ik zag eindelijk den mishandelde pastoor op de trappen van het altaar staan, de bibberende handen in de hoogte en roepende, met eene stem die als profetisch klonk:

‘Wee, wee over u, over uwe republiek, over Frankrijk! Wee, wee over u allen!’

Hoe ik buiten de kerk gekomen ben, weet ik niet juist; zij was opgevuld met verwoesters, en terwijl de dronken Pasque boven op het altaar de gebaren des priesters naäapte, huilden de soldaten op het dokzaal, op den preekstoel, op de banken het refrein:

Aux armes, citoyens!

Ik weet niet wat mij aandreef, maar zonder op de doortrekkende soldaten, treinen, paarden en legerwagens te letten, liep ik, vloog ik buiten de huizen van het dorp, dwars over weide en akker, en recht als een pijl over de heide heen naar de schans. De tijding, welke ik daar bracht, sloeg allen met schrik. Frits was de eerste die het geweer greep en ter hulp van den ouden pastoor wilde snellen; maar Truike Niels lag aan zijne voeten en omknelde jammerend zijne knieën.

‘Frits, Frits! zij zullen u dooden, zooals zij vader hebben gedood!’ snikte zij.

De ketellapper had eene bijl; de smid, met bloote armen, zijn zwaren voorhamer; de boeren waren met rieken, schuppen, knuppels en oude ganzenroeren gewapend; oud en jong rees op en 't smeeken der vrouwen mocht niet meer baten. Abel stond naast Frits, en de knaap had weer den dorschvlegel in de hand. Ik zelf zocht, tusschen de opgestapelde voorwerpen, naar een wapen en vond een hooigaffel.

In de verte klonk een klokgelui. Wat beteekende die groote stem, welke over de heide heen en tot in het bosch weerklonk? Het scheen ons allen toe, dat zij uit een der naburige dorpen eene ramp verkondigde.

Als de klokken op dat uur van den dag klonken - 't was tegen het vallen van den avond - riepen zij de dorpelingen op, om eene hulpzame hand te leenen, bij voorbeeld, om eenen brand te blusschen. Naar welken kant men zich echter wendde, er was geen wolk of vuur aan den horizon te zien.

Eene beweging in het kreupelhout wekte aller aandacht: Tops, de gevreesde Tops, de gevloekte van het dorp, verscheen; doch ditmaal niet met zijn duivelschen lach op het wezen - neen! bevend en bleek zakte hij, toen hij in de vlakte gekomen was, op de knieën en smeekte om vergiffenis.

Er heerschte eene algemeene beweging van afgrijzen.

Het oog van Frits vlamde.

‘De eerste kogel voor dien schurk!’ riep hij en legde aan; maar Truike Niels, die nog altijd zijne knieën omvat hield, rees eensklaps op en zegde:

‘Neen, neen! pleeg geenen moord. Ik, ik heb hem alles vergeven.’

Frits zette het geweer af.

‘Wat komt ge doen?’ vroeg de smid aan Tops. ‘Eene goede tijding brengen,’ antwoordde de speelman met eene bevende stem.

‘De eerste van uw leven!’

‘t Is mogelijk; maar ik was toch zoo boos niet als gij dacht. Och, ik ben zoo zwaar gestraft!’ en de bult richtte zich op en snikte met gebogen hoofd.

‘Welnu, wat weet ge?’ vroeg Frits, nog altijd bleek bij het zien van den speelman.

‘Dat klokgelui....’

‘Wat beteekent het?’

‘In alle dorpen weergalmt het. Het roept de boeren op tegen de aftrekkende Franschen. Met riek en piek zitten zij de plundersaars in de lenden en drijven ze voor hen uit. Op den grooten weg zijn er honderden boeren, en zij hebben mij naar de schans gezonden om u allen te verwittigen. De Pruisen komen ook.... Ik heb de witrokken op een paar uren afstand van hier gezien. Er zijn er honderdduizenden. Hoort gij het kanon? De branders en plundersaars vluchten naar alle kanten.’

Die woorden deden eene trilling van vreugde in aller harten ontstaan. Er daagde hulp op; er kwam verlossing en de moed vlamde weer op.

Voorwaarts!

De bultige speelman wilde achteruit gaan, nu hij de zending had volbracht; doch men gaf hem een ouden huzarensabel in de hand, en met dien strijkstok moest hij

een deuntje spelen op den eersten Franschman dien men ontmoette.

Tops stapte vooruit.

Truike Niels stond lang aan den zoom van het bosch haren verloofde na te zien, en soms wuifde zij met eenen doek, welk teeken Frits met het zwaaien van zijne muts beantwoordde.

Op de heide bemerkte men dat Tops de waarheid had gezegd; op den weg bevonden zich een aantal boeren, evenals die der schans gewapend. Zij waren de Franschen reeds aan den rug geweest en zetteden nu de vervolging voort. Op een draf richtte men zich naar het dorp.

Ieder van hen had zich bloedig te wreken en naarmate zij vorderden, werd hun getal grooter.

Het was in die omstandigheden, dat generaal Dumouriez, reeds eenige dagen vroeger, aan de Nationale Conventie schreef:

‘Men heeft de Conventie bedrogen. Alles ontbrak aan het leger. Men heeft door sabelkappen de vereeniging van België en Frankrijk bekomen. Men heeft de godsdienstige denkwijze beleedigd, de vrijheid geschonden, heiligschennis begaan en de ziel der Belgen verbitterd. De dorpen wapenen zich tegen ons. Het is hier geen oorlog tegen aristocratie, want onze omwenteling begunstigt de dorpingen, en nochtans zijn het de dorpingen die zich tegen ons wapenen. De stormklok klinkt overal. Het is voor hen een heilige, het is voor ons een misdadige oorlog.’

Toen de bende aan het brugske met de houten leuning kwam, zag men in de verte eenige beweging: een man zwaaide twee of drie malen met de armen boven het hoofd.

Wie had Tops in het hoofd gesteld dat het Sansculotten waren. Ik weet het niet; maar men dreef hem, om dus te zeggen met den gaffel in de lenden, de brug over.

Nauwelijks was hij aan den overkant gekomen en volgden de boeren schier een voor een, want de overgang was zeer smal, of Tops maakte plotseling rechtsomkeer, sprong tot aan de knieën in het rivierke en door het water plonsende, bereikte hij weer den overkant.

Al de dorpelingen lachten, toen ze den grootspreker van vroeger het hazenpad zagen kiezen. Voor hen had de gevreesde persoon, die vroeger door zijne boosaardigheid het gansche dorp in bedwang hield, alle begoocheling verloren.

Ik haatte den krommen speelman en wenschte in mijne ziel, dat Frits hem eenen kogel nazond.

Aan den ingang van het dorp ontmoetten wij andere dorpelingen. Zij waren met de Franschen dapper slaags geweest, en hadden hun eene hageljacht kogels na gezonden.

De bende was ongeveer honderd man sterk; wij hadden wel dertig geweren en wie geen kogel had, schoot met eenen nagelkop, of wat men in ijzer of lood vinden mocht.

IX.

Roodwammes.

Er was daar een kerel, die er vreemd uitzag: zijn rood baaien hemdrok hing los tot over het midden op de broek, die tot aan de knieën in lompe waterlaarzen verdween.

Zijn gespierde hals was bloot: een oude hoed, met breede slappe randen, overschaduwde zijn gebruind en

sterk afgeteekend aangezicht. Aan een smallen riem, over schouder en borst loopende, hing een ossenhoorn, waarin hij zijn kruit, en een grauw linnen zakske, waarin hij zijnen voorraad kogels geborgen had.

Met een breede en sterke hand omklemde hij zijn geweer, dat voor hem een trouwe gezelschap was; want hij was een jager of liever een strooper van beroep, en die nooit zijn schot miste.

Van waar hij kwam wist men niet, evenmin kende men hem bij den naam; men noemde hem gewoonlijk 'Rood-wammes' en naar dat woord luisterde hij.

Roodwammes sprak weinig, handelde veel en ofschoon hij niet tot aanvoerder gekozen was, of zich geenszins het bevelhebberschap toeëigende, volgde hem iedereen en was hij de wezenlijke leider van den troep.

Men wist dat hij in Willemstad was geweest, en schier den ganschen dag aan het schiethekken in hinderlaag had gelegen, om elken Franschman die het hoofd boven de batterij uitstak en binnen schot viel, zijn kogelmuziek te laten hooren.

Waarom dacht ik, toen men dat vertelde, onwillens aan den zoon van den ouden soldaat, die ik in den vorigen avond in het molenhuis had ontmoet en wiens geweer ik 's morgens gedragen had?

Roodwammes staarde denkend, kalm en beraden voor zich uit; hij scheen het dorp te verkennen.

'Kent er iemand van u het dorp?' vroeg hij.

Tien of twintig stemmen antwoordden bevestigend.

'Men zou zich in drie groepen moeten verdeelen; eene die rechts, eene die links om trok, terwijl de derde groep vooruit marcheerde. Op een bepaald punt in het dorp zullen wij ons weer vereenigen.'

Men keurde het ontwerp goed; bij iedere bende, voegden zich eenige vluchtelingen der schans, om aan de anderen den weg te wijzen. Aan de pastorij zou men

elkander ontmoetten en overal het *Werda?* door *Vooruit, patriotten!* beantwoordden.

Frits stond aan den rechter-, de smid aan den linkervleugel; Roodwammes trok met zijne bende recht vooruit.

Ik volgde den molenaarsjongen even als Abel, maar toch was ik liever bij Roodwammes gebleven, die voor mij weer eene bijzondere aantrekkelijkheid had.

De avond viel, de hemel was bewolkt; maar soms brak de maan door en spreidde een treurig en flauw licht over het landschap; alles was stil, doodstil in den omtrek, want de huizen waren verlaten.

De bende stapte snel en beraden vooruit; van tijd tot tijd stond Frits stil en luisterde, of hij soms niet eenig gerucht hoorde.

De rechterzijde van het dorp was rustig: de Franschen hadden het gewis bij het vallen van den avond verlaten.

Ter zijde van het dorp, daar waar de hoeve van Niels lag, spreidde zich een drabbig, met bedrieglijk tuf overgroeid water uit, en dat op sommige punten, ten gevolge van het jaarlijksche turfsteken, diepe putten had.

Geleid door Frits gingen wij, om des te spoediger aan de overzij te komen, dwars door het moeras heen. Wij volgden een smal pad, dat moeilijk begaanbaar was, want het water kwatste bij icderen stap in de hoogte. Soms sprongen wij van horst tot horst, en menig dorpeling maakte het teeken des kruises, als hij in de verte soms een dwaallichtje boven het moeras meende te zien pinken.

In andere omstandigheden zou zeker niemand het gewaagd hebben dien tocht te ondernemen.

Gelukkig brak de maan door de wolken en gaf ons licht in overvloed, terwijl wij daarenboven geleid en gewaarschuwd werden door het: 'Hola, opgepast!' van Frits, wiens zwarte gestalte en het boven zijnen schouder uitstekend geweer, iets had van een zwart spook dat over de vlakte heensprong en danste.

Eensklaps stond Frits stil.

Op eenigen afstand van hem liet zich een geplons in het water en eene kermende stem hooren.

‘Hola, hé! ligt er iemand van ons in het water?’ vroeg Frits.

Heel de bende, die eene lange rei uitmaakte, stond stil; ieder van ons telde een, twee, drie, vier en zoo voort en ‘Compleet!’ riepen de rapste tellers.

‘Toch hoor ik eene stem!’ hervatte Frits en luisterde aandachtig.

Het gekerm werd duidelijker en men vergewiste zich uit welke richting het geluid kwam.

De muldersjongen, zooals men hem in het dorp noemde, kende het moeras in alle richtingen; hij wist welke wegen er op uitliepen en waar de doortocht gevaarlijk was.

Dat begrijpt zich: in zijne jeugd had hij er de nesten van eenden en ander watergevogelte in lisch en riet gezocht; als jongeling stroopte hij er soms op de sneppen, of vischte er op den paling. In den winter, als een groot deel der vlakte een effen spiegel was, kwam hij er met de dorpsjeugd schaatsenrijden.

De richting welke Frits insloeg was de ware; want vier of vijf dorpelingen hoorden weldra het hulpgeroep op eenige stappen van hen; een man spartelde in het drabbig water en zakte immer dieper en dieper.

Zonder hulp moest de ongelukkige omkomen; zijn einde was nabij.

Wij stonden van verre; Frits waarschuwde ons niet verder te gaan; we zagen de beweging der redders en hoorden hunne stemmen.

Tien minuten later bracht men den drenkeling op vasten grond; maar wie schetst onze verbazing! 't Was een soldaat, 't was een der aftrekkende republikenen, die, de hemel weet hoe! in het moeras was gesukkkeld, waarschijnlijk wel door een der verraderlijke dwaallichtjes

misleid, dat hij voor een vonkend lamplichtje in een bewoond huis, had aanzien.

We stonden rondom den soldaat, die doornat was en van koude rilde en hoe boos men ook tegen de Sansculotten was, overheerschte het medelijden toch elk ander gevoel.

‘Hé!’ riep ik, ‘dat is hij, die de kerk geplunderd heeft. Ik herken hem maar al te wel!’

‘t Was inderdaad Pasque, dien ik reeds vroeger ontmoet had, en wiens schelmstreken schier spreekwoordelijk in het leger geworden waren.

Mijne beschuldiging droeg vruchten; het medelijden, dat men in het eerste oogenblik voor den geredde had opgevat, veranderde in afkeer en haat.

‘Zijt gij er zeker van?’ vroeg Frits.

‘Zeker? Ja, heel zeker!’ was mijn antwoord.

Tien handen tegelijk grepen hem vast; Pasque wilde zich te weer stellen; hij stampte, sloeg en schopte; maar wat vermocht hij tegen de overmacht?

Op den grond geworpen, bewoog hij zich als een razende; zijne oogen fonkelden; zijn mond stiet woorden uit, die wij niet verstonden, maar 't moeten zeker vervloekingen geweest zijn.

In een omzien had men hem de handen op den rug gebonden en alzo machteloos geworden, spooog hij nog de omstanders in het aangezicht.

Pasque weigerde te gaan; maar men sleepte hem onbarmhartig voort, en dewijl dit juist voor hem een niet zeer aangenaam gevoel moet geweest zijn, besloot hij ten laatste zijne beenen dienst te laten doen.

Wij omringden onzen gevangene, wel besloten aan Roodwammes te vragen wat er met hem te doen viel; want Roodwammes was gewis, zonder het te willen, het hoofd der vrijwilligers geworden.

Aan de pastorijs gekomen, klonk het *Werda* van twee

kanten te gelijk. Ik riep, evenals tien of twaalf anderen: *Vooruit, patriotten!* en snelde daarna voort om aan Roodwammes het groote nieuws meê te deelen.

De man stond tegen het hekken der pastorij, en toen ik hem, schier in eenen adem, alles verteld had, trok hij mij lachend met het oor en zegde:

‘We zullen hem den neus tusschen twee ooren zetten!’

Pastoor Link was ook daar en, ofschoon hij niets beschuldigend zegde, herkende hij Pasque zeer wel voor een der schenders van de dorpskerk.

Roodwammes wilde niets beslissen; de boeren eischten den dood van den plunderaar; de pastoor smeekte om vergiffenis voor hem, en Pasque zou er goedkoop zijn afgekomen, indien er niet plotseling een verschrikkelijke getuige verschenen ware.

Truïke Niels had, na ons vertrek, heimelijk de schans verlaten en was haren Frits en kleinen Abel gevolgd. Was het misschien eene hoogere stem, welke haar ter plaatse riep?

Toen Truïke door de groepen gedrongen was en Pasque in het gezicht kreeg, liet zij een verschrikkelijken gil hooren - een gil, die mij nog altijd in de ooren klinkt, en soms eene huivering over de leden jaagt.

Het anders zoo zachtzinnige en gedweeë kind, schoot nu als eene furie, met gebalde vuist en fonkelend oog, vooruit en riep:

‘Moordenaar, moordenaar!.... Het is de moordenaar van mijnen vader!’

Kleine Abel had den kreet zijner zuster gehoord; huilend vloog de knaap op en zwaaide den vlegel, om er Pasque het hoofd meê te pletteren. Deze ontweek echter den slag; maar aan zijn gelaat te zien, moest hij de dochter van Niels hebben herkend.

Nu kende de woede der boeren geene palen meer. ‘Slaat dood!’ en Pasque kromp bleek en ontsteld ineen,

en alleen de pastoor, als man des vredes, beschermde hem.

‘Geen bloed, mijne kinderen, geen bloed!’ smeekte hij.

Roodwammes had alles met een koel oog aangestaard; nu nam hij rechts en links inlichtingen; tien vrijwilligers schreeuwden te gelijk. Hij deed hen zwijgen en ondervroeg hen een voor een, en dit was gewis - in den helderen maneschijn - wel de zonderlingste en bondigste rechtspleging, die ooit gehouden werd.

‘t Is hij, 't is hij!’ huilde Truïke Niels; ‘ik zweer het bij God!’

‘Voetbrander, kerkschender, plunderaar, moordenaar!’ weergalmde het in de groepen, en stokken, rieken en gaffels waren tegen Pasque opgeheven.

Roodwammes ving met Pasque een gesprek in de Fransche taal aan; de eerste sprak kalm, de tweede had al zijne onbeschaamdheid, al zijne stoutmoedigheid herwonnen, en spottend en uitdagend scheen hij de woorden van Roodwammes te beantwoorden.

‘Mijnheer pastoor!’ zegde Roodwammes, ‘verstaat gij Fransch?’

‘Nog al tamelijk wel,’ was het antwoord.

‘Welnu, vraag dan aan dien ellendeling, of hij nog iets in deze wereld te vereffenen heeft. Binnen tien minuten wordt hij opgehangen.’

Die woorden waren zoo beraden uitgesproken, dat zij velen van ons deden rillen.

Pastoor Link trachtte nog tusschen beiden te treden, doch Roodwammes trok eene zilveren horlogie uit den hemdrok, en scherp staarde hij op den wijzer.

‘Wij geven u tien minuten.’

Pasque lag gebonden op den grond; wij verwijdden den kring en de priester boog den knie, gewis den ongelukkige het besluit van Roodwammes meê, en sprak hem zonder twijfel van God en verzoening.

Een wild dier kon zich zoo niet wentelen, zoo schuimend, zoo razend niet zijn als Pasque; hij spooog den priester in het aangezicht en bracht hem geduchte stompen toe.

Lijdelijk verdroeg de pastoor dit alles en ging voort *met* zijnen plicht te doen, terwijl wij allen diep ontroerd stonden; alleen Roodwammes bleef koel.

‘Nog twee minuten!’ klonk zijne stem.

Die korte stond ging voorbij, zonder dat Pasque eenige teekens van berouw aan den dag legde. Integendeel, naarmate het groote oogenblik naderde, verdubbelde hij in razernij en vloekwoorden.

‘t Is te laat!’ riep Roodwammes zijne horlogie wegstoppende. ‘De tijd is verstreken. Hang op!’

En hij zelf greep het eerste Pasque met eene stevige vuist vast, en weerde met de andere hand den ouden pastoor weg, die het aangezicht verbergende en snikkende terzijde stond, even als Truïke Niels.

Hoe spoedig een strop om den hals van Pasque geslagen was, kan ik u niet zeggen; het schemerde mij geweldig voor de oogen. Ik heb den smid, den ketellapper, den wagenmaker, ik heb Frits en anderen in die kortstondige woeling gezien; maar wat ik juist gezien heb, weet ik niet meer.

De bende huilde en tierde; ik zag op eenige stappen voor mij eene putzwik naar beneden gaan, en eene minuut daarna hoorde ik verwarde stemmen, een banger kreet, die uit een deels toegewrongen keel scheen voort te komen; de zwik ging andermaal in de hoogte en ik zag eene zwarte gestalte spartelen, zwieren, slingeren en stuipachtige bewegingen maken.

Een akelige kreet liet zich hooren, een kreet die ons sidderen deed, en velen van ons wendden het hoofd om, ten einde het verschrikkelijk tooneel niet te zien.

‘Laat af, laat af!’ riepen een paar stemmen; maar Roodwammes en zijne kameraden hielden stevig den

zwingel van den emmer vast, en bevestigden hem zelfs met eene koord aan de putkuip.

Nog eenige oogenblikken bewoog zich Pasque stuiptrekkend, en weldra hing zijn lijk loodrecht naar beneden. Er was recht gedaan over den plichtige, over den kerkschender, over den moordenaar en voetbrander....

Abel en Truïke waren door de burenen in de pastorie geleid. Wat ons betreft, wij gewenden ons welhaast aan het akelig tooneel boven ons, en op tien stappen van de in galg veranderde putmik, sliepen sommigen gerust op den kouden grond.

De maan verdween; de zwarte gestalte werd onduidelijker tot dat de zon haar eersten gloed over deze wierp, en met haar kwamen de kraaien en raven uit het bosch, even als lijkbezorgers, er rond zweven.

X.

Aan den ouden molen.

't Was een heerlijke morgen. De zon brak met eenen stroom van purper en goud door de grauwe wolken. De leeuwrik steeg zingend uit het donkergroene koren op. De natuur was frisch, vroolijk, vol leven en toekomst.

Och, wat droevig contrast maakte dit alles met hetgeen ik reeds van den oorlog en in dien omtrek, ontwaard had!

Het spookachtige lijk van Pasque, in den maneschijn! gezien, kwam mij nu gedurig voor den geest. 't Was toch een mensch, dien men onbarmhartig in de eeuwigheid geslingerd had!

En onwillens staarde ik telkens op Roodwammes, die koud en onverschillig voorop marcheerde, want wij richtten ons meer en meer op Antwerpen.

De meeste boeren waren ingetogen en stapten zwijgend, met het wapen op den schouder, voort.

Eenigen echter zongen een lied uit den patriottentijd, een lied dat de Oostenrijkers, de vroegere overheerschers der Zuidelijke Nederlanden, meer dan eens had doen ontstellen, en dat nu, met eene kleine verandering, voor de gelegenheid diende. Ik herinner er mij de volgende regels van:

't Vrijdoms vaen dat wordt herplant,
Nieuwe iever, nieuwe leden!
Geen Franschen in ons land!
Boerejongens, patriotten
Hebt couragie, schept maar moed!
Nog een weinig 't zal wel hotten
Alles maer in orde doet!

Roodwammes zong niet; doch Roodwammes was ingetogen. Wat er gebeurd was scheen hij reeds vergeten te hebben. Hij dacht enkel aan hetgeen nog gebeuren moest.

Naarmate de dag vorderde, verging ook meer en meer de indruk van den vorigen nacht, en eene vroolijke stemming maakte zich van allen meester, totdat op den weg dit of dat droevig spoor, door den vijand achtergelaten, zich opdeed. Dan veranderde de stemming en men verhaastte den stap, in de hoop eenige Franschen te ontmoeten.

Telkens dat wij een dorp naderden, zagen wij vrouwen en kinderen angstig in den omtrek dwalen, huizen afgebrand, schuren vernield, akkers platgetrapt onder de hoeven der paarden, voorwerpen door de soldaten achtergelaten: hier een geweer, daar eene veldflesch, ginds een sabel,

verder een gebroken treinwagen, een dood paard met gerekten hals, uitgestrekte pooten en uithangende tong, om welke vliegen gonsden.

Eer het middag was hadden al onze vrijwilligers wapens, die men rechts en links opraapte, en was de groep wel met honderd jonge en krachtige knapen vermeerderd.

Wij hoorden altijd nog in de verte het kanon; want vergeet niet, dat wij ons niet op de groote baan bevonden, langs welke het leger op Antwerpen afzakte.

Roodwammes was slim genoeg zich daar niet te wagen; de Sansculotten, welke wij vervolgden, waren de voor-loopers; het gros van het leger was rechts van ons.

Waagden wij ons nu te veel aan den kant der groote baan, dan zou men ons in een omzien naar de andere wereld gezonden hebben.

Wij hoorden, zeg ik, altijd in de verte het geschut. Door den soms zesvoudigen echo herhaald, rommelde ieder schot als een lange donder door de groote mastbosschen.

Herhaalde malen had Roodwammes aandachtig geluisterd en het kwam hem voor, als hoorde hij een rumoer achter ons, hetwelk, in dezelfde richting als wij gingen, immer aangroeide.

Bedroog hij zich niet, dan volgde eene bende aftrekkende Franschen ons op de hiel.

Wij bereikten voor het vallen des avonds eene kleine rivier, die den weg gansch doorsneed. Eene houten brug, over het water gelegd, gaf toegang tot het dorp, wiens roode pannen- en zwarte strooien daken zich tusschen de hooge linden deels verborgen.

Aan de brug lag een kleinen, in hout gebouwd watermolen.

‘Laat ons de brug opbreken en ons in dien molen verschuilen,’ zegde Roodwammes.

Zoo gezegd, zoo gedaan; de oude planken waren in

een omzien weggenomen en dreven op het water, zoodat er van de brug niets meer overbleef dan het geraamte, uit zware balken bestaande.

Over die balken heen, gingen wij, de een voor de andere na, naar den overkant der rivier.

Langs dien kant was de beek met struikgewas, dor riet van het voorgaande jaar, met eene wezenlijke wildernis bezet, en in welke het nieuwe groen van het voorjaar opschoot.

Van afstand tot afstand lag een vrijwilliger op den buik achter dat struikgewas; de linie telde voor het minst vijftig schutters, die allen met geweren waren gewapend.

Men had onderling het kruit verdeeld, doch men had niet meer dan twee schoten per hoofd.

De overige vrijwilligers braken den molen open, en in minder dan eene minuut was het oude gebouw, van onder tot boven, met scherpschutters bezet.

Deze loerde door een venster, gene stak zijn geweer door de spleet eener plank, een derde hield zich schuil aan de deur.

Diegenen van ons welke slechts met rieken, gaffels en vlegels gewapend waren, verborgen zich in het kreupelhout achter den molen, en zouden den vijand in den rug vallen, wanneer hij den ouden molen aantastte en langs daar het dorp wilde bereiken.

Roodwammes had, als een behendig generaal, alle mogelijke schikkingen genomen. Alles was doodstil in den molen; ieder van ons loerde den weg op. Men hield den adem in; men hoorde, zoo dacht mij, de harten kloppen.

De nadering van een dreigend gevaar, is een wonderlijk gevoel. De mensch berekent alsdan zijn zelfbehoud, en al wie kon, plaatste zich ook zooveel mogelijk tegen een der balken, die altijd een beter kuras waren dan den planken wand.

Ik zat naast Abel en een der molensteen, welke gansch

door stuifmeel overdekt waren; hij hield stijf zijnen vlegel vast en het oog op de deur gericht.

‘Zijt gij bang?’ vroeg ik fluisterend.

‘Toch niet!’ was het antwoord.

Eene beweging van Roodwammes, die zich echter om ons niet bekommerde, deed ons zwijgen.

Roodwammes zat op den eenen knie en staarde door eene vierkante opening van een paar handen groot. Hij lag daar kalm en geduldig op den loer, gelijk een jager, die bij helder maanlicht het voorbijsnellende wild afwacht.

‘Daar zijn ze!’ sprak Frits, die boven ons in de hane-balken zat.

Die weinige woorden deden een schokkend uitwerksel op ons:

‘Ja, daar zijn ze!’ herhaalde Roodwammes; ‘ze zijn talrijk. Daar zijn er verscheiden honderden. Opgepasst! geen vuur vóór dat ik het signaal geef! Stil, houdt u gereed!’

Mijn hart klopte geweldig; ik stond op om door eene spleet der planken te zien.

De gansche baan was door soldaten overdekt, die in een wanordelijke mengeling, over den zandweg staptten. Stappen is het woord niet: zij sleepten zich voort, gebukt onder den last van hunne wapens.

Haveloos waren zij, toen zij naar Holland trokken; maar om hunnen toestand, of liever hun uiterlijk, bij den terugkeer te beschrijven, daartoe vind ik geene woorden.

Velen waren schier naakt; de meesten waren blootvoets; hunne uniformen hadden allen vorm verloren. Ik zag de gekwetsten, die den arm in eenen doek droegen; anderen liepen kreupel en stonden van tijd tot tijd stil om te rusten; maar niemand bekommerde zich om hen; iedereen zorgde voor zichzelf. Nog anderen hadden doeken om het hoofd gebonden, gewis om hunne wonden tegen de onguurheden des weders te beveiligen.

Toen zij den molen en het dorp in 't oog kregen, ging er een algemeen Hoerrah! op. Men wees elkander den toren aan, en 't was of heel de bende schreeuwde: Daarheen! daarheen! Men verhaastte den stap. Een half uur later zou het dorp afgestroopt en uitgeplunderd zijn geweest; doch Roodwammes was daar!

Zoohaast de officier, die zich aan het hoofd der groep bevond, de brug opgebroken zag, kommandeerde hij halt, aan welk kommando men slechts onwillig gehoorzaamde.

Tien of twaalf soldaten kwamen als tirailleurs vooruit om den weg te verkennen; wij zagen dat de vluchtelingen een onverhoedschen aanval duchtten.

De kolonne bevond zich op een gewerschot afstand van den molen. Roodwammes riep: Vuur! en venster, spleet en deur van den ouden molen, braakten vlam en rook.

Het planken gebouw daverde en kraakte; het was in dikken en stinkenden damp gehuld, waaruit andermaal vuurstralen flikkerden.

Ik dacht ineens doof en blind te zijn geslagen, en ik bonsde van den molensteen, waarop ik gezeten was, alsof ik er door eenen kogel werd afgeworpen.

Wij hoorden buiten een verschrikkelijken kreet; maar de kruitdamp belette ons te zien.

God in den hoogsten der hemelen! Een oogenblik daarna gevoelden wij des te beter. Wij hadden een commando gehoord en er volgde eene ontploffing van geweren, en boven en rechts en links van ons kraakte, ratelde berstte, scheurde de molen, alsof hij door eenen donderslag in stukken vloog, en ons allen zou verpletteren.

Er steeg een akelig gehuil onder ons op; twee of drie vrijwilligers waren gekwetst en een zelfs tuimelde uit de hanebalken, waarin hij gezeten was, naar beneden.

‘Abel, Abel!’ hoorde ik roepen.

‘Frits, Frits!’ riep de aangesprokene. Zij verzekerden

zich, of zij in die ontploffing ongedeerd waren gebleven.

Ik hoorde in al die verwarring de stem van Roodwammes, helder klinkend, galmend als eene klok, die alarm luidt in het oogenblik des gevaars.

‘Moed, moed!’ riep hij; ‘Vuur!’ en een deel der vrijwilligers, die hunne geweren nog niet hadden afgeschoten, losten ze nu op de Franschen, die *à la bayonnette* en onder een huilend geroep, op ons afkwamen.

Dat nieuwe geweervuur deed hun echter achteruit stuiven; daarbij de linie schutters langs de rivier gelegerd, gaf vuur en uit het kreupelhout sprongen de vrijwilligers met gaffel en riek te voorschijn.

Wij hoorden een oogenblik een verward geluid. Waren het menschenstemmen? Ja, daarvan was ik overtuigd; maar zoo wonderlijk, zoo akelig heb ik nooit menschen hooren schreeuwen en huilen. Het duurde maar een oogenblik; want de Sansculotten deinsden achteruit, en wij hoorden wel aan het ‘Slaat dood! slaat dood!’ dat wij meester van de brug waren gebleven.

Roodwammes had de deuren van den molen openerukt en sprong naar buiten, anderen volgden. Ik zie nog hoe Frits over ons, over Abel en mij, kwam heengesprongen; hoe, weet ik niet, want alles was in verwarring, en ik was zelfs verwonderd te zien dat de molen, dien ik had voelen waggelen en hooren kraken, bij het pelotonsvuur der Franschen, nog recht stond en wij nog leefden.

Door den kruitdamp heen die, gevoegd bij de avondschemering, de voorwerpen min of meer onduidelijk maakte, zagen wij de kolonne met spoed langs de rivier afzakken, vervolgd door de linie tirailleurs.

Slechts eene voorwacht had een oogenblik aan de brug derf aanval beproefd; het overige der kolonne had in hare vlucht, onmiddellijk eene zijdelingsche richting genomen.

‘De Franschen zijn kloeke soldaten,’ had ik Roodwammes een uur te voren nog hooren zeggen, ‘maar als

ze eens een loopje nemen, kan geen duivel hen tot staan? brengen.'

De schrik zat in de republikaansche krijgers, en ze dachten gewis dat de oude molen, de weg, de rivier en het dorp reeds door de Pruisen bezet waren.

Ik stond op het rad van den molen en zag de soldaten rechts en links vluchten, om zich hoogerop, waar men buiten het bereik der kogels van de vrijwilligers was, weer te vereenigen.

Er waren nu, zoo het mij toescheen, geene gekwetsten, geene vermoeiden, geene kreupelen, geene verminkten meer; de schrik had hunne voeten bevlugeld.

Slechts twee, welke door het brandend lood getroffen waren, lagen voor eeuwig bewegingsloos op den zandweg; een dezer had eenen kogel in de borst, den anderen had men de hersens ingeslagen.

Aan een der balken van de brug klampte zich wanhopig een gekwetste vast; de ongelukkige hing in het water, welks oppervlakte, zoo dacht ik ten minste, door het bloed gekleurd was.

Ik zie nog zijn bleek en bebloed hoofd, en zijne handen boven het water uitsteken; ik hoor hem nog om hulp kermen.

Roodwammes sprong op eenen der balken en was op het punt hem den loop van zijn fusiek toe te reiken en hem te redden, toen de ongelukkige den balk losliet en in den kolk, vóór den molen, zonk....

Nog eens kwam hij met het hoofd boven, stiet een akelig geluid uit en zakte toen in zijn watergraf, dat schier op hetzelfde oogenblik weer effen werd.

Den volgenden dag zou de stroom het lijk voortstooten tot onder het zware molenrad, alwaar het vermorzeld, gemalen en in stukken opgeworpen zou worden. Dat zegde Frits ten minste, en die kon het wel weten.

Wij hadden vier gekwetsten, doch hunne wonden waren

juist niet erg; ze waren recht fier; en toen de vrijwilligers zich andermaal verzamelden, waren zij opgewonden van vreugde en schenen eensklaps in oude soldaten, aan het vuur gewoon, veranderd te zijn.

Vooruit! men wilde vooruit; schieten en doodslaan was immers plezierig! Het ophangen van Pasque had hen nog doen rillen; maar het zien van de twee lijken, die in een bad van reeds verdikt bloed lagen, het reddeloos verdrinken van den gewonde, maakte geen anderen indruk dan dien van: ‘Nog meer! nog meer!’

Zóó is de mensch: hij is evenals de tijger; als hij eens bloed gelekt heeft, wil hij bloed slurpen, slurpen met volle teugen.

Roodwammes vervolgde de vluchtelingen niet; hij liet ze den rivierkant afzakken, en hoogerop de beek overtrekken. Het dorp was gespaard gebleven en wij trokken er triomfant binnen.

Alvorens heen te gaan, wierp ik nog eenen oogslag op den molen; hij scheen in die korte oogenblikken wel honderd jaar ouder, ik wil zeggen, meer vervallen te zijn geworden. De wanden van het dak waren doorschoten, gesplinterd, gespaanderd; planken hingen gespleten naar beneden; de deur was uit hare hengsels geslagen; het dak was, ten gevolge van gebroken sparren, op twee of drie plaatsen verzakt.

Het dorp was schier ledig; maar wij vonden er toch nachtverblijf, eten en drinken en nieuwe manschappen; maar ook anderen, toen de eerste drift gekoeld was, verlieten ons en keerden naar huis terug: onder deze waren Frits en Abel.

Roodwammes liet heengaan en komen wat wilde; mij dunkt dat, ware hij alléén geweest, hij de vervolging nog zou hebben voortgezet.

Velen van ons sliepen in een ledig huis; wat mij betreft ik kon niet slapen en ging buiten de pachthoeve.

De maan scheen helder; daar waar de huizen en schuren geen breede schaduwen afwierpen, was het licht, bijna zoo licht als bij dag.

Buiten aan het venster stond Roodwammes; hij leunde tegen den muur, de armen op de borst gekruist, en rookte met welgevallen zijne pijp.

De onbekende stond daar als een vreedzame pachter, die, na volbrachten arbeid en het genoten avondmaal, in de koelte wat kwam luierikken en zijne pijp rooken.

Na eenige opgenblikken zegde Roodwammes:

‘Waar zijt ge vandaan?’

‘Van Antwerpen,’ was het antwoord.

‘Hoe komt ge hier?’

‘Ik was het Fransche leger gevolgd.’

‘En nu zijt gij in het kamp der patriotten?’ liet hij er eenigszins verwonderd op volgen.

‘Ik haat de *citoyens*.’

‘Waarom?’

‘Omdat ik dacht dat ze dapper en onverwinnelijk waren.’

‘En gij hebt integendeel gezien, dat, eens aan 't loopen, zij het hart in de schoenen hebben. Hebt gij geene wapens?’

‘Niets dan eenen sabel, zoo bot dat men er nauwelijks boter meê kan snijden.’

Roodwammes lachte.

‘Ge zult hem morgen bij den smid doen slijpen. Zie hier nog eene pistool; 't is een goed wapen. Doe uw best om nu kruit en lood te krijgen.’

Ik nam de pistool; 't was eene holsterpistool van eenen dragonder of huzaar. Ik haalde den haan over, deed den trekker spelen, en de vonken schoten helder uit de gladde stalen pan; daarna deed ik den laadstok in den loop klingelen. Het wapen werd bevonden in goede orde te zijn; er ontbrak mij niets dan lood en kruit. Dat echter

was de grootste zwaarigheid. Ik kon niet hopen dat Roodwammes mij iets van zijnen voorraad zou meêdeelen; hij was gierig op elk korreltje kruit.

Er schoot mij iets te binnen: aan den molen waren twee Sansculotten gevallen, en de vrijwilligers hadden ze, als een bewijs van hunnen doortocht, ter plaatse achtergelaten.

Wie weet, of daar niet een voorraad kruit en lood zou te vinden zijn.

Ik volgde den weg, die naar den molen leidde. Alles was rustig. De maan deed het water der rivier, alsof zij met zilveren schilfers bedekt was, glinsteren, en het eenige gerucht dat zich liet hooren, was het murmelen van het water tusschen het slapende molenrad.

Mijn hart klopte toen ik voor de balken der brug stond; een oogenblik aarzelde ik, doch ik had den moed den overkant der rivier te bereiken.

Daar lagen de twee *citoyens* in het zand: de een was met het aangezicht op den grond gevallen en scheen zich in het diepe karrespoor te willen verbergen.

Het lijk was reeds uitgeplunderd, ten minste in wat de wapens betreft: de patroontesch, sabel en geweer waren verdwenen, en ik wendde mij naar het tweede lijk.

Dit laatste lag op den rug en de wijd geopende oogen waren op mij gericht. Ik zal dat bleeke gelaat, die groote, strakke oogen en dien halfgeopenden mond, kortom, die vreeselijke uitdrukking op dat wezen nooit vergeten. De *citoyen* scheen mij na den dood nog te dreigen, en er was een oogenblik dat ik dacht hem te zien herleven, zich oprichten en mij met zijne lange armen vastgrijpen.

Er kriemelde een wonderlijk gevoel tot in mijne haren; mijn hart klopte en ik bleef besluiteloos op eenige stappen van het lijk staan.

Bang zijn lag niet in mijn karakter; maar die nachtelijke stilte, die eenzaamheid, dat geheimzinnig ruischen van het

molenrad, het maanlicht zelfs, verhoogden het spookachtige in dat doodbleeke wezen, dat mij voortdurend aanstaarde en zelfs elke beweging scheen te volgen.

Daarbij, ik moest het lijk omkeeren om aan de patroon-tesch te geraken, en dit denkbeeld deed mij huiveren.

Er steeg een dof gerucht langs den kant van het lijk op en ik stond, eer ik er mij rekening kon van geven, aan de overzij der brug, in de deur van den molen.

Het gedruisch was geene inbeelding geweest; eene lange, zwarte gestalte verscheen op den rivierkant, en 't scheen mij toe, dat zij over het voetpad heen en recht op den molen aandreef.

Langs den anderen kant, op de groote baan, hoorde ik op dat oogenblik, den hoefslag van een paard en schier terzelfder tijd zag ik inderdaad eenen ruiter naderen.

‘*Werda?*’ riep de zwarte gestalte op den oever.

De ruiter antwoordde, steeg af, bond zijn paard aan den tak van eenen boom en de twee gestalten naderden elkander, schenen zich niet het minst om de twee lijken te bekommeren, en richtten zich naar de afgebroken brug.

Ik sprong binnen en klauterde op eenen der balken: in die schuilplaats was ik veilig en kon de twee vijanden of vrienden rustig laten voorbijtrekken.

Maar neen, fluisterend sprekend, hielden zij vóór den molen stil en traden welhaast binnen.

Ik hield me zoo stil als eene muis, loerde naar beneden en spitste de ooren.

Daar sprankten de vuurvonken uit den keisteen; ik zag een puntje vuur, dat door een der personen werd aangeblazen; een oogenblik daarna brandde een solferstek in zijne hand en eindelijk eene kaars.

Ik zag dat de persoon, welke ze vasthield, het vet op den molensteen liet druppelen en daarna de kaars daarin vastmaakte, terwijl de andere eene ronde deed in en om den molen.

Toen de tweede persoon terugkwam, en beiden hunne mantels afdeden, bemerkte ik dat een hunner een officier was, doch hij droeg eene uniform, die ik nog niet had gezien; de andere was... ja, ik herkende hem wel! *citoyen* Thierry, de handlanger van Pasque, Doche en Publicola, welke laatste, tijdens het beleg van het kasteel van Antwerpen, voor zijne gepleegde schurkerijen, gefusilleerd was.

Zie, ik had op dat oogenblik liever bij Roodwammes, in het dorp, gezeten!

De minste beweging kon mij verraden, en wie weet! wat schurk die onbekende was.

Wat er tusschen beiden gezegd werd, verstond ik niet. Ik kon slechts hier en daar het Vlaamsche woord van Thierry opvangen, die, zooals gezegd is, de zoon van meester Davits, den klokkenist der kathedraal van Antwerpen was, en die afgebroken woorden leverden mij geen duidelijken volzin op.

De andere sprak zoo ongeveer als de Pruisische schoolmeester van het dorp; ik hoorde het aan zijn *donnerwetter*.

't Moest dus een officier van het Pruisische leger zijn, dat in aantocht was.

Wat deden die twee geheimzinnige personen in dien eenzamen molen? Waarom bogen zij zich over eene kleine kaart, en volgden zij op deze, met den vinger, verschillende richtingen?

Het scheen mij wel toe, dat *citoyen* Thierry de ondergeschikte was; want hij sprak niet op hoogen toon, zooals de Pruis; *hij* zat met ontbloot hoofd, terwijl de andere zijne gegaloneerde policiemuts op het hoofd hield; *hij* was het die met den vinger de kaars snutte, als de wiek te lang werd en het licht deed verflauwen en blaken, en eindelijk zag ik hem ontstellen en nog onderdaniger spreken, toen de Pruisische officier overeind stond en hem eene pistool, met overgehaalden haan, op de borst zette.

Het bleek, dat hij den *citoyen* eene bekentenis afdwong;

want deze lichtte de rechterhand op en ik hoorde hem zeggen: ‘Ik zweer het u.’

Het pistool zakte; de officier nam de kaart en borg ze in zijne uniform; hij wierp daarna twee of drie handenvol zilverstukken op den molensteen, waarop zij klingelden alsof er een klokkenspel in den ouden molen gespeeld had.

Terwijl de *citoyen* het geld opraapte en dit in eenen gordelriem, om zijn middel gesespt, verborg, verliet de officier den molen.

Een oogenblik daarna nam Thierry het licht in de hand, zocht rond of er geen enkel stuk gevallen was, blies daarna de kaars uit en de oude molen was weer in duisternis gehuld.

Ik bewoog mij nog niet; de gebeurtenissen van den nacht hadden mij verlamd.

Eerst lang daarna maakte ik eene beweging, en kwam eindelijk uit mijnen schuilhoek te voorschijn.

Slechts geruimen tijd later heb ik geweten wat die twee menschen 's nachts, in den ouden molen, deden: de een kocht, de andere verkocht er geheimen, omtrent den aftocht van het Fransche leger.

Toen wist ik daarenboven dat de *citoyens* Thierry en Doche, de handlangers van Pasque waren geweest, in de misdaad op den armen Niels gepleegd.

‘Thierry,’ hoorde ik van kapitein Cordonnet, ‘verkocht op dat oogenblik en in dien molen, het Fransche leger en even als Judas, trok hij de dertig zilverlingen.’

Ik ijldde naar het dorp, want ik wilde Roodwammes meêdeelen wat ik in den molen gezien had; doch Roodwammes en zijne vrijwilligers waren opgetrokken, en dit was stellig het grootste verdriet dat mij kon worden aangedaan.

‘Waar zijn ze heengegaan?’ vroeg ik aan een kleinen knaap, die met twee handen te gelijk in eenen put-emmer

plonste om zich te wasschen, 't geen hem zeker niet elken dag gebeurde.

‘Langs daar,’ antwoordde hij en wipte het hoofd op, om mij alzoo de richting aan te duiden.

Mismoedig en tevens boos dat men mij had achtergelaten, volgde ik den weg, altijd hopend de bende in te halen.

XI.

Voorwaarts!

Was ik een verkeerden weg ingeslagen? Ofwel had Roodwammes met zijne bende eenen zijweg gekozen?

Ik weet het niet; maar de zon stond reeds hoog aan den hemel en nog had ik geen spoor van mijne nieuwe vrienden ontdekt.

De akkers, de weiden - met een woord, de gordel bouwgrond rond het dorp, lag achter mij; ik bereikte de heide, eene uitgestrekte en eenzame vlakte.

Ik staarde rechts en links; ik keerde op mijne voetstappen terug; ik sloeg eenen zijweg in: te vergeefs! Telkens kwam ik weer op de vlakte terecht.

In de verte bemerkte ik, aan den blauwen horizon, eenen dorpstoren, die boven den donkeren kring der bosschen uitstak.

Een dof gedommel steeg langs dien kant op; het werd duidelijker naarmate ik naderde.

Eensklaps zag ik op den rand van het bosch eenen ruiter, die eerst in draf voortreed, dan stapte en eindelijk

stil stond; zijn uitgetogen sabel flikkerde in de zon als een bliksemflits.

Tot welk leger behoorde hij? Gewis niet tot dat der vrijwilligers. Ik moest mij dus in de nabijheid van het leger der Pruisen, of van de Sansculotten bevinden.

Het antwoord was mij gansch onverschillig; het waren immers soldaten, en bij elke partij had ik vrienden; ik stapte dus moedig vooruit.

De cavalerist wachtte mij af, misschien omdat hij niet tot mij kon komen, ten gevolge eener waterkweb. Op eenigen afstand riep hij mij een paar woorden toe, die ik niet verstond.

Ik bemerkte wel dat hij niet zeer goed gezind was, want hij zwaaide dreigend zijn langen sabel; ik was echter gewoon met soldaten om te gaan en naderde stout.

In eenen oogslag was de ruiter van zijn paard gestegen; maar pal stond ik, al naderde hij mij met vlammen blik.

De Fransche dragonder, ik herkende nu zeer goed de uniform, greep mij bij den kraag, maar berstte plotseling in een luid gelach uit, toen ik, gewis op een wonderlijken toon, den kreet van *Vivat de république!* uit den gorgel wong.

Met eene stevige hand vastgegrepen, werd ik voor op het stokmagere paard gezet, en inderdaad! ik was bevreesd dat wij door het arme beest zouden heen gezakt zijn, toen de dragonder zelf weer vlug in den zadel sprong, en langs den boschkant voortreed.

Wij ontmoetten andere ruiters en ook infanteristen, die in kleine groepen door het kreupelhout voortgingen.

Een cavalerist trok de pistool, die ik in den broeksband droeg, te voorschijn, onderzocht het wapen, scheen het zeer goed te keuren, stak het in zijn holster, gaf mij ter vergelding eene streep met het plat van den sabel en reed voort terwijl de andere lachten, omdat ik een zoo bitter

gezicht trok en de plaats wreef, waar de brutale kerel mij gemeten had.

Ik heb later begrepen, dat ik in de handen der uiterste patrouilles van de achterhoede gevallen was, terwijl deze laatste, meer binnenwaarts den terugtocht op Antwerpen voortzette.

Door mijn eersten ruiters werd ik aan eenen anderen, en vervolgens aan eenen infanterist overgeleverd, die mij de ooren schier van het hoofd scheurde, en eindelijk zag ik eene talrijke legerbende over den zandweg voorttrekken.

Wat inzicht had men met mij? Ik weet het niet.

Wellicht hield men mij voor eenen spion, en ik had een zeer lastig kwartier uurs kunnen doorbrengen, indien ik op eenige stappen voor mij, kapitein Cordonnet niet bemerkte had, of ten minste dat voortstappende wezen scheen zijne schim te zijn.

‘Kapitein Cordonnet, kapitein Cordonnet! *Vivat de république,*’ riep ik luidkeels.

De aangeroepene lichtte het hoofd op; hij herkende mij en wisselde eenige woorden met den republikaan.

Ik wachtte den uitslag van het gesprek niet af, rukte mij los, greep de hand van den kapitein, kuste die en hij trok die hand niet terug, maar drukte de mijne, als hadde hij een ouden vriend weergevonden.

Op dat oogenblik had ik eerst de vaste overtuiging, dat het kapitein Cordonnet in vleesch en bloed was.

De lange, flinke man zag er bleek en vermagerd uit; zijne uniform hing aan flarden, was vuil, besmeurd en onkennelijk. De rechter elleboog stak door de mouw en zelfs door het hemd. Zijn schoeisel was gescheurd, en ik zag zijne bloote voeten. Toen hij zich omwendde, bemerkte ik dat hij den linkerarm in eenen doek, aan den hals vastgemaakt, droeg.

Wat moest hij veel en lang geleden hebben! Maar hoe fier was zijn oog! Het tintelde zelfs meer dan vroeger,

misschien wel ten gevolge der lijkkleur, die zijn gelaat overdekte.

Ik stapte naast den kapitein voort; een gesprek voeren konden wij niet, omdat ik het Fransch en hij het Vlaamsch niet machtig was. Soms hief ik het oog op en ontmoette dan zijn toegenegen blik.

Een paar maal klopte de kapitein mij op den schouder, zooals men een trouwen hond beloont en aanmoedigt.

Veel zorg en moeite heb ik dien dag den kapitein bespaard. Als wij halt hielden, doorliep ik den omtrek om hier of daar een schep helder en verfrisschend water te vinden.

Op een stuk brood was niet te hopen. De streek was letterlijk kaal geschoren; zij was naakt als mijne hand en de soldaten, uitgeput van honger en vermoeienis, vloekten die woestijn, welke zij echter zelf hadden doen ontstaan.

Ik kan op dit oogenblik niet juist meer zeggen, op welke wijze de achterhoede was samengesteld; ik herinner mij enkel dat zij uit verschillende wapens ruitery, uit vliegende artillerie en voetgangers bestond.

De troepen hadden, even als die welke ik reeds had zien terugkeeren, een armoedig, ellendig en deerniswaardig uiterlijk.

Ik heb later dikwijls hooren zeggen: 'De Fransche soldaat is altijd vroolijk, en zingt zelfs in het grootste verdriet.' Doch ik kan u verzekeren, dat ik niets bemerkte 't geen blijgeestigheid verraadde, en geen enkel die nog de *Marseillaise* of de *Carmagnole*, zooals hij vroeger deed, aanhief.

In armoede ja, kan de Fransche soldaat zingen. Ik had een deel van het leger van Dumouriez gezien, toen het eenige maanden geleden Antwerpen binnentrok en alles behalve weelde had. Het was toen blijgeestig, omdat het te Jemappes overwinnend was; maar in de neêrslag, ken

ik ook niets meer ontmoedigd en ontzenuwd dan de Fransche soldaat.

Ditmaal sleepten de ongelukkigen hunne lamme beenen, meestal stilzwijgend of morrend, door het zand voort.

Van tijd tot tijd ontwaarde ik een Sansculotte die, bleek en uitgemergeld, aan den kant van den weg gezeten was en met een droevig oog de troepen zag voorbijtrekken. Zij gingen naar Frankrijk terug; zij hadden immers nog kracht en gezonde leden; maar zou hij, de ongelukkige, zijn vaderland weêrzien?...

Ach, wat wierpen die afgebeulden, smeekende blikken op de ruiters of op de voorbijtrekkende kanonnen.... Eene kleine plaats daar en een oogenblik rust, zouden zij gaarne met een glas van hun bloed betaald hebben....

Ik heb er een gezien - en nooit zal dat wezen uit mijn geheugen gewischt worden - die blootshoofds en blootvoets tegen eenen boomstam leunde. Een der neêrhangende takken hield den krijger recht; want... hij was een lijk.

De oogen van dien doode waren verglaasd en wijd open, en de mond gaapte: het was, of wij voor hem defileerden en hij ons kommandeerde.

Sommige soldaten gingen onverschillig, zonder schier het hoofd op te lichten, voorbij; anderen sloegen vluchtig een somberen en bedroefden blik op dat akelige wezen; nog anderen wierpen den dooden generaal, zooals zij hem noemden, een spotwoord toe en er was zelfs een infanterist, die hem een stuk pijp in den gapenden mond stak.

Ik wendde het hoofd om, doch later heb ik dikwijls aan dien soldaat gedacht; het was alsof hij, op bevel van de dood, ons telde, om te weten hoeveel prooi zij, eenige uren later, nog zou inoogsten....

Wat is de oorlog toch een wreed, een harteloos iets!

Ook viel er soms een der paarden, die voor de kanonnen gespannen waren; men sneed de strengen door, ruimde

het stervende dier, zooveel mogelijk, uit den weg, en... voort! ging het, voort!

Minder dan ik eene juiste opgaaf der troepen kan doen, zou ik een volledig denkbeeld van de marsch, of andere krijgskundige bijzonderheden kunnen geven. Dat alles is straks eene halve eeuw geleden, en ik heb mij later over het een en ander slechts moeilijk kunnen vergewissen.

Ik ga dus meestal mijne herinneringen te rade.

De achterhoede marcheerde op twee niet ver van elkander liggende wegen, en werd rechts en links door patrouilles cavalerie, tamelijk ver uiteen gespreid, gedekt.

De twee wegen versmolten zich in een klein gehucht, dat grootendeels in puin en asch lag, en vormde buiten de huizen een enkelen weg, die op een polder- of moerasachtige vlakte uitliep.

Op dat punt vormde zich eene waterstreep, die rechts en links in de poldergronden verloren liep, en alleen eene houten brug gaf toegang om de overzij te bereiken.

Dààr gekomen, was de achterhoede gered; de brug werd opgebroken, en er lag een tijdelijke hinderpaal tusschen de aanvallende en aftrekkende kolonnes.

Doch rechts van ons strekte zich eene lange streep mastbosch uit, welke te ver van ons korps lag, om door de scherpschutters bezet te worden.

Dit mastbosch verborg eenen weg, die op de kleine brug uitliep en langs welken - wij wisten dit eerst later - de vijandelijke cavalerie misschien eer dan wij, het reddingspunt zou kunnen bereiken.

Was het die weg, welke *citoyen* Thierry 's nachts in den molen verraden had?

Een dof gedommel steeg in de verte op, het alarm verspreidde zich in het legerkorps: de vijand was daar en kondigde zich als een opkomend onweêr aan.

Ik weet niet welk electrisch vuur door de gelederen liep; maar de straks gebogen hoofden werden opgelicht, de

straks nog ziellooze oogen fonkelden akelig, de verlamde hand omklemde krampachtig het geweer, de voeten kregen hunne spierkracht weêr.

Ik dacht in den aanvang dat de moed in allen herleefde: 't was, bij het overgroot gedeelte der achterhoede, slechts zucht naar zelfbehoud.

De vliegende artillerie ijde dwars door het gehucht vooruit en richtte zich naar het bedreigde punt; de cavalerie joeg in snelle vaart achter het gehucht om, ten einde zich op het gegeven punt met de artillerie te vereenigen; de infanterie forceerde de marsch.

De brug, de brug in ons bezit, of wij waren afgesneden en verloren!

Men kan geen juist denkbeeld van een dergelijk oogenblik opvatten, indien men het nooit heeft beleefd.

Die hortende, schokkende en botsende vaart der zware kanonnen; de rennende paarden, door zweep, spoor en stem aangevuurd en soms steigerend, soms bonzend vallend; die razende jacht der ruiters, wier paarden, hoe mager ook, met vliegende manen en gerekten staart, als eene vluchtende kudde bijeen schuilen en in eene stofwolk verdwijnen; de oogenblikkelijke verwarring welke er ontstaat, als een der paarden struikelt en met zijnen ruiter neertuimelt, terwijl de gansche jacht over de gevallen heen vliegt; dat koortsachtige, onbegrijpelijke gevoel, de angst, de drift, de onrust of de moed, welke de soldaten bemeesteren, als de woorden: 'De vijand is daar!' worden uitgesproken; dat alles laat zich gevoelen, niet beschrijven.

Ik bevond mij op het oogenblik, waarvan ik hooger sprak, op eene plaats van waar ik den eersten schok tusschen de ruitery, in oogenschouw nemen kon.

De Pruisische cavalerie verscheen op den door het mastbosch bedekten weg, en ontplooiden zich in de vlakte.

Het was als een kloek, machtig en onstuimig voorwaarts rollend, stalen bolwerk, in en boven hetwelk duizenden

bliksems flitsten, want de zon deed de uitgetogen palassen, de wapens en uniformen, verblindend schitteren.

Een ontzaglijke scherpe en doorsnijdende kreet steeg in de verte op; de grond daverde onder den hoefslag der paarden, alsof de donder in den schoot de aarde verborgen zat.

De Fransche cavalerie wachtte hare artillerie niet af; zij viel met den verschrikkelijken kreet van *Vive la république!* die te Jemappes de Oostenrijkers reeds had doen deinzen, de Pruisische troepen aan, en de twee kolossale monsters versmolten zich eenige oogenblikken en verdwenen in eene wolk van stof en rook.

De gelederen der Pruisen waren, wel is waar, niet gebroken, maar zij plooiden; de tweede charge der Franschen was heviger dan de eerste en nu was ook de artillerie ter plaatse. Het kanon braakte zijn schroot, en 't scheen mij toe dat de grond berstte en scheurde, en een tot nu verborgen krater zijn vuur donderend opwaarts wierp.

De Franschen waren meester van het bedreigde punt.

De Pruisen kwamen nu echter aan alle kanten opdagen; rechts en links was de achterhoede omsingeld. Het *Vorwärts! Vorwärts!* klonk ons dreigend in de ooren.

Toch kon de vijand slechts stap voor stap naderen; want de Franschen, zich telkens concentreerende, hadden al hunne krachtdadigheid herwonnen en iedere haag, iedere muur, iedere boom, ieder schutsel werd eene batterij, welke vuur, verdelging en dood braakte.

Ik bleef immer in de nabijheid van kapitein Cordonnet; in de hand welke hij vrij had, zwaaide hij den degen, en gansch mijn leven zal ik hem zien, hoe hij, in zijne gehavende uniform, blootshoofds, den gekwetsten arm nog altijd in den draagband, onder het aanheffen van *En avant, citoyens!* vooruitsprong, en aan de zijnen den weg wees om te overwinnen of te sterven.

Ik hoorde weldra geen kogelgeschuifel, geen trompetgeschal, geen tromgeroffel, geen kommando, geen gekerm, geen wraakgeschreeuw meer; alles versmolt zich in een vreeselijk gedommel.

Ook zag ik niets meer van al de ellende, het bloed en de vermorzelde ledematen van degenen, welke vielen en op den grond uitgestrekt bleven liggen.

Het ging over alles heen, vooruit, vooruit! en in dien stroom van bloed en vuur, ik zal niet zeggen, stapte ik voort, maar werd ik letterlijk voortgerold.

De Fransche troepen hadden met voortreffelijken uitslag gestreden, en het gelukte den bevelhebber, buiten het dorp zijne soldaten volledig te verzamelen.

Ik heb gezegd dat er één enkele weg van het gehucht naar de brug leidde, welke laatste in de macht van onze cavalerie en artillerie gebleven was; ik zeg *onze* - want ik behoorde immers weer tot het republikaansche leger?

Al strijdende rukten de troepen, in zes kolonnes, drie aan elke zijde der baan, voorwaarts. Op de baan zelve bevond zich het overige der artillerie, welke tusschen de ruimte, die er tusschen de kolonnes gehouden werd, het schroot over de heide zaaide, en de vlakke zooveel mogelijk zuiver hield.

Een verschrikkelijker marsch dan deze heb ik nooit gezien.

Herinnert gij u dat gij in uwe jeugd, den schooljongen die de wetten der eerlijkheid geschonden had, door de 'kardons' deedt loopen, terwijl het aan de twee rijen bengels vrijstond, hem middelerwijl zooveel slagen toe te dienen als mogelijk was?

Hebt gij nooit hooren vertellen, dat men vroeger den soldaat tot straf door de spitsroê deed loopen, terwijl eene hageljacht stokslagen op zijnen rug neerkwam?

Welnu! wij liepen niet, neen! wij gingen stap voor stap, door een 'kardons', door eene spitsroê van gloeiende kogels.

Och, het was zoo verschrikkelijk! De arme soldaten vielen als weggemaaid en men stapte onbarmhartig over de dooden, alsof het enkel een verpletterend ongedierte was geweest.

Wij lieten eene lange rij van bloedige lijken, gebroken kanonnen, stervende paarden achter ons, doch niemand wendde het hoofd om; altijd voorwaarts! want ginds, op korten afstand voor ons, lag redding en behoud.

Ik bleef tot nu toe vrij geregeld aan de zijde van kapitein Cordonnet. Ik was gansch met bloed bemorst, want meer dan eens was ik ever lijken heengetuimeld, of was mij een bloedstraal van een der vallende soldaten, op het lijf en in het aangezicht gespoten; ik had mij letterlijk in het bloed gewenteld.

Een juist denkbeeld geven van de gevoelens, welke mij in die verschrikkelijke oogenblikken beheerschten, zou onmogelijk zijn. Dit weet ik, dat mijne tanden klapperden en ik over al mijne leden rilde; maar de kleine tamboer, een knaap van veertien of vijftien jaren, rilde niet - neen! Die sloeg, bij het vallen van dien kogelregen, nog al de signalen.

De vijandelijke troepen daagden meer en meer op; het vuur werd heviger en de hoop om buiten dien gloeienden kring te geraken, werd allengs kleiner.

Soms klonk de stem van Cordonnet boven al dat gebulder uit, en ik hoorde de afgebroken woorden: *Patrie.... République.... en Avant!*

Eensklaps deed zich een verschrikkelijken slag hooren. Het was of de grond in de hoogte bonsde; gansch de vlakte scheen donderend te kraken, te scheuren en tot brokken te slaan. Een onmetelijke vuurberg, bekroond door een zwartgrauwe damp, steeg aan den kant der brug, tot aan de wolken, in de hoogte.

De vijand was, niettegenstaande alles, meester der stelling geworden en had ze in de lucht doen springen.

De slag deed mij wankelen en vallen. Wat heb ik verder gezien? Ik weet het niet. Een krijgsgeschreeuw, dat een oogenblik alles overheerschte - een verdubbeld rumoer, geknetter en geknal - eene laatste poging van het republikaansche leger, om zich, hoe bloedend en gewond ook, op te richten - en toen viel het, neergesabeld en onder de hoeven der paarden vertrapt, in den drabbigen poldergrond.

Ik was in tijds naar een omgevallen treinwagen gekropen.

De Pruisische huzaren stormden met een razend Hoerah! als wilde jagers, als furiën over mij heen. Hunne dolmans vlogen achterwaarts in den wind, gelijk de manen en staarten hunner brieschende paarden. De ruiters zwaaiden hunne sabels en spoorden immer hunne rossen aan.

Al wat nog van onze achterhoede overeind stond, zakte neer als korenhalmen, die door de zeis van den maaier worden neergeslagen.

XII.

Op het slagveld.

Hoe lang heb ik bewusteloos op het slagveld gelegen?

Dat kan ik niet zeggen. Toen ik tot bewustzijn terugkeerde, was het nacht of ten minste schemerdonker; want de maan wierp een twijfelachtig licht over het slagveld.

Ik richtte mij op; mijn hart klopte geweldig. Verwonderlijk! ik betastte mij zelf, alsof ik mij wilde verzekeren dat ik nog leefde.

Ik wierp eenen blik om mij heen; het helsch gedommel dat eenige uren te voren op de vlakte heerschte, had plaats gemaakt voor eene doodsche stilte.

Naast mij lagen soldaten met gekleefd hoofd, bloedenden, doorschoten buik; zij sliepen nu voor eeuwig naast den Pruisischen huzaar, die hen had neergesabeld, zooals deze op zijne beurt door de republikaansche bajonet naar de andere wereld gezonden werd.

Eenige uren te voren hadden zij nog een schrikverwekkend uitzicht; nu lagen zij daar machteloos en vóór het opgaan der zon, zouden de raven en roofvogels veilig op hen neerslaan en hun de oogen uitpikken, terwijl de honden zich wellicht aan hun hart zouden komen verzadigen.

En de republiek, voor welke zij gevallen zijn? En de Koning, die hen in het vuur heeft gezonden?

Men zet een zwart kruis achter den naam in het register, het blad wordt omgeslagen, misschien wel toegeplakt, opdat men nooit het wezenlijke verlies zou kunnen vermelden.

Ik wilde mij vergewissen omtrent de plaats, waar ik kapitein Cordonnet voor 't laatst gezien had.

Bij het opstaan gleed mijn voet, ongetwijfeld in eenen bloedplas, uit en ik struikelde over den kleinen tamboer, dien ik in het heetste van het gevecht zoo manhaftig de trom had zien slaan.

Ik meende den kleinen tamboer te hooren zuchten, en 't was of men mij bij het been greep. Met een geweldigen sprong verwijderde ik mij van de plaats, als ware ik in een slangennest gevallen, en keerde in mijnen schuilhoek terug.

Was de trommelslager niet dood en was hij het, die mij bij het been greep? Ofwel had mij enkel mijne verbeelding die poets gespeeld? Ik beken nu, tot mijne spijt, er niet aan gedacht te hebben den toestand van den knaap nader te onderzoeken.

Arme jongen! Zoo jong gestorven! Wie weet hoe uwe

arme moeder zal geweend hebben, toen zij u niet zag terugkeeren!

Op dat oogenblik dacht ik aan mijne eigene moeder en het verlangen om thuis, in onze kleine, vreedzame appelkraam, onder de breede uitstek te zitten, kwam levendig in mij op.

Plotseling leende ik het oor naar een zwaar geplons in het water: een paard sprong uit eene drabbige gracht, brieschte en schudde zich gedruischmakend, waarna het met gerekten hals, als zocht het zijnen meester, op de vlakke voortdraafde.

‘Loop langs daar!’ hoorde ik eene stem met eene soort van terughouding uitroepen, alsof de persoon, die de woorden uitsprak, vreesde door de dooden gehoord te worden, ‘loop langs daar en tracht het te vangen.’

Uit mijnen schuilhoek zag ik eenen boer, die het dravende paard wilde vervolgen.

‘Vader!’ kermde eene andere stem, en van iemand, die door den schrik als verlamd scheen te zijn, ‘vader, zie eens daar!’

‘Waar, wat is er?’ antwoordde de aangesprokene.

‘Daar, daar! God in den hemel!’

Een flauw gekerm trok mijne aandacht naar de plaats, die de zoon had aangewezen.

Op eenige stappen van mij richtte zich moeilijk eene zwarte menschelijke gestalte op. In den beginne scheen zij op de knieën te rusten; dan stond zij waggelend op de beenen en scheen reusachtig groot.

’t Was een gewonde, die zich oprichtte.

Met een akelig geluid zakte de soldaat andermaal op den grond en de twee boeren, die gewis uit den omtrek gekomen waren om buit te zoeken, namen verschrikt de vlucht.

Ik zag in de verte op het veld lichten zweven, en zij deden mij huiveren; want ik dacht aan spoken en dwaal-

lichtjes en daarover had ik, onder de luifel der appelkraam, meer dan te veel hooren vertellen.

De lichtjes verdwenen, verschenen andermaal, kwamen slingerdeslanger, doch slechts langzaam, nader.

Ik onderscheidde weldra twee kerels, die op handen en voeten voortkropen en nu bij dit, dan bij dat lijk vertoefden.

Het waren als twee tijgers, die kruipend hunne prooi naderden en bemachtigden.

Bij het minste gedommel verdwenen de lichten, en ik zag in de schemering niets dan de twee zwarte gestalten, die zich bewogen.

Werd het weer rustig, dan pinkte het licht andermaal en verspreidde een doodschen glans over de lijken.

't Waren misschien veldartsen, die met een liefdadig doel hunne makkers kwamen verzorgen, de hand op hun hart leggen om te voelen of het nog klopte....

Doch waarom gingen zij de havelooze Fransche soldaten voorbij, en hielden zij enkel stil, bij de rijk gekleede Pruisen, het meeste bij de officieren?

Eensklaps viel het licht op de gelaatstrekken der twee kerels, en ik herkende... den ouden Doche en *citoyen* Thierry, de vrienden van Pasque, wiens lijk ik aan een putmik had zien zweven, zooals ik een hunner vroegere kameraden, *citoyen* Dattignies, te Antwerpen had zien fusilleeren.

Het waren nu eens de *trainards* van het leger, dan de bestelers der gemeentekassen en kerkelijke offerblokken, dan de voetbranders der ongelukkige boeren; nu weer de ontheiligers en plunderaars der kerken, de verraders van hunne landgenooten - en eindelijk, de *maraudeurs*, lijken-uitschudders, op het slagveld.

Wat fluisterden Doche en *citoyen* Thierry tot elkander? Ik verstond het niet. Enkel hoorde ik een zwaren Vlaamschen vloek en een akeligen gil, en ik zag Thierry, die

zoals men weet, een bastaard-Vlaming van oorsprong was, zijne hand in de lucht slaan, als om de pijn, welke hij gevoelde, te doen bedaren.

De Pruisische officier, dien men uitplunderde, was niet dood; hij had den *citoyen* in de hand gebeten. Doche stond overeind; ik zag hem den voet oplichten, en zijn zwaren hiel moet verpletterend op het hoofd van den stervende zijn neergedaald.

Ik werd nog banger dan vroeger; ik zocht naar een wapen, om mij tegen die schurken te verdedigen; in mijne nabijheid lag de karabijn van eenen cavallerist; ik greep ze vast en zag dat ze geladen, en de haan overgehaald was.

Nu stak ik den loop tusschen de speeken van een wagenrad, waarachter ik eene schuilplaats had gevonden, en bleef in die houding op de twee roovers mikken.

Na eene poos vertoefd te hebben, kropen de twee plundersaars verder; zij hielden andermaal stil, en ik hoorde plotseling door Doche, die zijne lantaarn oplichtte, roepen:

‘Cordonnet, kapitein Cordonnet!’

Citoyen Thierry schoot toe; want hij haatte dien rechtzinnigen republikaan, dat wist ik, en voorwaar! de schurk had er wel reden voor. Ik wist dat mijn vriend in gevaar verkeerde, wanneer er nog slechts een sprankje leven in hem zijn mocht! Doche had immers zoo even doen zien, hoe men degenen behandelde, die de vrijheid namen nog te ademen, nadat zij op het wijde doodenveld waren neergelegd!

Koortsachtig bewoog ik den trekker, het schot viel en de kogel moet Doche van dichtbij langs de ooren gevlogen zijn. Beiden sprongen op en gaven zich den tijd niet te onderzoeken, van waar hun die kogel zoo onverwacht werd nagezonden.

Het schot werd door drie of vier andere schoten, op zekeren afstand van mij, gevolgd en te gelijker tijd zag ik een aantal lichten.

Doche en Thierry verborgen snel hunne lantaarns en verdwenen op handen en voeten, in de richting der brug, toen eene patrouille ter plaatse kwam en de twee vluchtelingen nog een paar schoten achterna zond.

Hoe klopte mijn hart, toen ik een aantal vrijwilligers bemerkte, met Roodwammes aan het hoofd. Ik sprong uit mijnen schuilhoek te voorschijn en ‘Kapitein Roodwammes! kapitein Roodwammes,’ schreeuwde ik luidkeels.

Roodwammes herkende mij.

‘Wat doet ge hier?’ zegde hij streng. ‘Komt ge ook om te plunderen?’

‘Plunderen?’ antwoordde ik beleedigd, terwijl ik met mijne karabijn op den grond stampte. ‘Ik heb den veldslag bijgewoond en ik was het, die daar zoo even op die twee dieven schoot.’

‘Wel gedaan!’ zegde Roodwammes lachend.

‘Gij zijt gisteren nacht opgebroken, terwijl ik aan den molen naar kruit en lood zocht, en het toeval heeft mij bij de Fransche achterhoede gebracht.’

Een pijnlijk kermen in onze nabijheid onderbrak dit gesprek; ik liep naar de plaats van waar het geluid opsteeg; want het was aan dien kant dat men kapitein Cordonnet ontdekt had.

De vrijwilligers naderden insgelijks met hunne fakkels, en ik bemerkte den kapitein, bleek, met eene bloedende wonde aan het hoofd, maar nog altijd den degen in de rechtervuist geklemd.

Ik knielde bij hem neer en riep:

‘Kapitein Cordonnet 1 *Moi Krelis, rosse Krelis! Anvers, savez vous en vivat de république!*’

‘Wat roept ge daar, kleine schurk?’ vroeg Roodwammes.

‘Wel, ik roep hem toe in al het Fransch dat ik ken!’ gaf ik ten antwoord, ‘en dat laatste verstaat hij altijd het best.’

Cordonnet opende de oogen en Roodwammes zelf knielde nu bij hem neer, nam zijne veldflesch en hield ze aan den mond des lijders.

Eene diepe ademhaling toonde genoegzaam, dat die goede teug hem verkwikte.

Nu waschte Roodwammes de wonde aan het hoofd, en Cordonnet kwam overeind zitten, liet nu eerst zijnen sabel los, drukte de hand van den vrijwilliger en daarna de mijne. Dan liet hij het oog rondom zich weiden, en mompelde iets van... *république*.

Roodwammes sprak met hem; de laatste wonde welke hij in de scharge der ruitery bekomen had, was niet gevaarlijk; ik meende dit aan het gesprek te kunnen opmerken; alleenlijk was de kapitein, ten gevolge het bloedverlies, zeer zwak.

‘Mijne vrienden,’ zegde Roodwammes zich tot ons keerende, ‘eerbied voor dien gekwetste. Hij is een eerlijk man, een man van overtuiging. Indien er slechts republikenen waren zooals hij, zouden wij zooveel kruit en lood niet moeten verspillen.’

‘Kapitein Roodwammes,’ vroeg ik driftig, ‘mag ik den gekwetste naar een dichtbij gelegen dorp of huis brengen?’

‘Hoe zoudt ge daarin gelukken, beste jongen?’

‘Indien ik het paard, dat ginder op het slagveld dwaalt, kon machtig worden.’

‘Ik begrijp u...’ en andermaal richtte Roodwammes het woord tot den gekwetste; hij sprak hem over mijn plan en deze keurde het goed, want de vrijwilliger gaf aan zijne vrienden last, het aangewezen paard meester te worden.

Dat was niet moeilijk; 't was een schoon, flink en moedig dier, stevig gezadeld. Roodwammes zelve hielp den kapitein opstijgen. Daarna drukte hij den gekwetste de hand, gaf mij den teugel, en ‘Voorwaarts!’ riep hij.

Twee of drie vrijwilligers vergezelden mij.

Ik wendde nog eens het hoofd om, groette met een luid 'Hoerrah' Roodwammes; deze wenkte ons op zijne beurt goede reis toe, en de man, die als eene mysterieuse vertooning op mijn levenspad geplaatst werd, verdween weldra uit mijn oog.

De tocht was moeilijk, de hinderpalen talrijk; meer dan eens viel ik over gebroken wagens, over een menschenlijk, over een paardenromp.

Eindelijk hadden wij het slagveld verlaten; de vrijwilligers namen afscheid, wezen mij de richting die ik volgen moest, en vertrouwden den gekwetste aan mijne zorgen.

De omtrek was verlaten; de Pruisische troepen hadden de vervolging der Sansculotten voortgezet; de dorpelingen verlieten reeds in den loop van den dag hunne woningen en waren nog niet teruggekeerd.

Indien wij soms hier of daar een levend wezen ontmoetten, was het een roover of een achtergebleven vluchteling die op ons naderen het hazenpad kozen.

Wij waren reeds verre van het slagveld, toen een vreemd geluid mij het paard deed stilhouden: ik luisterde en hoorde niets meer dan de slagen eener dorpsklok in de verte....

Ik telde twee; het moest dus twee uren zijn. Kapitein Cordonnet had even als ik geluisterd en zich vergewist van welke zijde de klokketoon ons werd toegewaaid. Hij wees mij de richting aan, welke ik volgen moest.

Wij bereikten welhaast akkergronden en kreupelhout; er moesten dus in dien omtrek woningen zijn.

Ik leidde het paard eene dreef in, waar het maanlicht slechts op zekere plaatsen doordrong en lichtvlakken tusschen de schaduwen op den grond beschreef.

Daarbij hoorde ik van tijd tot tijd het geblaf van eenen hond in de verte - de trouwe wachter van deze of gene hoeve.

Plotseling hinnikte het paard, alsof het de behouden

have begroette: inderdaad, wij hielden voor eene groote poort stil, achter welke zich een groot gebouw verhief.

Onze nadering had de bandhonden wakker gemaakt en zij blaften en huilden, als om den bewoner van het gebouw te verwittigen.

Ik sloeg daarenboven met de kolf van de karabijn, welke mij niet meer verlaten had, op de poort, en toen ik den ijzeren trekker der bel gevonden had, luidde ik alarm.

Geruimen tijd bleef alles stil; doch toen ik met kloppen en bellen volhield, hoorde ik eene stem, die uit een vensterke boven de poort klonk:

‘Wat wilt ge?’

‘Gastvrijheid voor een half uur.’

‘Onmogelijk.’

‘Wilt gij dan een armen gekwetste niet bijstaan?’

‘Ga verder, en gij zult nog andere huizen vinden.’

‘In naam der republiek, doe open!’

‘Wij lachen met de republiek; zij is dood en begraven.’

Het vensterke werd dichtgeslagen en ik hervatte mijn alarmgelui.

Een oogenblik daarna klonk de stem andermaal:

‘Indien gij niet heengaat, zal ik u een schot hagel in de broek jagen.’

‘Dan zal ik den rooden haan op uw dak doen kraaien!’ was mijn dreigend antwoord.

Eene tweede stem, die veel zachter en oneindig minder ruw klonk dan de eerste, liet zich hooren:

‘Vanwaar komt ge?’

‘Van het slagveld.’

‘Is de gekwetste een Franschman?’

‘Ja, ’t is kapitein Cordonnet.’

‘Kapitein Cordonnet!’ riep de stem met verbazing, en er werd door het venster eene samenspraak aangeknoopt tusschen den heer des huizes en den gekwetste.

De poort vloog open en er heerschte eene beweging in het groote huis, alsof men de republiek zelve - neen, die was met onwaarde geslagen! - maar of men voor het oogenblik een reddenden engel had mogen ontvangen.

Weet ge, waar de Voorzienigheid mij geleid had? Op Berkenhof, op het buitengoed van mijnheer Dalk, bij wien op dat oogenblik mijnheer en juffer Link zich bevonden, in afwachting dat ze al te gader naar Antwerpen zouden kunnen terugkeeren, om er de republiek te begraven en den Oostenrijkschen arend weer te zien verrijzen....

Ik werd op Berkenhof met lofuitgingen overladen; ik kreeg den buidel vol duiten, boterhammen van krentenbrood, vleesch en wijn, voordat ik 's morgens naar Antwerpen terugkeerde, waar ik mijne moeder wilde gaan opzoeken. Maar het schoonste van al was, dat mijnheer Dalk mij met het huifwagentje een eind wegs deed wegbrengen.

Ik vond heilaas! mijne moeder niet meer; zij was, ik zegde u dat reeds, dood, begraven en vergeten.... Maar ik vond er mijne straatvrienden, die ik, op den keldermond gezeten, mijne lotgevallen verhaalde, even als ik dit deed aan Lokker, bijgenaamd de Duivel, die hannekenuit was van de wijk waar mijne moeder eertijds woonde.

Lokker gaf mij eenige weken huisvesting en ik woonde al de feesten bij, welke men bij het herstel van de Oostenrijksche heerschappij vierde, die echter slechts als een redmiddel tegen een grooter kwaad beschouwd werd.

Ik was overal, ik ging overal, was meer dan ooit het haantje vooruit en had in de kinderwereld eene vermaardheid bekomen, welke zeker meer dan genoeg gewettigd was.

In den aanvang der maand Juni hield Jan van mijnheer Dalk, met het huifwagentje voor den trap stil, die naar Lokker's woonkamer geleidde.

Ik had een paar dagen te voren een gansch nieuw

vloeren pak thuis gekregen en daarin uitgedost, was ik als een rijkemanskind, zegde de Duivel lachend.

Het huifwagentje bracht Lokker en mij naar Berkenhof; kapitein Cordonnet trad mij, ditmaal in burgerkleeding, te gemoet en drukte mij de hand.

Mijnheer Link en vooral de juffer waren op hun paasch-best, en mijnheer en mevrouw Dalk niet minder, terwijl al de knechten blauwe rokken met zilveren knoppen en gepoeierde pruiken droegen.

Cordonnet had den Franschen dienst verlaten, maar, eerlijker dan generaal Dumouriez, keerde hij den degen niet tegen de republiek, niet tegen Frankrijk. De republiek walgde hem om hare losbandigheden, en zich den oorsprong zijner moeder herinnerende, die eene Vlaamsche edelvrouw was, verkoos hij in ons oprecht, vrij en edelmoedig land te blijven wonen.

Door den invloed van mijnheer Dalk, wekte zijn verblijf alhier, bij de Oostenrijksche overheden, geene achterdocht op.

Wat Lokker voorzien had, gebeurde; kapitein Cordonnet werd de echtgenoot van juffer Link, in de wandeling Blond-Marieke geheeten, en het was voor het bruiloftsfeest dat ik werd afgehaald.

Wat was het feest op het buitengoed en in het naburige dorp! Bloemslingers en wimpels waaiden overal, en op Berkenhof was het een gekiskas in de keuken, dat men meenen zou in het Luilekkerland verplaatst te zijn, waar de gebraden kwakkels u in den mond vliegen.

Bergen vleesch, taarten, pasteien, fruit, lekkernijen van allen aard; bergen met flesschen wijn; een gansch regiment knechten in keuken, gang en zaal, welke laatste zoo prachtig was, dat ik dacht in het Paradijs te zijn, waarvan Lokker mij wel ooit verteld had.

Ik zag er Frits, de molenaarsjongen, en Truïke Niels die al getrouwd waren, en wier molen, dank zij de

bewoners van Berkenhof, naar wensch draaide; ik zag er kleinen Abel ook en eindelijk Heerom, die in de met bloemen versierde dorpskerk, het huwelijk tusschen juffer Link en kapitein Cordonnet inzegende.

God bescherme die edele, brave mensen!

En toen? hoor ik daar een mijner al te nieuwsgierige aanhoorders zeggen.

Geduld! rosse Krelis heeft voor het oogenblik reeds genoeg verteld. Zijn eerste veldtocht is ten einde. Wie weet, of hij later, als de bloedige Fransche furie andermaal in het land valt, niet weer op het tapijt komt, even als zijn vriend kapitein Cordonnet. Tot weerziens dan!